

STRINDA DEN GANG DA

ÅRBOK FOR STRINDA HISTORIELAG

NR. 19

TRONDHEIM 2019

Utgitt av Strinda historielag, Trondheim.

Denne bokas redaksjon:

Knut L. Vik
Ingvald Sivertsen
Marit Nygreen
Siri Wahl-Olsen
Randi Tvette Vik

Bilredaktør: Knut L. Vik
Sats og layout: Dagfinn Albertsen (Doffen Design A/S)
Trykkeri: Heimdal Nye Trykkeri

ISBN: 978-82-92357-19-4
ISSN 1502-2315

Artikler i denne publikasjonen kan kopieres fritt og videreformidles til andre uten avgift. En forutsetning er at navn på utgiver (Strinda historielag), årbokas årstall og forfatter(e) angis. Det må ikke foretas endringer i artiklene. Det er ikke tillatt for rettighetshaverorganisasjoner å innkreve avgift ved kopiering fra denne publikasjonen. Det er ikke tillatt å skanne bilder i boka for bruk i andre sammenhenger.

Tillitsvalgte i Strinda historielag - etter årsmøtet 30. oktober 2019:

Styret:

Jan Habberstad (leder).

Styremedlemmer:

Johan Egil Dreier, Andreas Glimstad, Torleif Hagen, og Per Mehus

Varamedlemmer: Aasta J. Loholt og Marit Nygreen.

Valgkomité: Ingeborg Øfsteng Bjørgum, Per Inge Hønnås og Ingvald Sivertsen.

Lagets nettside er www.strindahistorielag.no

Forsidebilde og baksidebilde: Leangen gård. Akvarell av prof. Sverre Pedersen. Denne er brukt som illustrasjon i Sverre Pedersens bok *Trøndersk Bygningskunst omkring 1800*, utgitt 1911 av Foreningen «Det gamle og det nye Trondhjem». Eier av akvarellen er Roar Follestad.

Innhold

Forord	5
Cecilie Holen og Bjørn Frengstad: Jogjerdet hyttegrend i Røstadbakken - kortreist hytteliv gjennom 100 år	7
Siri Wahl-Olsen: Sjømenns Aldershjem på Lade - hjem og hvile for sjøfolk.....	34
Tor Hernes: Gjensyn med speiderhytta i Estenstadmarka	45
Tor Berre: Mannskoret Nøkken - «Et stort pluss for bygda»	48
Randi Tvette Vik: Pianist Sandberg – «musikklærer i Trondhjem i halvhundrede aar»	56
Ingvald Sivertsen: Hans Kristiansen - lektor, lyriker og ordkunstner gjennom 67 år	65
Andreas Glimstad: Maratonløperen Viktor Olsen, CSK - en av Strindas store idrettsmenn	78
Alf Erling Selvik: Elev på Åsvang skole under krigen	87
August L. Nissen: Barndomsminner fra Lade i krigsårene	95
Ivar E. Stav: Da kolonialgrossistene flytta fra brygga til Strinda - strukturendringer og sjåførminner	104
Knut L. Vik: Strinda i Schrøderarkivet	124

Forord

I «Den gang da» for 2019 ligger fokus på det tyvende århundre. I tekst og bilder ser vi tilbake på minneverdige begivenheter, markante personligheter og utviklingstrekk i lokalmiljøet vårt de siste hundre årene. Også i denne årboka er det gjort noen dypdykk i historisk kildemateriale, og mange av våre «sambygdinger» - artikkelforfattere og intervjuobjekter - har fortalt om egne opplevelser fra en fortid som mange kan kjenne seg igjen i.

Utparselleringen av Røstadbakken gård til hyttetomter startet i 1919, altså for hundre år siden. Cecilie Holen og Bjørn Frengstad redegjør i sin artikkel for sosiale endringer i det norske samfunnet fra tiden like etter første verdenskrig og fram til i dag, og lar dette være en ramme rundt fortellingen om hvordan hyttefeltet ble etablert og har utviklet seg. Intervjuer av unge og eldre beboere gir liv og perspektiv til historien.

Siri Wahl-Olsens artikkel om Sjømenns aldershjem på Lade spenner også over en periode på godt og vel hundre år. Forslaget om å bygge et aldershjem for trønderske sjøfolk ble for alvor lansert i 1917, og i 1928 kunne et flott bygg i Sjømannsvegen bli innviet av kong Haakon. I likhet med artikkelen om Røstadbakken speiler beretningen om Sjømenns aldershjem og dets beboere viktige endringer i det norske samfunnet, og bildene fra det vakre Sjømenns kapell viser at Norge etter hvert visste å sette pris på sjømennenes innsats under de to verdenskrigene.

Tor Hernes står for denne årbokas andre historie om kortreist hytteliv. Han forteller i sin artikkel om kamerater på Strinda kommunale høgre almenskole som i 1945 skaffet seg materialer fra en tyskerbrakke i Skyåsvegen, og brukte dem til å bygge ei speiderhytte nord for Lomtjønna i Estenstadmarka. Han fant tilbake til restene av hytta i fjor, og i artikkelen dokumenterer han med kart og bilder situasjonen både for 74 år siden og i dag, til glede for andre som kan få lyst til å valfarte til stedet.

Mannskoret Nøkken startet på Snaustrinda i 1941, og da som en familiekvartett hos Johan og Gudrun Tiller på Ramstad. Tor Berre viser i sin artikkel hvilken viktig rolle Johan Tiller og hans eldste sønn Hans har spilt for musikklivet i Strinda og Trondheim. Han gir et riss av hvordan mannskoret har utviklet seg gjennom snart 80 år; fra å være et lokalt kor og «et stort pluss for bygda» til å bli «et kor for hele byen og halve Trøndelag».

Randi Tvete Viks artikkel handler om en musiker som ble født hundre år før Nøkken ble til. Pianist Johannes Sandberg lærte - ifølge historikeren Henrik Mathiesen - i et halvt århundre byens unge kvinner og menn «å fylle sine hjem med musikk i skjønnhet og sannhet». Artikkelen lar oss forstå hvorfor Trondhjems Musikk lærerforening hvert år legger ned en krans på Sandbergs grav, og hvorfor han for 64 år siden fikk en vei på Fagerheim oppkalt etter seg.

Som Johannes Sandberg hadde Hans Kristiansen (1913-2015) gjennom et langt liv mange elever, og for dem var han den eksentriske «Flammen», lektor først på Strinda kommunale høgre almenskole og så på Gerhard Schønings skole. For folk flest var han i flere tiår kjent for sine små dikt for dagen i Adresseavisen. Ingvald Sivertsen har i sin artikkel fått hjelp av flere av

Kristiansens venner til å gi et bilde av dikteren, og vise hans betydning som samfunnskritiker, lyriker og leilighetsdikter, librettist, lektor og språkbegavelse.

«Tidens guder er dens menn», skrev en gang Henrik Wergeland. Andreas Glimstad forteller i sin artikkel om langdistanseløperen Viktor Olaf Olsen (født i 1924), som i tillegg til å være blant stifterne av Strinda historielag går inn i historien som en av Norges store idrettsmenn. Han bor i dag på Charlottenlund, og har i samtaler med artikkelforfatteren sett tilbake ikke bare på egen karriere, men også på hvordan idretten, Charlottenlund og CSK har utviklet seg i hans levetid.

Årene med tysk okkupasjon under andre verdenskrig var en spesiell tid også for skolebarna i Strinda. I hver sin artikkel deler Alf Erling Selvik (født i 1931) og August Leonard Nissen (født i 1932) minner fra denne epoken. Alf vokste opp på Sæterbakken og var elev på Åsvang skole, mens August bodde på Lade og var elev på Strindheim skole. Begge skildrer skolehverdager preget av knappe ressurser og mange nødløsninger. August forteller også om hvordan barna opplevde og forholdt seg til den militære aktiviteten i området; til okkupasjonten og til okkupasjonsmaktens krigsfanger.

Trondheims grossister i kolonialbransjen fungerte i begynnelsen av 1950-årene stort sett som før krigen. De hadde lagerbygningene sine på kaiene i byen og kommisjonslagere i Nord-Norge, på Møre og i Nord-Trøndelag. Salgsapparatet var basert på handelsreisende. Ivar E. Stav beskriver i sin artikkel, der han også forteller om egne opplevelser som ung sjåfør hos KØFF, hvordan nye forutsetninger i varehandelen førte til at grossistfirmaene FIGRO og KØFF ble dannet og etablerte seg på Strinda i 1961 og 1962.

I 2003 fikk Sverresborg Trøndelag museum en stor gave - alle de ca. 800 000 negativene fra det historiske arkivet og pressearkivet etter fotograf Schröder. Denne samlingen inneholder også mange bilder fra steder og aktiviteter i historielagets område. I artikkelen «Strinda i Schröderarkivet» viser og kommenterer Knut L. Vik noen av disse bildene.

Strinda historielag retter en stor takk til alle årbokas bidragsytere. Ta kontakt med redaksjonen om du har lyst til å skrive eller har ideer om aktuelle temaer!

Historielagets nettsted - www.strindahistorielag.no - og særlig nettleksikonet WikiStrinda, er fortsatt meget godt besøkt. Innholdet i WikiStrinda øker stadig; det er nå lagt inn mer enn 31 300 sider; en økning på over 1600 sider det siste året. Vi takker også i år redaktørene Jan Habberstad og Torbjørn Rønning for dette store arbeidet!

Historielagets møter er åpne for alle, og på lagets nettsider finner du programmet. Der finner du også årsberetning og årsregnskap for laget.

Alle tidligere årbøker er fortsatt til salgs gjennom lagets nettsted eller ved å kontakte noen i styret. Ved kjøp av flere årganger er det rabatt å få.

Strinda historielag, oktober 2019.

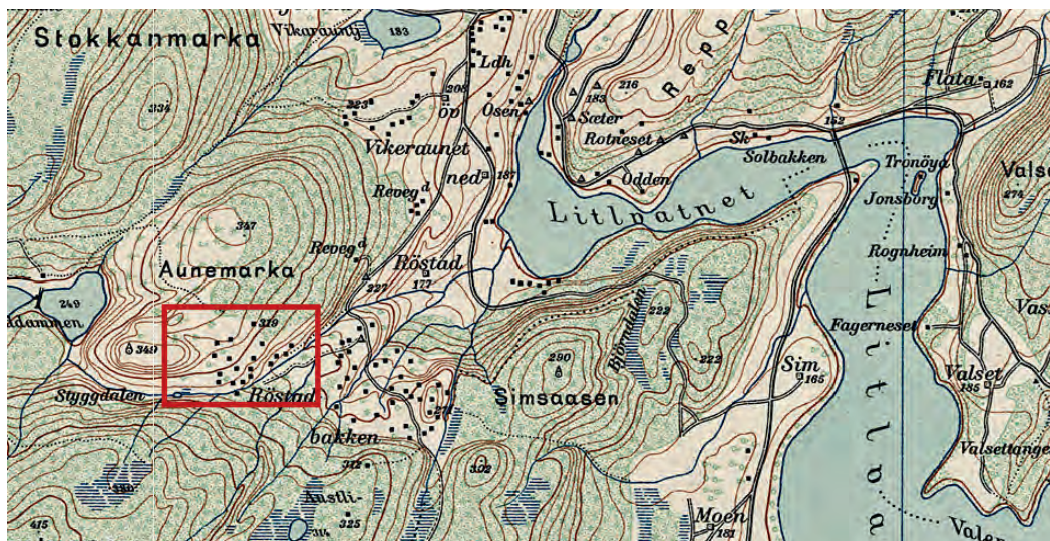
Redaksjonen og styret.

Jogjerdet hyttegrend i Røstadbakken - kortreist hytteliv gjennom 100 år

Av Cecilie Holen og Bjørn Frenghstad

Mellom turløypene i Estenstadmarka og Trondheims drikkevannskilde Jonsvatnet ligger Røstadbakken. Dette er et bolig- og hytteområde i sykkelavstand til Trondheim, som opprinnelig omfattet over 100 hytter, fordelt på områdene Fuglåsen, Polen og Jogjerdet. Asbjørn G. Johansen har skrevet meget fornøylig om Røstadbakken i Strinda historielag sin årbok for 2007. I år er det 100 år siden hytteeventyret i Røstadbakken startet, og vi synes det er enda mer av denne

historien som fortjener å løftes fram. Vi har blant annet lurt på bakgrunnen for hvorfor og hvordan det hele startet, og hvem det var som fikk det i gang. Vi har også intervjuet noen nåværende og tidligere hytteeiere om hvordan det var å være barn og/eller voksen på hyttene på ulike tidspunkt i Jogjerdet hyttegrend. Slik håper vi å kunne belyse hvordan hyttelivet her har endret seg i samspill med endringene i samfunnet for øvrig.

Kart fra 1934 som viser området mellom Litlvatnet, Vikerauntjønna, Estenstaddammen og Austlimyra. Jogjerdet ligger innenfor den røde firkanten. Fuglåsen og Polen ligger henholdsvis øst og sørøst for dette. Jogjerdet er også vist på et kart i større målestokk lenger bak i boka. Utsnitt av kartblad Trondheim og omegn, blad 4, 1937. Kilde: Statens kartverk.

1919: Fritiden innføres

I dag er det helt vanlig at folk flest har sin egen hytte, gjerne ved sjøen eller på fjellet, eller begge deler. Fram til 1919 var imidlertid fritid noe som var forbeholdt overklassen. På starten av 1900-tallet ble arbeiderne stadig bedre organisert, og gjennomførte landsomfattende streiker. Ett av kravene var 8-timers arbeidsdag. Da kommunistene gjorde revolusjon i Russland i 1917, var mange redd for at dette skulle få en smitteeffekt. For å demme opp for dette, kom man i mange land arbeiderne i møte med å lovfeste en maksimal daglig arbeidstid på åtte timer. Norge innførte 8-timersdagen i 1919. Dermed ble det mulig for den vanlige arbeider å ha litt tid til egne prosjekter.

I byene bodde mange tett og trangt, og tilgangen til friske grønnsaker var vel så som så. Under første verdenskrig (1914-1918) ble det ekstra ille, på grunn av høy inflasjon og rasjonering av mange varer. Etter initiativ fra bygartner Elisæus Trygstad opprettet Trondheim kommune Lerkendal hagekoloni i 1918, hvor etter hvert 160 familier kunne dyrke grønnsaker, frukt og bær til eget forbruk. Det var også en sterk bevegelse for å bedre den generelle folkehelsen gjennom å få folk ut i frisk luft. Mens borgerskapet hadde et ideal om individets søken etter ensomheten på fjellet, var arbeidernes friluftsliv mer et sosialt prosjekt. Man søkte seg i fellesskap ut i marka i byenes nærområder. Før arbeiderne fikk generelle ferierettigheter i 1947, var det heller ikke mulig å reise særlig langt hjemmefra. Med unntak av de kirkelige høytider, hadde man jo bare tiden mellom lørdag ettermiddag og mandag morgen. Selvbergning, folkehelse og friluftsliv i marka var altså strømninger i tiden da Røstadbakken hytteområde tok form.

Utparsellering av Røstadbakken gård

Småbruket Røstadbakken var opprinnelig en sæter under Ranheim gård, og eiendommen ligger 250-350 meter over havet. Som navnet antyder, er det mange bratte bakker i alle retninger. Det er heller ikke langt mellom de store steinene i morenejorda. Snøen kommer tidligere enn nede i byen, og snøflekker ligger gjerne igjen til langt ut i mai. Det var nok ikke så enkelt å leve av landbruket her, og gården skiftet stadig eiere på starten av 1900-tallet. I mai 1917 ble den kjøpt av Gustav Alstad for 18 850 kroner. Alstad satset optimistisk på at dette skulle være en god investering, og tok opp et pantelån for å dekke kjøpskostnadene. Krigstiden med mangel på mat og brensel og økte levekostnader førte til at mange tok opp store lån for å kjøpe landbrukseiendommer og maskiner. Vi vet ikke om det hørte med til Alstads vurderinger at plasseringen ved Jonsvatnet kunne gi muligheter for tomtesalg til byfolk som ønsket matauk og rekreasjon i landlige omgivelser. Allerede i august 1917 er han kommet i en økonomisk knipe der han engasjerer overrettssakfører Rolf Rynning for å finne en løsning. Det er ikke usannsynlig at ideen om å fradele noen parseller for å finansiere gjelden, kom fra sakfører Rynning. Den 3. juni 1918 blir et areal vest for gårdstunet solgt for 600 kr til maskinist Emil Johansen. Bare en uke senere ble det holdt skylddelingsforretning på Røstadbakken (tinglyst 10. oktober), der ytterligere tre forholdsvis store områder ble fradelt. Under gnr. 37 Røstadbakken oppstod dermed fem bruk, der bnr 1 var Røstadbakken, og nye bruk ble bnr 2 Løvaas, bnr 3 Fagertun og bnr 4 Myrdal. Parsellen som nettopp var solgt til Emil Johansen, ble bnr 5 Bjørklund. Dermed var omtrent en fjerdedel av eiendommen fradelt hovedbølet.

Det var imidlertid bare bnr 5 Bjørklund som ble solgt, og Alstad var ikke i stand til å skaffe dekning for pantelånet. 30. september 1918 ble det holdt tvangsauksjon over gnr 37 Røstadbakken med bnr 1, 2, 3, og 4. Overrettssakfører Rolf Rynning, som organiserte auksjonen, fikk selv tilslaget med sitt bud på kr 13.000,-. Ved overgangen til 1919 er det altså Rolf Rynning som eier gården Røstadbakken med underbrukene Løvaas, Fagertun og Myrdal. Men hva skulle han med et tungdrevet småbruk?

Hvilke planer Rynning hadde, kan vi bare gjette oss til. I Pantebok Strinda nr 37, som vi har de fleste opplysningene fra, får vi vite at Rynning den 14. februar selger Røstadbakken med underbruk til hitterværingene Bernhard Bækken og Iver Wassæter for 27.300 kroner. (Rolf Rynnings bakgrunn er beskrevet i en egen tekstboks under.)

Hvem var Bernhard Bækken og Iver Wassæter?

De to hitterværingene som kjøpte Røstadbakken i Strinda, sognet begge til kyststrøk på den ytterste nordvestre del av Hitra. Ved folketellingen i 1900 er de naboer på gården Bækken.

Bernhard Bækken ble født 22/7 1864. Han er fiskerbonde og bor på bruket Bækken sammen med kona Mathea, født 12/5 1867. Dette bruket ved Barmfjorden på Hitra fikk han skjøte på i 1891. Hans fødselsnavn er Bernhard Jørgensen, og antakelig tok de gårdsnavnet Bækken til etternavn da de som nygifte flyttet inn på bruket. Bernhard og Mathea har i 1910 fire døtre og to sønner mellom 1 og 21 år. Bernhard bor tidvis på Titran, Frøya, og driver fiske derfra.

Ikke alltid er Bækken i stand til å betale

Rolf Rynning

Overrettssakfører Rolf Olsen Rynning ble ifølge WikiStrinda født 7/9 1862 i Eidsvoll som sønn av gårdbruker, senere protokollfører i Oslo Byrett, Paul Emil Rynning og Anne Margrethe Holtermann. Han tok examen artium i 1881 og juridisk embedseksamen våren 1887, og ble overrettssakfører i 1887. Han arbeidet først som fullmektig hos overrettssakfører R.M.B. Schjøberg i Bodø 1887-89.

25/8 1889 giftet hans seg i Oslo med Anne Margrete Marit Grønvold (født 1867 i Tromsø). De fikk tre barn. Sønnen Rolf (født 30/6 1892) ble også overrettssak-

fører, og ble også involvert i aktiviteten rundt Røstadbakken. Fra 1889 til 1905 drev Rolf Rynning senior eget kontor i Stokmarknes før familien flyttet til Trondhjem og åpnet virksomhet der. Anne Margrete døde i 1921, og Rolf Rynning giftet seg med Ida Mari Olsen i 1930. Han døde i 1955, 93 år gammel.

Tittelen overrettssakfører (o.r.sakfører) ble brukt i Norge fram til 1964 for jurister med rett til å føre saker for herredsrett/byrett og for lagmannsretten. Betegnelsen «sakfører» er i dag erstattet med tittelen «advokat».

gjelda si. Panteboka viser til eksekusjoner der han i 1909 for å dekke gjeld måtte ofre ei 3 år gammel sort og hvit ku, og i 1915 ei mørkebrun hoppe på 4 år. Familien bor på Bækken i 28 år, fram til våren 1919. Den 1. mars overfører han skjøte på gården til Johan Aune for 3000 kr.

Iver Wassæter ble født i Barmfjorden på Hitra 19/5 1882, og ble døpt i Dolm kirke under navnet Iver Olsen Bye. Han er bosatt på Vassætra gård ved Dolmsundet ved folketellingen i 1910, og er omtalt som gårdbruker og gruvearbeider. I 1908 ble han gift med Gyda Gunelie Jacobsdatter, født 12/6 1887, og fra 1913 tok de etternavnet Wassæter. Den 10. juli 1919 selger de gården for kr 8500, og de gjør seg klar til et nytt liv i Røstadbakken.

Men bare et halvt år etter at de kjøpte Røstadbakken, dør kona i Strinda 16/11 1919, og Iver blir enkemann med fem små barn født mellom 1909 og 1916. Ganske kort tid etter gifter han seg igjen, og da med Inga Margrete Hanset fra Strinda, født 18/12 1887. Hun er antakelig enke og har tre små barn. Sammen får de fire barn fra 1921 til 1927.

På nye tomter

Hvorfor avviklet de to kystbøndene/fisker-

ne sine eiendommer på Hitra for å starte et nytt liv i Trondheims omegn? Sannsynligvis var koner og barn med på flyttelasset. Det var flere forhold ved Hitra og Frøya som ga dem grunn til å dra. Krigstidens rasjonering var ekstra hard for kystbefolkningen, med mangel på det meste. Uten tilstrekkelig tilgang på korn og mel ble kostholdet mangelfullt. Avisen beretter om frykt for uroligheter, det gikk rykter om at tålmodigheten var på bristepunktet.

Fiskeribefolkningen lider. De må for det meste holde seg med tørrmat, brød må de i alminnelighet få fra Trondhjem og mange distrikter har anløp bare en gang i uken. Selv av poteter avles det ikke tilstrekkelig i mange distrikter. Trondhjems Adresseavis 1/2 1918.

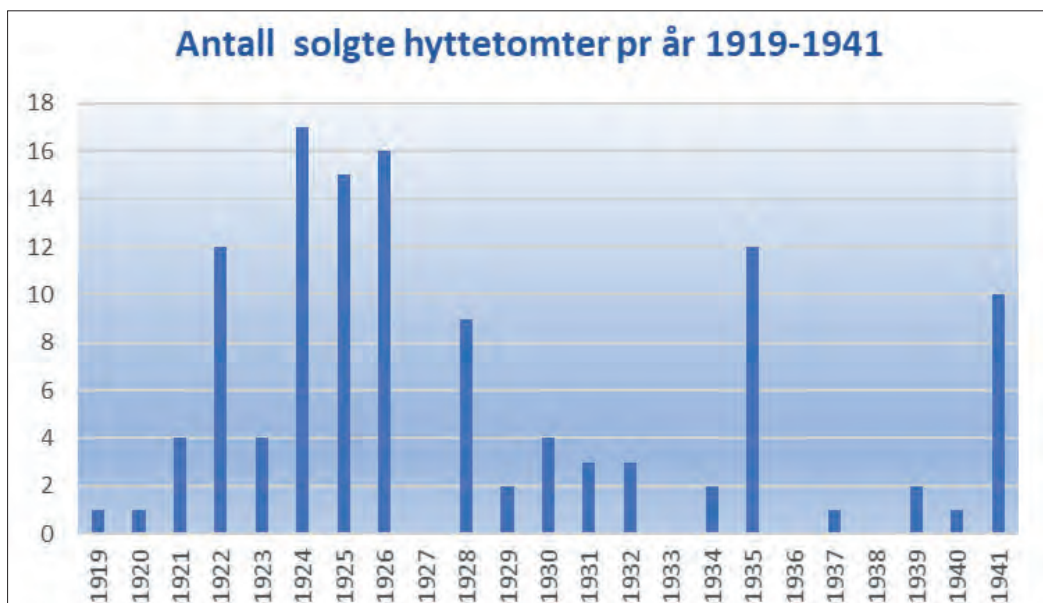
Spanskesyken rammet befolkningen hardt nettopp på den kant av Hitra som Bækken og Wassæter sognet til. Adresseavisen spurte i en artikkel i januar 1919: «Skal vår kystbefolkning bukke under av mangel på lægehjelp og medicin?» Avisen hadde fått følgende melding:

Siste 10 måneder har den spanske syke herjet voldsomt i Fillan og Sandstad herreder på Hitra. Her finnes så hardt hjemsoekte bygder at snart ikke en eneste familie har unngått sykdommen. ... Unge, kjekke karer av bygden og unge, livsfriske bondepiger har måttet bukke under for sykdom-

Arbeidere.
Bygg dere selv hytter isommer på Røstadbakken ved Jonsvannet hvor vakre og billige hyttetomter fåes kjøpt på rimelige vilkår.
Henv. O.r.sakf. Rolf Rynning, Mogstadgården.

Vakre hyttetomter
av Røstadbakken, Jonsvandet, billig tilsalgs. Paavises av herr Bekken, Røstadbakken.
O.R.sakf. Rolf Rynning sen.

Annonnene var rettet mot arbeidere, og ble derfor rykket inn i Arbeider-Avisa heller enn i Adresseavisen. Disse to eksemplene er fra henholdsvis 4. mai og 18. juni 1930.

Av i alt 119 utparsellerte tomter, ble over halvparten solgt 1922-1926. En topp i 1935 skyldtes trolig at Rolf Rynning jr og Jean Falch hadde en salgsoffensiv før de solgte resten videre. Toppen i 1941 var nok et resultat av krigen. Et tryggere sted utenfor byen med mulighet for matproduksjon var antagelig en sterk drivkraft for hyttekjøp på det tidspunktet. Senere er det bare kjøp og salg av tilleggsjord mellom tomtene.

men på grunn av mangel på lege og medicin. For å hente lege må man reise flere mil med landskys og båt. Apotek finnes ikke på 10 mils omkrets. Og på grunn av Abrahamsens «velsignelsesrike» forbud har man ikke en dråpe cognac eller kamfer med middel mot sykdommens herjing. ...

Trondhjems Adresseavis 7/1 1919.

En gårdhandel nær byen kan ha virket tillok-kende. Her var tilgang på det meste for familier med barn, noe de vel håpet kunne gi større trygghet i tilværelsen. Gårdsalgene gjorde at Bækken og Wassæter foreløpig hadde midler til å klare seg. Men kunne driften av Røstadbakken gi nok utbytte til å brødfø to familier? Det var heller tvilsomt. Trolig har de eldste barna tidlig kommet ut i tjeneste, og også fedrene kan ha vært på utkikk etter en «attåt-næring». Det var ikke unaturlig for de erfarne fiskerbøndene å tenke seg en fortsettelse av

sin tidligere virksomhet. I Adresseavisen 21/8 1925 står følgende å lese:

Herredsstyret i Strinda overtar garanti for lån i Statens Fiskeribank for Iver Wassæter til innkjøp av en motorkutter til fiskeridrift.

Utparsellering og salg av hyttetomter var sannsynligvis bare ett av flere forsøk på å få endene til å møtes for de to familiene. Men det var ikke bare enkelt når virksomhetene måtte lånefinansieres.

Idéen om salg av hyttetomter

Mange vil nok synes at 27.300 kroner var en ublu pris for Røstadbakken gård i forhold til tidligere verdisetting. Advokaten og forretningsmannen Rynning kan ha sett at eienommen gjennom tomtosalg hadde potensial til å gi mer utbytte enn man tidligere hadde forestilt seg. Innføringen av åttimersdagen

hadde gitt nye muligheter, og på dette tidspunktet visste ingen hvordan økonomien ville utvikle seg etter at 1. verdenskrig var over. Det er grunn til å tro at saksfører Rynning har argumentert for verdiene som lå i den ubebygde utmarka og greid å overbevise Bækken og Wassæter om at de med stor sannsynlighet ville kunne finansiere det meste av kjøpesummen gjennom salg av hyttetomter til vanlige byfolk. Han skulle hjelpe dem med et 5-års obligasjonslån, og dessuten bidra med salg av tomter fra sitt kontor i byen.

Hvis Rynning selv kom på at utparsellering og salg av hyttetomter var en god idé, hvorfor beholdt han ikke Røstadbakken? I artikkelen «Strinda, Gaardsnavne og gaardenes eiere» av Fredrik Sand (Trondhjems adresseavis 30/12 1920) kan vi lese at gården Røstadbakken er på 70 mål jord, avling 6 tønner bygg, 12 tønner havre, 20 tønner poteter, 35 lass høy. Gården har 1 hest, 3 kyr og 4 får. Gården var liten, men det trengtes likevel folk som skulle livberge seg på den og stå for driften. Rolf Rynning kunne administrert tomtesalget alene, og som eier tatt all risiko med det. Ved å selge til Bækken og Wassæter ble ansvaret fordelt, og gården kunne drives videre. Bækken og Wassæter kunne opptre som verter og kjentfolk for potensielle tomtkjøpere, mens Rynning på deres vegne besørget alle formaliteter som tomtesalget medførte. I praksis ble Rolf Rynnings kontor i Trondheim et salgskontor for prosjektet.

Bækken og Wassæter hadde solgt sine eiendommer på Hitra, men det var likevel langt igjen for å dekke kjøpesummen. En avtale kom derfor i stand med saksfører Rolf Rynning, der de siste kr 11 225 skulle betales i årlige rater over fem år til 5,5% rente. Som sikkerhet pantsatter de sin nykjøpte eiendom

Røstadbakken 1 med påstående hus. Ved mislighold kunne kreditor uten lov og dom selge bruket på auksjon for å få skadesløserstatning.

Denne planen fremstår i ettertid som temmelig urealistisk. Vi har funnet noen få eksempler på hva tomtene kostet. Bnr 8 Fuggelåsen var opprinnelig på 6,3 mål, og ble solgt i 1921 for 600 kroner, dvs for under 100 kr pr mål. I løpet av det første året ble bare én hyttetomt solgt, og Bækken og Wassæter kunne ikke betale første avdrag på kr 3000 som forfalt i april 1920. Ifølge Norsk kunngjøringstidende 7/10 1920 innkalte saksfører Rynning derfor til tvangsauksjon på sorenskriverkontoret i Søndre gate 6 den 4. november 1920. Det kan se ut som at Rynning hjalp dem over denne kneika ved å sørge for et pantelån i Norges Hypotekbank. Med andre ord kom det ikke inn noe bud på eiendommen som kunne dekke gjelden.

De første årene går salget tregt, men fra 1922 begynner det å ta av, se graf. Likevel virker Rynning å være utålmodig med enkeltsalg av hyttetomter eller med samarbeidet. I april 1925 rykker han inn følgende annonse i avisa Nidaros:

«Hyttetomter vakkert beliggende paa Røstadbakken. I tilfælde kan også den hele eiendom selges. Henvendelse snaarest. O.r.saksfører Rynning».

Urolige økonomiske tider

Mellom 1919 og 1926 ble det solgt 69 hyttetomter, derav 23 i Jogjerdet. En kan slutte seg til at prisene per kvadratmeter ble oppfattet som relativt lave, siden mange av tomtene var store. Både 2 og 3 mål var ikke uvanlig. På den annen side er terrenget mange steder så kupert at en trenger litt areal for å finne et høvelig flatt område for å plassere selv en liten

hytte med uthus. Sett i ettertid er det lett å skjønne at det ikke var mulig for Bækken og Wassæter å få dekket inn den høye kjøpesummen på 27.300 kroner ved å selge hyttetomter for 100 kroner per mål. Selv uten renter måtte de ha solgt 137 hyttetomter på to mål hver. Til slutt ville de ikke ha sittet igjen med mer av Røstadbakken enn gårdshusene og tunet.

De hadde nok forventet seg en lysere fremtid. Ingen hadde forestilt seg hvor turbulent den norske økonomien skulle være på 20-tallet og videre utover i de harde 30-årene. Høsten 1920 var det slutt på høykonjunkturen og inflasjonen som krigen hadde medført. Prisene falt dramatisk. Mange av de som hadde investert stort i gårdsbruk, opplevde gjeldskrise med konkurser og tvangsauksjoner. Flere banker fikk problemer, og Den norske handelsbank med hovedkontor i Trondheim gikk konkurs. Den lå i Søndre gate 15, der Danske Bank nå holder til. Arbeidsledigheten steg fra 2,3% til 17,6% i løpet av et år, og var siden høy gjennom hele mellomkrigstiden.

Etter 12 år har Bækken og Wassæter fortsatt ikke greid å betale tilbake det de skylder Rynning. Den 18/9 1931 annonserer avisa Nidaros nok en tvangsauksjon på Strinda lensmannskontor over Røstadbakken, gnr 37, bnr 1. Men også denne gang fortsetter de som eiere av Røstadbakken. To år senere var det imidlertid slutt. Nedenstående tinglysning av 6/6 1933 kan tolkes som en bekreftelse på at Bækken og Wassæter nå har innfridd pantobligasjonen på kr 11 225 ved å overføre det gjenværende av gården til overrettssakfører Rolf Rynning.

Avlyst pantobligasjon fra B. Bækken og Iver Wassæter til o.r.sakfører Rolf Rynning for kr 11.225 i Røstadbakken 37-1 i Strinda. tinglyst

6/5 1919 i h. t. sådan kvittering. Kvitteres til avløsning. E.D. Mogstad.
Strinda og Selbu sorenskriveri,
pantebok nr. 66 1933.

Rolf Rynning senior solgte umiddelbart Røstadbakken med bnr 1, 2, 3 og 4 videre til d'herrer Jean Falch og Rolf Rynning junior, begge av Strinda, for kr 3000. De solgte to hyttetomter i 1934 og 12 tomter i 1935, før de 13. februar 1936 selger resten av Røstadbakken videre til Lauritz Movold for kr 2900. Movold er nabogården sør for Røstadbakken, og det er ifølge avisa Nationen fortsatt 20 mål dyrkbar jord igjen. Men det er tydeligvis fremdeles etterspørsel etter hyttetomter, og i 1941 alene selges det 10 tomter.

I 1943 overtar sønnen Leif Movold både Movold og Røstadbakken bnr 1. Det som var igjen av bruksnr 2, 3 og 4 – i hovedsak veiene i hyttegrenda – ble etter alt å dømme avglemt, og Lauritz Movold står fortsatt som eier av disse den dag i dag. Røstadbakken bnr 1 selges videre til Hans Olsen 15/9 1959, og eies nå av hans etterkommere.

Hva ble den videre skjebne for Bækken og Wassæter og deres familier?

I kommunal folketelling for Strinda 1934 står Bernhard og Mathea Bækken fortsatt oppført som bosatt på Røstadbakken. De er da 70 og 67 år gamle. Vi har ikke funnet mer informasjon om deres videre liv. Iver Wassæter med familie er i folketellingen bosatt på Nidarvoll, og han er, som mange andre på 30-tallet, registrert som arbeidsledig. Det kan se ut som han etter hvert fikk seg jobb innenfor renovasjon i Strinda. Han søkte i 1935 herredsstyret om lån til innkjøp av bil i den forbindelse: *Formannskapet i Strinda diskuterer hvorvidt*

det skal innkjøpes en bil som skal bortleies til Iver Wassæter til dennes renovasjonsvirksomhet på nærmere fastsatte vilkår. Med 5 mot 2 stemmer besluttet forelagt herredsstyret.
Adresseavisen 2/3 1935, s. 14.

Senere skriver avisen:

I siste herredsstyremøte ble saken angående garanti for lån til Iver Wassæter til innkjøp av bil besluttet utsatt og huseierforeningen forespurt om den anså det påkrevet ...
Adresseavisen 13/4 1935, s. 3.

Iver O. Wassæter døde i 1939, 57 år gammel. Han ligger begravet på Lade kirkegård.

Et hytteområde i tre deler

Hyttefeltet Røstadbakken deles som nevnt innledningsvis inn i tre deler: Fuglåsen, Polen og Jogjerdet. Fuglåsen er området rundt den opprinnelige gården, og utgjør det relativt sett flateste og lettest tilgjengelige partiet. Her ble mange av hyttene bygd ut til boliger fra 50-tallet og utover. Ikke alle søkte om bruksendring og byggetillatelse. Området var jo avsides, og aktiviteten gikk foreløpig under radaren for de kommunale myndigheter. Fra Strinda og Trondheim ble slått sammen i 1964, og Jonsvatnet ble byens hovedkilde for drikkevann, ble reguleringen av området gradvis strengere. I ettertid har Trondheim kommune bestemt at de som hadde bodd sammenhengende i hyttene fra før 1967, skulle få bruksendring til bolig. Kommunen bekostet vann og avløpsnett som bare eiendommer med boligstatus fikk koble seg til. Området Polen ligger uveisomt til på toppen av en bratt skrent. Som navnet antyder, kunne det nok være en ekspe-disjon å komme seg fram til hytta. Belønningen var flott utsikt nordover mot fjorden og østover mot Jonsvatnet.

Jogjerdet

Vi har i denne artikkelen valgt å konsentrere oss om Jogjerdet. Dette området omfattet de tre store bruksnumrene som ble parsellert ut først (bnr. 2, 3 og 4). Var disse opprinnelig tenkt solgt til godt bemidlede borgere som ønsket en større landeiendom utenfor byen? Uansett fant man ikke kjøpere i tide. Isteden ble de videre parsellert ut til hyttetomter i moderate størrelser til en pris som arbeidere kunne ta seg råd til.

Terrenget i Jogjerdet er øst- og sørvendt, og egner seg således best for morgenfugler. Den nedre delen av hyttegrenda ligger langs den naturlige fortsettelsen av Styggdalen, som skjærer gjennom Strindamarka. Den øvre delen strekker seg oppover mot åskammen «Månen», og er av vittige tunger beskrevet som «The dark side of the Moon». Det området måtte mangle av kveldssol, tar det igjen på morgensol, og mange av tomtene har formidabel utsikt østover mot Jervfjellet og Skarvan. Sett i et 100-årsperspektiv har utsikten likevel variert. Før hyttene kom, hadde beitedyr, tømmeruttak og vedsanking sørget for et snaut og åpent landskap. I skylddelingsforretningen i 1918 heter det om bnr 2, 3, 4 og 5 at det er «litt løvskog i alle parceller». Som ellers i landet har dette endret seg drastisk. Granbuskene som sto på rekke og rad for å markere tomtegrensene, ble i årenes løp til høye vegger av skog som effektivt sperret for lys og utsikt. Årringer som er opp mot 1 cm brede, viser at granskogen trives godt her. Hytteeiere som ikke felte trærne i tide, visste etter hvert ikke hvor eller hvordan man skulle begynne. Ved årtusenskiftet hadde Jogjerdet langt på vei gått inn i en tornerosesøvn der hekken vokste kjempehøy.

Vi har intervjuet noen av dem som var barn

Reidun Skauge ca. 1942 med nedre deler av Jogjerdet i bakgrunnen. Hyttene heter fra høyre: Sollyst, Brattli, Kveldskvile, Brattlia, Hammerstua (som nå er brent ned) og Granlund. Foto utlånt av Svein E. Johansen.

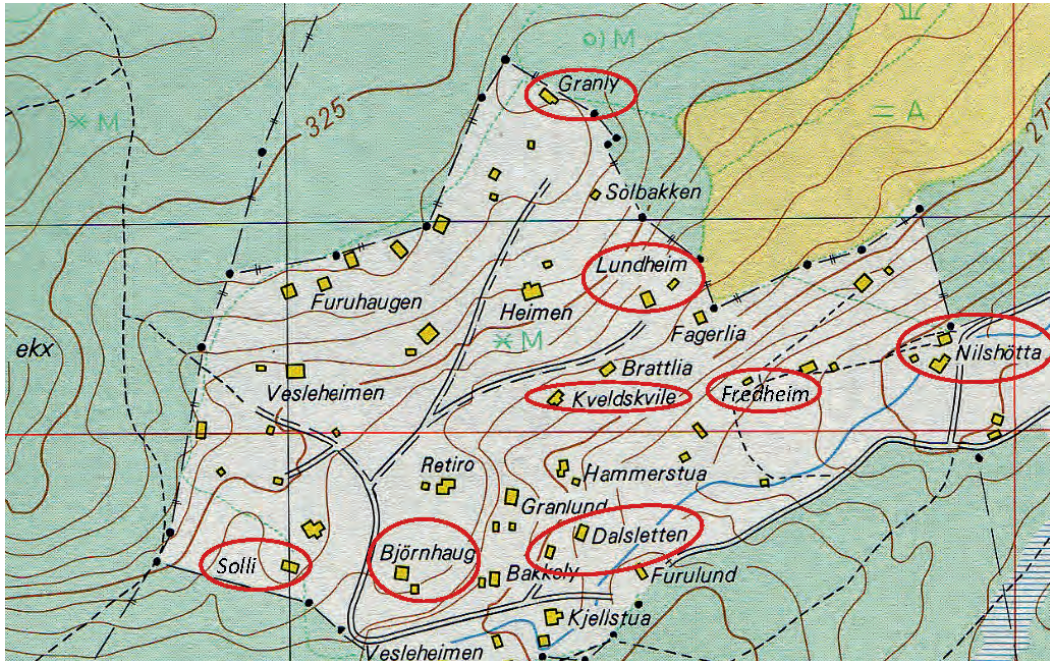
i hyttene på Jogjerdet til ulike tider, og fått et inntrykk av hvordan livet og aktivitetsnivået i hyttegrenda har variert gjennom 100 år. For dekning av den aller første tiden i Røstadbakken vises igjen til Asbjørn G. Johannsens årbokartikkel fra 2007, som er konsentrert om søstrene Hildur og Ruth Leuthens barndomsopplevelser på hytta Sellanrå på Fuglåsen.

1920-1940: Byggefasen

For dem som hadde arbeid på 20-tallet, var tilværelsen ikke så verst. Fritid og hytteliv var plutselig en attraktiv mulighet, og reallønnen for industriarbeidere økte gjennom hele tiåret. Mange strakk seg langt for å anskaffe en selveid tomt der en kunne dyrke sin egen mat og bygge et hyggelig krypinn for familien uten innblanding fra det offentlige. Når

en studerer hyttene som ble bygd på 20-tallet nærmere, er det typisk at byggematerialene var nyinnkjøpte, og at det ble lagt panel på veggene innendørs. Dette vitner om optimisme og framtidstro, og at det i starten av 20-årene var enkelt å få lån. Mye tyder også på at håndverkertradisjonene fortsatt var holdt i hevd blant folk. Mange av hyttene ser ut som miniatyrkopier av datidens hus, og håndverket er gjennomgående godt utført. Det vanlige var spisse takvinkler som ga hyttene halvannen etasje med soverom under skråtaket oppe. Nede var det kjøkken og stue. Grunnflaten varierte fra 10 til 25 m², men rominndelingen var stort sett den samme. Etter kort tid ble det gjerne satt opp en overbygd veranda ved inngangsdøra.

Hyttene som ble satt opp på 30-tallet eller ut-

Kart over Jogjerdet fra 1968, der litt over halvparten av hyttenavnene er angitt. I dagligtale ble hyttene benevnt etter familiene som eide dem – eller hadde eid dem, f.eks. Johnsenhytta, Lindvåghytta eller Tømmervoldhytta. De hyttene som er omtalt i artikkelen, er ringet rundt. Skogly heter Nilshøtta på kartet. Gjengitt med tillatelse fra Kart- og oppmålingsavdelingen i Trondheim kommune.

videt senere, har en påfallende dårligere kvalitet både materialmessig og håndverksmessig. Etter det store økonomiske krakket i 1928 vegret mange seg for å ta opp lån, så da måtte man heller bygge litt i rykk og napp ettersom mulighetene bød seg. Det var utstrakt gjenbruk av vinduer og byggematerialer; noe som også gjør at hyttenes utforming preges mer av vinduenes varierende størrelser og plankebordenes lengder enn av arkitektoniske idealer. Bruk av malt papp i vegger og tak innendørs skjulte også at det kanskje var jukset litt for å få endene til å møtes – bokstavelig talt.

Uavhengig av materialenes kvalitet, måtte alt fraktes inn til byggetomta. Veiens beskaffenhet var så som så, og kvaliteten avtok jo nærmere hyttene en kom. En kunne komme

et stykke med liten lastebil før hest og kjerre overtok transporten. Noen tok også med seg noen planker på sykkelen hver kveld de kom opp fra jobb, og fikk spikret dem fast før de tok fatt på neste arbeidsdag i byen. Utbedring av veien var tidlig et fellesprosjekt blant hytteeierne, og er fortsatt like aktuelt 100 år senere.

Granly, den aller første hytta

Den første hyttetomta som ble parsellert ut, lå helt øverst i Jogjerdet nedenfor åsen «Nymånen». Den fikk navnet Granly, og ble tinglyst 9/9 1919. Dessverre brant denne hytta allerede i 1928. Nåværende eier er Svein Egil Johansen. Han er født i 1944, og han forteller: «Bestefar med familie var i 1928 på besøk hos noen på Fuglåsen. Da brant det oppå der hvor vi har hytte nå, og de gikk opp for å se.

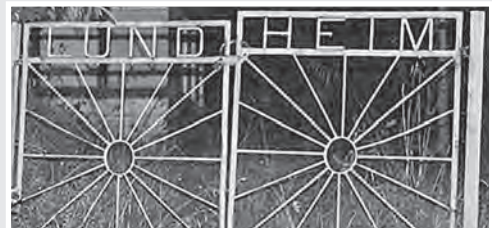
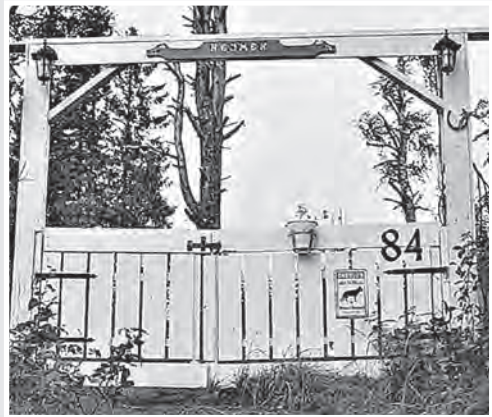
*Utsikten fra hytte-
eiendommen Granly
østover mot Litjvatnet.
Bildet er tatt i 1945.
Utlånt av Svein E.
Johansen.*

Akkurat hva som skjedde, vet jeg ikke, men bestefar ble i hvert fall enig med han som eide branntomta om å kjøpe den av ham. Det som sto igjen, var det gamle lysthuset. Det er jo eldre enn hytta vår, opprinnelig i dragestil, med drager på hver ende av taket».

Familien bodde i Trondheim. Bestefaren, Emanuel Skauge, var utdannet instrumentmaker hos Iversen på Nordre. Men det var smått med jobber for instrumentmakere. Han utdannet seg derfor på nytt til elektriker, og jobbet som heismontør. «Det begynte jo veldig beskjedent, dette bygget, ett lite rom til å begynne med, som etter hvert ble bygd ut med flere rom. Hytta er opprinnelig bygd av tilfeldige materialer, og vokste etter hvert som de hadde overskudd og tid til å få bygd hytta.

Den ble aldri stor, den er jo ikke stor i dag heller».

Fram til ca. 1960 ble hytta brukt hele sommeren fra skoleslutt til skolestart. Mødrene var hjemme, og fedrene jobbet. Svein, hans søskenbarn Sture og senere Stures lillesøster Kirsti, var på hytta hele sommeren som barn, og på den tiden var det mange barn også på de andre hyttene som man lekte mye med. Ungene var ute hele dagene, og det var stor frihet. Man lekte i skogen, skjøt med luftgevær, og man hadde en stor disse. Hver tirsdag kom brødbilen, og det var et høydepunkt når den tutet nede i bakkene. Da løp man for å kjøpe napoleonskake. Estenstad-dammen var inngjerdet som Strindas drikkevannskilde den gangen. Det hendte derfor at de dro og

Portene i Jogjerdet vitner om hyttestolthet, kreativitet og overskudd.

Øverst fra venstre: Brattli, Skogly, Lia, Granly, Heimen, Solbakken og Lundheim.

Merk Granlyporten med dragehodene, som også fantes på taket av lysthuset som sto igjen etter brannen i 1928. Bildet er fra 1942, og denne porten finnes dessverre ikke lenger.

Foto av Granly utlånt av Svein E. Johansen. Øvrige foto: Knut L. Vik og Bjørn Frengstad.

Hytta Granlys tre byggetrinn; øverst 1928, i midten 1930 og nederst 1935. Slik fremstår den 32m² lille hytta også i dag etter omfattende restaurering. Foto utlånt av Svein E. Johansen.

bada på andre sida, i Austlitjønna. Der var det en del unger fra hytteområdet i Polen.

Svein tror at gullalderen for hyttesamfunnet var fra sånn ca. 1928 - da familien kom dit - til noen år etter krigen, ca. 1950. Det var en periode med veldig stor aktivitet, og det foregikk svært mye sosialt også. «Jeg har forstått at mye av det sosiale samlivet på Jogjerdet dreide seg om veisamarbeidet, hvor bestefar var primus motor. Jeg har funnet et bilde som jeg tror er fra en veifest på Granly, hvor det må være over 100 personer som er samlet. Dessverre er det tatt med et vanlig kasseapparat, så det er vanskelig å fokusere på hver enkelt person. Men det er artig å se hvor mange som var der. Bestefar brukte ofte å samle masse folk. Han hadde kjøpt en gramofon, og hadde mange gramofonplater. De hadde mye sosialt samvær der, og spesielt under krigen. Det var jo evakuering i 1940, og da var det masse folk som flytta opp i hyttene sine. Det var en veldig lang vinter, har jeg blitt fortalt, med mye snø fortsatt etter 9. april. Og mange slektninger også som kom opp, så det var overfylt overalt. Påskeskirennet, med utgangspunkt og premieutdeling ved Johnsenhytta (Bjørnhaug), var også et viktig samlingspunkt i hyttegrenda».

Rundt 1950 ble det satt opp en liten hytte til på tomta, som i dag eies av Sveins søskenbarn, Sture Nyberg. Fra 1960 til ca. 1970 var det ganske stille på Granly, med stort sett korte dagsbesøk, før Svein og Sture kom tilbake med hver sin familie som var på hyttene i fellesferien. Det var til sammen fem unger som lekte sammen, snekret og bygde hytte i skogen. Ellers var det ikke mange barn på de andre hyttene på Jogjerdet på 70-tallet. Siden var hyttene lite brukt i mange år, men har de siste årene gjennomgått omfattende restaurering.

Torleif Søreng (til høyre) med brødrene Øyvind og Finn (i margarinkassa). Margarinkasser kunne brukes til mye – ikke bare til kjelke. Dukkestua på Skogly er panelt innvendig med margarinkasse-materialer, mens kjøkkenskuffene på Granly er laget av margarinkasser. Foto utlånt av Torleif Søreng.

ring samtidig som mye skog er blitt tatt ned. På mange måter er utviklingen her typisk for det som har skjedd med mange hytter, men her har hytteeiendommen vært i samme familie siden 1928.

Brattli og Kveldskvile

Torleif Søreng ble født i 1928. Familien bodde i Ulstadvokkeveien på Lademoen. Far hadde jobb på trelasten på Ila hos Huitfeldt, mens mor arbeidet på Trondhjems Preserving Company på Buran.

Onkelen Helmer Berntsen bodde i samme

gården og eide hytta Kveldskvile, der de ofte var på besøk. Denne hytta ble satt opp i 1923, og hadde en stor hage med bærbusker og rabarbra. I 1941 bygde foreldrene hytta «Brattli» ved siden av «Kveldskvile». Torleif hadde fire søsken, og familien reiste på hytta med buss hver lørdag. Siden mor også var i arbeid, var familiens hytteliv forbeholdt helger og påskeuka. «Vi var der også mye under krigen», forteller Torleif, «da var vi tvunget til å fare dit opp. Tyskerne var nede på Jonsvatnet, men de var aldri inne i hyttan. Men da krigen var slutt, begynte jeg å bygge meg radio med sanne øretelefoner med deler av det tyskerne hadde etterlatt».

Torleif forteller videre: «Det var mye barn, og når det var påske, var det skiløp. Alle familiene stilte opp på ski. Det var mye sport der oppe egentlig. Det var ikke noe sånne store greier, det var bare folk fra grenda. Løypa gikk i hytteområdet, og den kom ned bakken et stykke og inn gjennom et gjerde til hytta til Tømmervold (Dalsletten) og ut på parkeringsplassen, og der snudde dem da. Jeg var aldri med, for jeg var ikke skiløper nok til det. Jeg husker at bror min, Gunnar Søreng, vant damenes pokal, og den var veldig liten. Som et eggelass, men det var sølv». Gunnar arvet Brattli etter foreldrene, mens Torleif arvet Kveldskvile etter onkelen.

Påskeskirennet for både barn og voksne var en stor og viktig begivenhet fram til 60-tallet. Det var roping og kauking og et liv uten like. Torleif husker en spesielt høyrostet kar som naturlig nok fikk oppnavnet «Storkauker'n». Fra et strategisk punkt dirigerte han barna sine rundt i skiløypa. Hvorvidt de oppnådde samme suksess i konkurransen som Gjert Ingebrigtsen har med sine tre sønner på friidrettsbanen, har vi ikke greid å finne ut av.

Svein Johansen har arvet og tatt vare på flere beviser på at det også vanket gulrøtter i tillegg til pisk. Hjemmelagde medaljer ble brukt for å motivere til innsats med hakke, krafse og spade. Medaljene kunne være en stor gammeldags femøring med sløyfebånd, eller være utformet som en miniatyrspade. Medaljen til venstre har påskriften «For initiativrikt virke. Jogjerdet 1934».

Emanuel Skauge passerer Bjørnbaug i fint driv i det årlige påskeskirennet 1947. Foto utlånt av Svein E. Johansen.

Frk. Inger Skauge, med base på hytta Granly, gjorde det skarpt i påskeskirennene på tidlig 40-tall. Diplomet er utlånt av Svein E. Johansen.

Jogjerdets festsang

Juli 1934.

Mel.: Dansen den går ut på måkeskjær.

Oppe på Jogjerdet festen går —
den lyse sommernatten.
Duffen av gran og bjerkeskog
gir oss særlig mot.
Vi synger glad og freidig,
veien vår den er ferdig.
Veien den stygge og ufrembar' —
greier nu gamle oldefar' —
Slik kan kun enighet gjøre,
ta blott eksempel nu flere,
glad vi er ferdig og ønsker velkommen til sommerfest.

Arbeidet gikk ikke uten strid —
for den som går i spissen.
Men hele skogen er full av ris,
ingen vil ha pisk.
Bedre å rydde stene —
fyll ut med grus og grene,
arbeidet fort ifra hånden går,
veien skal brukes til neste år.
Tanken får hurtig vinger.
Hvortra skal vi få penger,
men den som modig og uført går på, der lykkes alt. —

Hør hvor det jubler i natten ut,
velkommen vær til festen!
Sommer og lyset gir oss bud,
om å holde u. —
Veichef har største æren,
formannen største gleden,
og så vi andre som litt var med —
gler oss jo alle i enighet —
og så den gamle hesten,
minnes vi vil på festen, —
den som har strevet, mens skjekene gnaget, den tunge vei.

Nu når vi alle er samlet her —
i festens gode stemming,
la oss da rope et kraftig hurra,
for chefens strev.
Hurra, hurra, for chefen —
hurra, hurra, for veien. —
Hurra, hurra, at vi fant slik mann —
op i vårt lille hytteland.
Hytten vår innbyr elskverdigg,
nu, først, nu er den verdig —
Der ligger veien så herlig istandgjort og vinker hjem.

Dette er én av tre sanger som er bevart fra Jogjerdets selskapsliv på 30- og 40-tallet. Utfra tekstene er det tydelig at veiarbeidet var et samlende prosjekt i hyttegrenda, enten festen ble holdt for å premiere dugnaden eller for å samle penger til veien. Utlånt av Svein E. Jobansen.

Torleif forteller også at de voksne ofte hadde dansekvelder med levende trekkspillmusikk. Ingen av de små hyttene hadde plass til dansesuly, så dette må ha foregått utendørs; kanskje ute på veien når den var slett og fin etter dugnadsarbeid.

«Hver eneste gang vi kom opp, var det en plakat om at det skulle gjøres ditten og datten på veien. Plakaten sto nede på den plassen hvor veien kommer opp fra skogen der, den vi kaller Skogveien. Vanligvis var det en sånn tømmerlunne som lå der. Det var noen som hadde tatt ledelsen for å få gjort veien ordentlig, det var for å få den så fin som mulig. Man kjørte bil der også,» avslutter Torleif Søreng.

Skal vi tro sangteksten som ble skrevet til en fest i juli 1934 (se bildet av sangen), måtte «veichefen» true med pisk for å få alle med på veiarbeidet. Likevel får han mye av æren – sammen med hesten – for at «veien den stygge og ufrembar' greier nu gamle oldefar».

1950-tallet: Mange barn på hyttene

Eli Marie Antonsen (født Tømmervold) kom til verden i 1945. Farfaren hadde satt opp hytta Dalsletten i 1925. I starten av 50-åra fikk faren, Sverre Marius Tømmervold, delt av et stykke av tomta, og satte først opp en knøttliten hytte. Han jobba på E.C. Dahls bryggeri, og sykla fram og tilbake hele sommeren. «Vi var jo på hytta hele tida», forteller Eli Marie. «Det var jo liksom landet den gangen. Men det var ikke vanlig at alle hadde hytte».

«Vi var den første i familien på morssida som fikk hytte, og da var jo alle samlet» sier hun, og viser fram et bilde der mor og tantene står ute og vasker kopper. «Dem fór jo med, det var ikke mange som hadde et sted å ferra til».

*Eli Marie Antonsen:
«Her er moren min,
Martha, (forrest) og de
tre tantan mine som står
og vasker kopper. Faren
min og broren min Kjell
da han var liten. Jeg er
den minste som sitter i
bakgrunnen. Det var jo
ikke innlagt vann, så en
måtte stå ute og vaske i
balje, en skylla og noen
tørka». Foto fra 1947
utlånt av Eli Marie
Antonsen.*

Den første provisoriske hytta ble fort for liten. «Jeg husker da vi bygde den andre hytta, så tok pappa ned trær og fikk det saga opp på et bruk inne ved gamle Solbakken skole innpå Jonsvatnet. Han var ikke snekker, men han satte opp hytta. Og tomta ble gravd ut i mælen, vi sto for hånd og fylte opp trillebårlass på trillebårlass, så det ikke skulle skli ut fra den andre tomta».

De bodde i Gregus gate på Lademoen, mens mormoren og to tanter og to onkler bodde i Gardermoens gate. For å komme til hytta, tok de buss nr 6 fra Dronningens gate og gikk av på Osbakken. Om vinteren hadde de en kjelke hvor de surret fast alt som skulle opp til påske, så de fikk det til. Eli Marie hørte aldri at de voksne klaget.

«Og så må jeg fortelle hvordan det var», sier Eli Marie, «for før i tida var det en baker Sivertsen, han bodde på Sæterbakken og hadde bakeri på Sæterbakken. Baker Sivertsen var liten og tett, og alltid så blid. Han kjørte hver onsdag og stoppa utenfor hytta våres, og da kom alle de som hadde hyttan ut, for da solgte

han ferske napoleonskaker og kremboller og alt mulig godt. Det dufta så godt når han åpna den derre døra si. Vi kosa oss sånn! Og så for det fiskebil opp, og den hadde sild og fisk og veldig gode neper, husker jeg, og grønnsaker. Det var tradisjon, men den kjørte bare hver 14. dag.

Det var mange jenter på Eli Maries alder, og det var aldri kjedelig. De pleide å bade i den lille dammen som ligger ved inngangen til Styggdalen, og der kunne de fange rumpetroll. De fylte en stor sinkbalje på hyttetunet med vann, steiner og mose og fulgte med til rumpetrollene ble små froskeunger som hoppa ut. Ellers var det glansbilder, påkleddingsdokker, badminton, hoppetau og ball- og sangleker som de holdt på med. Så var det stas å gå ned til Døsvik og kjøpe is. Det var butikken helt nede på Osbakken, som hadde alt fra skosåler og spiker til mat og maling. Det var ingen andre butikker nærmere Røstadbakken på den tiden, bare en kiosk som solgte is og brus.

«Og de storungan som vi kalte dem, Odd Asbjørn Lindvåg, Ove Rønnåbakk og Elin

Jentetreff på Dalsletten 1953. Fra venstre: Eva Aarø, Berit Wiik, Grethe Kleven, Marit, Tove Lindvåg, Eli Marie Tømmervold, Elisabeth Tiller og Siri Lisbet Slåen. Foto utlånt av Eli Marie Antonsen.

og broren min, Kjell Åsmund, og flere gutter holdt på å lage barhytte inne i skogen, med skjegg i fra trærne. Og så sa dem at det bodde ei heks der som het Gribbenille. Vi jentungen fikk aldri lov å komme inn i den hytta. Så hang dem en postkasse utenfor som dem hadde laga, og der sto det Gribbenille. Og vi trudde jo på det, vi trudde på det til jeg var en 11-12 år. En gang vi kom, hadde vi plukka blåbær. Så laga dem sånne ulelyder, og vi vart så redd at vi sprang, og vi bekka blåbæra. Men vi skulle jo hjem og røre blåbær fordi mor skulle steke pannekaker til oss. Så begynte vi å plukke opp, men da plukka vi opp sauskit og blåbær om en annen, for vi så ikke forskjell.»

Da ungene ble litt eldre, sånn 12-13 år, hendte det ofte at både gutter og jenter dro i følge for å ta bussen fra Osbakken ned til byen for å gå på kino på Filmteateret. Da hadde de også venner i de andre hyttegrendene, som de kjente fra Lademoen. Ofte begynte ikke filmen før klokka sju om kvelden, så da var de ikke tilbake til hyttene før i titida.

Faren satte mye poteter og gulrot, og det var ribs bær, solbær og rabarbra. Eli Marie husker at det var veldig godt samhold mellom de voksne i hyttegrenda. De var ofte på besøk til hverandre og tok en kopp kaffe. Om kveldene

kunne de møtes for å spille kort og monopol, eller de dro på rotur sammen på Litjvatnet. Når det var dugnader på veien, kjørte mennene på grus i hullene, mens damene sørget for bevertningen. Da var det vafler stekt med svartjern på vedfyrte komfyrer fra Trolla Bruk. Strøm hadde de ikke på den tiden, så faren grov ut et hull i jordmælen bak hytta som ble kledd med finerplater og fungerte som kjøleskap. Melk og egg kjøpte de på Kleven gård, som grenser mot Røstadbakken i nord-øst. Der var det også jevnaldrende barn, så de fikk hoppe i høyet. Derfra fikk Eli Marie også sin egen kattunge. De kunne jo ikke ha katt hjemme på Lademoen, så når de dro fra hytta, ble katten værende på Kleven, og når de kom på hytta, fikk hun katten tilbake.

1960-tallet:

Strengere reguleringer

Kari Bergheim er født i 1953, og var fem år da familien kjøpte «Nilshøtta», som de døpte om til «Skogly». Hun forteller: «Pappa var fra Nordfjord fra gård, og vi bodde i Sandgata da jeg var lita, og det var jo midt i byen. For han var det viktig å ha en plass å dra til, og dyrke ting og komme seg ut av byen. Det var nok bakgrunnen for at de valgte den plassen. Pappa var maskiningeniør. Han jobbet på Ståltaugfabrikken på Lilleby, og det var en av

Et badebasseng i tilknytning til bekken på Skogly var populært blant barn som bare hadde temperaturene i Trondheimsfjorden å sammenlikne med. Foto utlånt av Kari Bergheim.

grunnene til at vi brukte hytta så mye, fordi det var like snart for ham å dra fra jobb derfra som hjemmefra. Så vi flytta opp på hytta i april/mai før jeg begynte på skolen, og var der helt ut til august/september. Og der dyrka vi masse poteter og gulrøtter, og alle de bærtrærne, selvfølgelig.

Vi hadde et veldig godt forhold til de andre hyttenaboene, som jeg husker det. Vi barna var sammen hele tiden. Og de var veldig mye nede hos oss, fordi her var det flatt, så det var bestandig masse folk der. Og ikke bare hyttenaboer, vi har ganske stor familie på mammas side som bodde i byen, de var åtte søsken med barn. Og de kom til oss på hytta. Så på somrene krydde det av folk bestandig. Og i påska. Da hendte det at vi var - hytta er jo lita - fem barn på hemsen og fire-fem voksne. Jeg skjønner ikke i dag hvordan vi lå og hvordan vi levde i påska og vinterstid.

Det var jo to soverom, et lite et, og så var det det store med en liten dør imellom. Og det var fullt altså, jeg har snakket med søstera mi

om det mange ganger, hvordan de ordna det med alt det folket. I påska, i kald påske, med blaute klær og matlagning på vedovn. Men vi barna hadde det jo helt fantastisk. Vi kasta ball, det var jo fint nede hos oss siden det var så stort. Og så hadde vi et basseng bak dukkestua. Bekken var i rør. Det var noen vegger av skifer, det var jo kaldt da, men gull verdt for oss ungene. Så kom det jo brødbil og fiskebil en gang i uka om sommeren. Den parkerte litt ovenfor porten til Skogly, og da kom alle hyttenaboene og handla. Det var jo et stykke til butikken. Så det var ukas høydepunkt. Da var det napoleonskake!»

Før familien Bergheim kjøpte "Nilshøtta" på 22 m² i 1958, hadde hytta fra 1939 blitt påbygd i flere omganger. Hytta var opprinnelig et enkelt rom uten loft, med ovnsrør ut gjennom et betongstykke i veggen. Så ble det bygd til et kjøkken med en liten matkjeller og en pipe av gjenbrukt teglstein. Samtidig ble det bygd et loft over begge rommene med adgang til to soverom gjennom en luke i kjøkkentaket via en stige. Deretter ble det

*Skogly høsten 1997 og høsten 2019. I mellomtiden er hytta bygd på 3 m² etter dispensasjon fra kommunen, slik at den har nådd maksimumsstørrelsen på 25 m².
Foto: Bjørn Frengstad.*

bygd et lite inngangsparti til kjøkkenet, som senere ble utvidet i lengden og høyden, slik at det dannet en sidefløy til hytta. Her var den ene vegg 30 cm høyere enn motstående vegg, slik at skråtaket møtes litt på snei. Dette kan jo tyde på at arkitekturen ble litt til underveis. Alt var bygd av gjenbruksmaterialer og kledd innvendig med malt papp. Under restaureringen ble det funnet innslag av stående reisverk av 3/4-toms kledningsbord. Da man tydeligvis hadde fått tak i noen større og bedre vinduer, hadde man bare sagt seg gjennom

det eksisterende reisverket. Men alt hadde tålt tyngden av 60 til dels snørrike vintre.

Familien Bergheim hadde til hensikt å rive den eksisterende hytta som lå nede ved bekken, for så å sette opp en ny hytte litt oppe i skråningen. Men på starten av 60-tallet kom planene om kommunesammenslåing mellom Strinda og Trondheim, og det var klart at Jonsvatnet skulle bli ny hoveddrikkevannskilde for Trondheim. Der man tidligere hadde forvaltet bygningsmassen nokså fritt, ble

det nå stadig strengere reguleringer. Dermed fikk de ikke lov til å erstatte den eksisterende hytta, og de fikk heller ikke lov til å bygge ut. Vann fikk de heller ikke lov til å legge inn, men det var flere grunnvannsoppkommer på tomta i tillegg til bekken. De hadde bil allerede da de kjøpte hytta, så en garasje fikk de satt opp. I 1965 ble det anledning til å koble seg til strømmettet, og de aller fleste hyttene benyttet seg av dette.

Kari avslutter med å si at det var mange barn på hennes alder, men ingen barn som var på alderen til søsteren som var født i 1958.

1970-tallet:

Det stilner i hyttegrenda

Ingve Halvorsen ble født i 1962, og forteller at han ofte var på besøk hos onkel og tante, Torleif og Lillemor Søreng, på hytta «Kveldskvile» da han var 8-10 år. «Det var i helger og påske. Jeg sykla eller ble med onkel og tante opp, jeg hadde et nært forhold til dem. Det gikk buss til Røstadbakken, og så gikk vi opp. Hytta ble brukt ganske ofte. Det var ikke mange barn i nærheten, i hvert fall ikke noen jeg hadde kontakt med. Heller ikke ungdommer. Alle de som var der da jeg var der på 70-tallet, var gamle folk. Det var mange hytter som ble brukt i helgene, men det var lite kontakt. Det var veldig privat og stille og rolig. Man prata kanskje på veien opp bakken. Det var stort sett Gunnar på Brattli som var innom. Vi dyrka poteter og gulrøtter og hadde bærbusser. Etter hvert ble hytta mindre brukt. De begynte å bli gamle, de hadde ikke bil, og det ble tungvint. Jeg drev med andre ting. Jeg tror hytta sto tom i mange år.»

På 70-tallet begynte det altså å bli stillere i hyttegrenda. De fleste barna var blitt voksne, og kunne nok besøke sine foreldre på hytta,

men hadde ofte sine egne prosjekter. De fikk kanskje ektefeller som hadde tilgang til hytter helt andre steder. Bil var blitt allemannseie, og med innføringen av lørdagsfri i skolene fra 1973, ble det nå mulig for trondhjemmerne å reise til hytter på høyfjellet eller ved sjøen i løpet av en helg. I de lengre feriene ble Sydenreiser også et tilgjengelig og attraktivt alternativ til skiftende vær i Strindamarka. En raskt økende yrkesdeltakelse blant kvinnene gjorde det ikke lenger mulig for mor å passe barna på hytta om sommeren mens far kortpendlet til arbeidet. Det ble også klart at standarden på hyttene lå langt under det folk hadde vent seg til hjemme. Utedo var fortsatt vanlig mange steder i byen på 50 og 60-tallet. På det moderne 70-tallet hadde man gjort seg ferdig med den slags, og ønsket seg bedre fasiliteter også på hytta. De strenge reguleringene i nedbørfeltet til Jonsvatnet bidro til at det ble mer attraktivt å investere i hytter lenger unna byen. Videreutviklingen av Jogjerdet hyttegrend ble satt på pause.

Og når man ikke brukte så mye tid i Jogjerdet, ble det tungt å holde de gamle hyttene og de store tomtene ved like. Men det var også vanskelig å ta en avgjørelse om å selge, fordi man hadde så mange gode barndomsminner. Kari Bergheim (hytta Skogly) forteller at faren ikke ble så gammel. «Pappa holdt på hele tiden, og mamma likedan. Det var jo ikke mye lek med foreldrene på den tiden. Men det var jo slik faren min ville ha det. Han kom fra gård, og ville holde på med jord og dyrke ting. Når du bor i en by og jobber på en fabrikk, ikke sant, er det å komme dit som til paradiset. Det var virkelig hans plass altså. Det var virkelig pent der den gangen pappa levde, for da var vi der hele tiden. Vi hadde store problemer med å selge hytta på grunn av det. Vi visste at det var virkelig hjertet hans. Han var jo død da,

Hytta Solli fra 1924 har vært i Shanthi og Mahendran Kanagaratnams eie siden 1998. Fotoet fra 2014 er utlånt av Shanthi Mahendran.

men allikevel. Det tok flere år, mamma var jo ganske gammel da, og vi begynte å skulle gjøre andre ting, og så krevde det veldig mye vedlikehold. Og så hadde mannen min familiehytte på Lillehammer, så måtte vi dit. Og det ene med det andre.

Men da våre barn var små, var vi ofte der. Om vi ikke lå over så mye, så var vi der mye på lørdagstur, søndagstur, kveldstur. Da er vi på 70-tallet og litt ut i 80-tallet. Barna ble født i 1974 og 1977. De brukte også hytta litt som tenåringer. Når vi var der med barna, var det jo mye med å klippe plenen, gjøre sanne ting for å holde det i orden. Men ungene elsket det jo, dem syntes den plassen var så fin. Da var det ikke så mye kontakt med de andre hyttene. Det var heller ikke så mye folk som var der. Da jeg vokste opp, var det virkelig et samfunn. Det var som Bakkebygrenda».

Muligheten for en verdiøkning i det bynære området kunne også være en grunn til at mange holdt på hyttene selv om de var lite

i bruk. Kari Bergheim forteller: «Det var jo snakk om, husker jeg, bare noen år før vi solgte hytta, at det skulle reguleres oppi der. Og vi fulgte nøye med. Da hadde vi nok ikke solgt hytta. Man kunne jo bodd der, hvis man hadde fått bygd nytt. Da tenkte vi at, jaha, om ikke vi gjør noe, kan dette være en plass for våre barn å bo. Men så ble det skrinlagt. Det var faktisk diskusjon i Bystyret».

1990-tallet: Nye tider

Shanthi og Mahendran Kanagaratnam flyttet til Trondheim i 1985. De kom fra Sri Lanka, og ønsket å ta utdanning i utlandet, fordi tamiler ble sterkt diskriminert i utdannings-systemet hjemme. Etter hvert ble situasjonen på Sri Lanka forverret, og det ble borgerkrig. Dermed ble det helt uaktuelt å reise tilbake. De fikk tre barn fra 1985 til 1991, og bodde på Risvollan. Mahendran jobbet som vaktmester, først på Strindheim skole, og fra 2001 på NTNU. Shanthi tok en Master i biokjemi, og fikk jobb på Gerhard Schønings skole. Broren til Mahendran hadde allerede kjøpt en hytte i Jogjerdet, og de hadde også tre barn på samme alder. Mahendran og Shanthi så en hytte som var lagt ut for salg i 1998. Det var ikke mye konkurranse, og etter 14 dager kjøpte de Solli.

«Vi er interessert i friluftsliv, går turer og går på ski og sånt, og det var sikkert grunnen til at broren kjøpte hytte også», forteller Shanthi. «Vi pleide å gå turer sammen. En annen grunn til at vi kjøpte, var at vi bodde på Risvollan i rekkehus, og vi hadde ikke bakkekontakt; vi bodde i 2. og 3. etasje. Når det var fint vær på sommeren etter skolen, og vi hadde lyst til å grille, jeg hadde ikke veldig lyst til å grille på balkongen. Da tenkte vi at vi skal finne noe i nærheten dit vi kan dra og grille,

kose oss og komme tilbake hit. Det fungerer veldig bra. Barna tok med hjemmelekser, vi grilltet og gjorde ferdig lekser og sånt. Vi trivdes både på vinteren og på sommeren. Vi kjøpte opp når vi hadde mange ting vi skulle ta med, for eksempel 25-liters vannkanne. Vi gikk også noen ganger fra Risvolla gjennom skogen. I påsken var vi på hytta nesten hele tiden. Vi dro hjem og dusjet osv., siden vi ikke hadde innlagt vann. Vi dro noen ganger opp og fyrte opp, mens barna gikk på ski til hytta og kom frem til varm hytte».

Mahendran og Shanthi forteller at de sa hei til dem de møtte og pratet på veien, men ellers var det ikke mye kontakt med hyttenaboene, unntatt med brorens familie. Folk var innom hyttene sine på den tiden, men det var ingen barn på hyttene i nabolaget.

«Vi prøvde å dyrke jordbær, men det spiste rådyrene. Vi dyrket også poteter. Vi plantet en del trær som skulle brukes som hekk, men det likte elgen veldig godt. Vi hadde en fin plen, da vi brukte hytta mye. Vi så også mye grevling. Vi fant en grevling inne, fordi det var en luke under hytta. Nå har vi stengt den. Grevlingen klatret helt opp i 2. etasje. Det var ikke ødelagt noe inne. Vi måtte vaske da, det luktet en del».

Mahendrans bror døde dessverre tidlig. Hytta ble mye brukt i starten, og i ca. 10 år fra den yngste var 7 år gammel og til hun var ca. 16 år. Etter det var det alltid noen aktiviteter i helgene, og etter at de kjøpte hus, var det alltid noe å gjøre i hagen. Så nå blir det bare dagsturer av og til, men barna vil beholde hytta.

2000-tallet: Hyttebarndom ved tusenårsskiftet

Foreldrene til Veslemøy kjøpte Skogly i 1997,

og hun forteller: «Da hytta ble kjøpt – det er året før jeg ble født – så da bodde dem på Lerkendal, i Moslings gate, så seinere i Abels gate. Jeg husker at vi hadde dissa hengende mellom dem to trærne ved bekken. Det var veldig stas å holde på der. Og være i dokkestua. Jeg tror kanskje jeg var oppå taket mer enn inni dokkestua. Men det var kanskje sånn, da jeg ble eldre, så følte det trangt ut inni der. Og jeg har ganske mange minner om at jeg gikk alene rundt omkring utafor hyttetomta, ikke så langt da. Men det var ganske skummelt å gå. Det var veldig fint å gå alene, men jeg turte jo ikke å gå så langt inn i skogen. Men ja, mange minner om at jeg går alene og forteller historier til meg selv og sånn. Og synger og dikter opp ting.

Jeg vet ikke akkurat hva de voksne holdt på med da jeg var veldig liten, men det ble jo veldig mye prosjekter med å hugge ned trær og åpne opp tomta. Så de holdt på ute. Eller å gjøre sånne hverdagslige ting som å lage mat og sånn man gjør for å overleve eller for å ha det koselig. Vi gikk på skitur sammen, og vi hadde en liten periode en sånn gapahuk ute på plenen når det var vinter og tente bål og grilla pølser. Spille spill, badminton. Jeg kan ikke huske at vi var borti Estenstaddammen og badet når jeg var veldig liten, men jeg har gjort det veldig masse i senere tid i hvert fall. Det er mange ting som har blitt repetert. Det er jo begrenset hva man gjør her. Når man først har begynt å gjøre det, så gjør man det hver gang man er her. Gå tur, bade i Estenstaddammen. Det var masse bærplukking. Det var en del blåbærlyng som var ganske nærme eller rundt tomta i lia og sånn. Og så hadde vi rips og solbærbusker. Det ble jo rydda bort en del buskas, så det var veldig nedgrodd i starten, men det er fortsatt bær der, tror jeg. Så tror jeg at jeg har vært på sopptur

en gang, men jeg husker ikke om vi fant noe sopp.

Mamma og pappa skilte seg i 2004, og det var da ganske stas å komme på hytta. Annahver helg var jeg vel her en periode, kanskje 1-2 år før pappa flyttet i Ole Tesliens veg. Så da hadde vi en sånn liten TV som hang i hjørnet over hemsen, og vi fikk alltid 100 kroner til å kjøpe lørdagsgodt. Da kjøpte vi masse lørdagsgodt. Da la vi alt på et fat, det var ikke en skål, men flatt, så det så veldig mye ut. Vi brukte tre dager på å spise det opp, fredag, lørdag og søndag. Så hytta ble på en måte et «ikke-så-mange-regler-sted».

Vi bygde en hytte i trærne til Mikkel, og da tror jeg det var flere som var med og bygde den. For det var jo flere familier på besøk med barn på samme alder som meg og broren min, Mikkel, som er seks år eldre. Vi hadde årlige sommerfester med mer eller mindre samme folk invitert. St. Hansfest med bål og sang og en tradisjon som held fortsatt. Det er et veldig sånn sterkt minne fra Skogly. Og så har jeg feira to bursdager der med overnatting begge gangene. En gang hadde vi lånt en stor lavvo, da jeg ble 10 år, og hadde da kanskje 10 jenter over. Da hadde vi marshmallows-spisekonkurranse så alle ble hyper på sukker. Så var det en gang til da jeg ble 13, og da var vi liksom alene på hytta. Pappa var på en hytte lenger oppe for å passe på. Da sov vi kanskje en time, og jeg husker veldig godt at da gikk vi ned til Estenstaddammen klokka 4 på natta og kom tilbake, og da sto sola opp igjen. Det var veldig fint. Ja, og det var liksom, i og med at jeg har vært der såpass masse og føler meg veldig trygg og fri samtidig, rundt her i området».

«Jeg tenker på en ting», sier Veslemøy, «og det er at det har vært så deilig at det har vært så

En av de store granene som markerte tomtegrensa rundt Skogly, står for fall. Selv en voksen «tømmermann» blir liten i forhold. Foto: Cecilie Holen

stille. At det var både bekkevann og fuglelyder og skog på en måte som fine meditasjonslyder, sånne ting mennesker blir rolig av».

2010-tallet: Hyttegrenda våkner

Mange av hyttene har fått nye eiere som har satt i gang lenge etterlengtet vedlikehold og rehabilitering. Der hyttene fortsatt eies av de gamle familiene, har nye generasjoner noen steder tatt tak i mange års vedlikeholdsetter-slep. Den tunge granskogen er i ferd med å vike etter omfattende bruk av motorsag både blant private aktører og innleide profesjonelle. Mer lys og utsikt inspirerer til å bruke hyttene mer. Noen få bruker hytta hele sommerhalvåret og sykler eller kjører til jobben derifra,

men for de fleste er det nok mer et sted man drar til på ettermiddags- eller helgetur. En familie som bor på Vikna helt nord på Trøndelagskysten, kjøpte seg en byhytte her. Skogen gir en helt annen naturopplevelse enn det åpne og blankskurte kystlandskapet. Hit drar de for å ha skipåske, eller for å benytte seg av det en større by kan tilby av kulturopplevelser, helsetjenester og shopping.

To unge barnefamilier fra Trondheim har kjøpt seg inn i hyttegrenda de siste årene, og en av de minste hyttene er blitt kjøpt som et turmål for en barnehage i nærheten. En rask opptelling over de 34 hyttene som opprinnelig lå i Jogjerdet, viser at to av tre hytter nå er i jevnlig bruk. Fire av hyttene er brent ned eller blitt revet i tidens løp, mens en fjerdedel av hyttene fortsatt venter på å bli tatt hånd om.

Byantikvaren har plukket ut elleve bygninger i hyttegrenda som har fått verneklasse C, det vil si at de i noen grad har antikvarisk verdi som tidstypiske for hyttekulturen i mellomkrigstida. Siden mange bynære hytteområder i tidens løp er blitt slukt av byenes vekst, er Jo-

Øverste bilde: Lundheim senvinteren 1926 med Trygve og Klara Stubbe; barn av Ole og Berte Marianne Stubbe som bygde hytta i 1924. Senere kom en overbygd åpen veranda foran døra. I 1952 ble verandaen utvidet og glasset inn, og hytta ble påbygd i bakkant. Samtidig ble rutete vinduer erstattet med store glass og malt eternitt ble lagt på sørvest-veggen. Foto utlånt av Brynhild Abrahamsen.
Midtre bilde: I 2011 er hytta moden for restaurering. Foto: Cecilie Holen.

Nedre bilde: Hovedhytta er ført tilbake til 1924, mens glassverandaen er som i 1952. Den tidstypiske lysegrønne interiørfargen fra 1952 kan skimtes i glassverandaen. Foto: Bjørn Frengstad.

gjerdet blitt et unikt minnesmerke over hvordan arbeiderfamiliene brukte sin nyervervede fritid for 100 år siden. Men et slikt område kan bare bevares gjennom aktiv bruk.

Det enkle liv på hytta

Hyttekulturen står sterkt i Norge. Med ca. 400.000 hytter fordelt på drøyt 5 millioner mennesker er det ingen andre land hvor en så stor del av befolkningen har tilgang til fritidsboliger. Det er to trender i tiden som begge har enkle hytter som mål. For noen innebærer enkelt hytteliv at varmen kommer fra ved man selv har kappet og kløvd, og at kaffevannet er hentet i egen brønn. De enkle gleder kan være et slag kort rundt kjøkkenbordet, en vellykket sopp- eller bærtur på Liaåsen eller et forfriskende kveldsbad i Estenstaddammen etter at Trondheims dagsturtravere har gått hjem.

For andre innebærer enkelt hytteliv det ypperste av moderne komfort. Varmekablene i garasjeoppkjørselen har smeltet snøen, og skitrekket til alpinbakken ligger rett utenfor. Innetemperaturen er styrt digitalt, og Internett sørger for at all verdens underholdning er lett tilgjengelig. Økende velstand er drivkraften for den sistnevnte, mens miljøbevissthet gir grobunn for den første.

Kortreist hytteliv

Området er av kommunen blitt regulert til «Landbruks-, natur- og friluftsområder» (LNF). Det innebærer at nybygging i utgangspunktet ikke er tillatt, med mindre man får en dispensasjon innen gitte strenge rammer. For å begrense forurensningsfaren til Jonsvatnet, er det ikke anledning til å legge inn vann i hyttene. Det betyr at man kan ha en vannkran på ytterveggen, men at alt vann må bæres inn. Dette kan være frustrerende for noen hytteeiere. Men uten disse begrensningene

ville så bynære tomter for lengst ha blitt gjort om til boligområde, og en kortreist hytteidyll ville ha gått tapt.

For dem som vil ut av den såkalte tidsklemma, kan det være attraktivt å finne skogens ro en liten sykkeltur hjemmefra framfor å sitte to-tre timer i bil hver vei til hytta. Den hagen og den tumleplassen som man kanskje ikke har råd til å ha i byen, er tilgjengelig på en ettermiddagstur. Den som vil dyrke noe av sin egen mat, får atskillig mer igjen for innsatsen og tidsbruken på en romslig hytteparsell framfor i en pallekarm på verandaen.

Når vi ser tilbake 100 år, er det utrolig mye som har skjedd av teknologisk utvikling og av samfunnsutvikling. Hvordan det ser ut i marka rundt Trondheim om 100 år, kan vi bare spekulere om. Vi spår at det vil bli en renesanse for kortreist hytteliv og en gjenoppdagelse av de enkle gledene.

Epilog

Den første hyttetomta, «Granly», ble utparsellert i Jogjerdet den 9/9 1919. Den 7/9 2019 var det jubileumsfest på Skogly for dagens hytteeiere med familier. Deltakere i alle aldre fra 4 måneder til 75 år koste seg med grillmat og jubileumskake på ettermiddagen og varm suppe rundt bålet om kvelden. Det var fotovegger med historiske bilder, guidet tur gjennom hyttegrenda, kåseri om hyttegrendas historie, og barna lagde et flott flagg til Jogjerdet hyttegrend for de neste 100 årene. Man kunne få prøve seg på bueskyting, luftgeværskyting, slak line eller stylder, og det var høytlesning om Spion-Frida av forfatteren selv; Mari Sager.

Det ble sendt vennlige tanker til Bernhard Bækken og Iver Wassæter, som for 100 år

siden begynte å selge hyttetomter til vanlige arbeidsfolk, og som ikke ble rike av det. Likeledes ble det sendt en vennlig tanke til sakfører Rolf Rynning Sr. som antakelig kom opp med idéen – og som sannsynligvis fikk mesteparten av gevinsten.

Bjørn Frengstad (f. 1964) har hatt hytte i Jogjerdet hyttegrend siden 1997.

Cecilie Holen (f. 1962) ble medeier i 2009. De eier nå flere hytter i Jogjerdet, og bruker mye av sin fritid på rehabilitering og vedlikehold. Begge er ansatt ved NTNU.

Kilder

Johansen, Asbjørn G.: «Røstadbakken den gang da». *Årbok for Strinda historielag 2007*.

Solenes, Oskar: «Friluftsliv og klassekamp – to sider av samme sak»? *Arbeiderhistorie 2007*.

Tvedt, Knut Are: «Norges historie fra 1905 til 1939» *Store norske leksikon*.

Pantebøker og aviser.

Takk

Stor takk til alle tidligere og nåværende hytteeiere som har latt seg intervju og bidratt med bilder.

Vi vil også gjerne få takke Jan Paul Breida som har funnet fram og ført i pennen mange av faktaopplysningene om Bernhard Bækken og Iver Wassæter.

Fredheim på 10 m² står slik den ble bygget i 1926. Tre gutter lå på loftet, mens mor og far lå på sovesofa i stua. Hytta var i bruk fram til 1974, og har siden stått tom.

Foto: Knut L. Vik.

Sjømenns Aldershjem på Lade - hjem og hvile for sjøfolk

Av Siri Wahl-Olsen

Da grunnsteinen til Sjømenns aldershjem ble lagt i Sjømannsveien på Lade søndag 31. oktober i 1926, var det stor stas med hornmusikk, sang og folkefest. I dag har sjømennene for lengst flyttet ut av den storslagene bygningen. Det som i flere mannsaldre var sjøfolks trygge havn, er nå omgjort til kommunale boliger.

Sjømannshjemmet ligger vakkert til på veien utover Østmarkneset, omgitt av en grønn park med høye trær. På en måte er hjemmets historie en parallell til den norske sjømannstands historie. Det ble bygget mens den norske sjømann ikke bare var et gjennombarket folkeferd, som det heter i sangen. Norge var på denne tiden en av verdens

Lade kirke, Lade skole og Korsvika i 1958. Øverst til høyre ser vi Sjømenns aldershjem. Foto: Schrøderarkivet Sverresborg Trøndelag folkemuseum.

Planlagt bygning. Tegning av arkitekt Johan Osness, gjengitt i *Trondhjems Adresseavis* 30. oktober 1926.

største skipsfartsnasjoner, og sjøen var en viktig yrkesvei for svært mange norske menn og noen kvinner.

Tidlig i forrige århundre, og ikke minst under de to verdenskrigene, var sjøfolk svært utsatt. Handelsflåten seilte som før med varer over verdenshavene, men kunne bli truffet av både miner og torpedoer fra de krigførende nasjonene. Et stort antall sjøfolk omkom under krigen. Mange seilte ute i årevis, og båndene til familie og hjemsted kunne bli temmelig tynnslitte for mange. Derfor var det behov for et sted der sjøfolkene kunne finne et hjem når yrkeslivet på sjøen var over.

Journalist hadde ideen

Det var journalist A. Egidius Carlsen som i et møte på Trondhjems børs i 1917 tok opp forslaget om å bygge et eget aldershjem i Trondheim for sjøfolk. Den tanken var allerede tenkt i 1876, men først nå ble det til noe mer enn en god tanke.

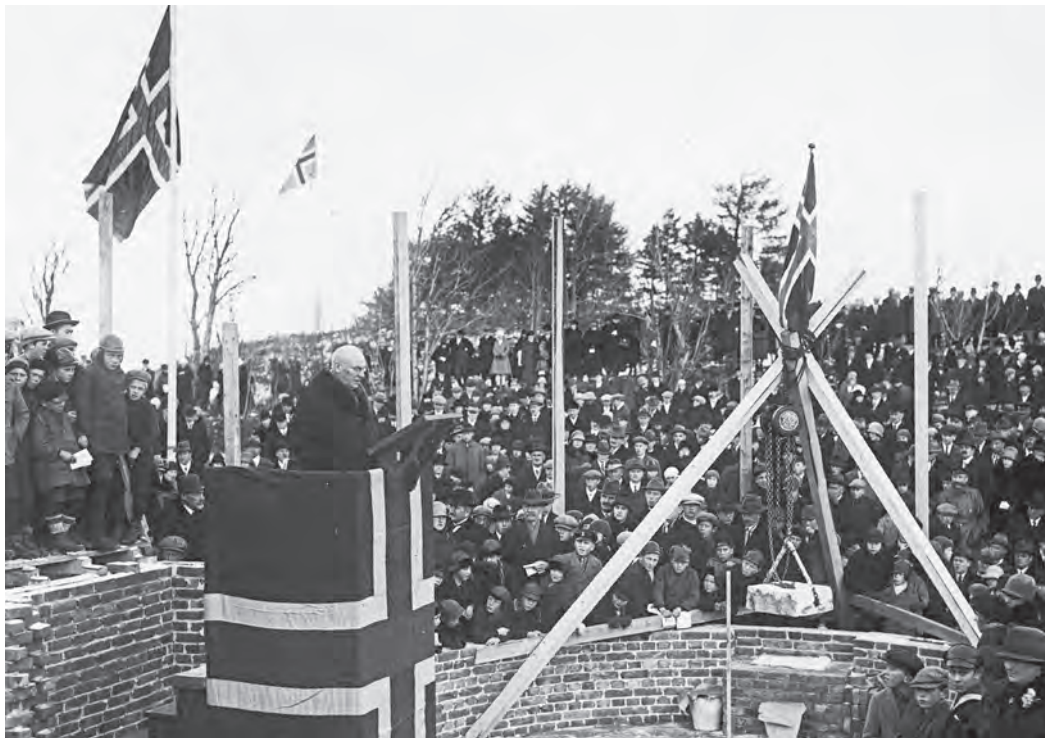
Utenfor landets kyster raste første verdenskrig, og selv om Norge stod utenfor, ble norsk skipsfart hardt rammet. Mange sjøfolk i den norske handelsflåten mistet livet eller ble

skadet etter å ha blitt torpedert på verdenshavene.

På land tjente spekulanter store penger på å investere og overforsikre handelsskip som deltok i en risikabel utenriksfart. Det som kunne være sjøfolkene tragedie og død, kunne bli spekulantenes kilde til rikdom når de håvet inn store forsikringssummer på båter som ble torpedert. Johan Falkbergets «Bør Børson» er den satiriske versjonen av denne typen spekulanter. Også Nordahl Griegs «Skipet går videre» tar for seg denne perioden, som også er kjent som «jobbetiden».

Samlet inn 650.000 kroner

Egidius Carlsen ledet komiteen som skulle skaffe midler til å reise aldershjemmet. De første tegningene av det planlagte bygget viser en stor hovedbygning med en fløy på hver side. Midlene kom fra Stortinget, Norges Rederforbund, Nordenfjeldske Dampskipsselskap, rederiet Bachke & Co, Det Selmerske Rederi, Den norske Amerikalinje, med flere. Det ble også gitt en rekke private donasjoner. Strinda kommune bidro med 5000 kroner til vei- og grunnarbeider. Bygget ble reist på en parsell som var utskilt

*Grunnstensnedleggelse 31. oktober 1926. På talerstolen byggekomiteens formann, A. Egedius Nissen.
Foto: NTNU UB.*

fra Lade Gård, gitt som gave fra Trondheim kommune. Til sammen ble det samlet inn 650.000 kroner.

Byggearbeidene ble påbegynt i juni 1926, mens grunnsteinen ble nedlagt den siste dagen i oktober under stor festivitas. Bispehaugen skoles ungdomskorps marsjerte fra Kjøpmannsgaten og over Bakke bro, opp Bakkegaten, Nedre Møllenberg og Mellomveien til trikkens endestasjon ved Lademoen skole, forteller Trondhjems Adresseavis.

Derfra ble det så marsjert videre til bygget som var under oppføring. I en detaljert forhåndsomtale av begivenheten heter det: «Kl.12.30 præcis aapnes høitideligheten av divisionsmusiken, under løytnant Glomsaas'

ledelse. Forsamlingen synger en for anledningen forfattet sang av sogneprest Dahler til melodien «Vor Gud han er saa fast en borg». Kl 12.40 tale av gamlehjemsomiteens formand journalist A. Egedius Carlsen. I tilslutning til denne nedlægges grundstenen. Tilslut spiller divisionsmusiken «Den norske sjømand».

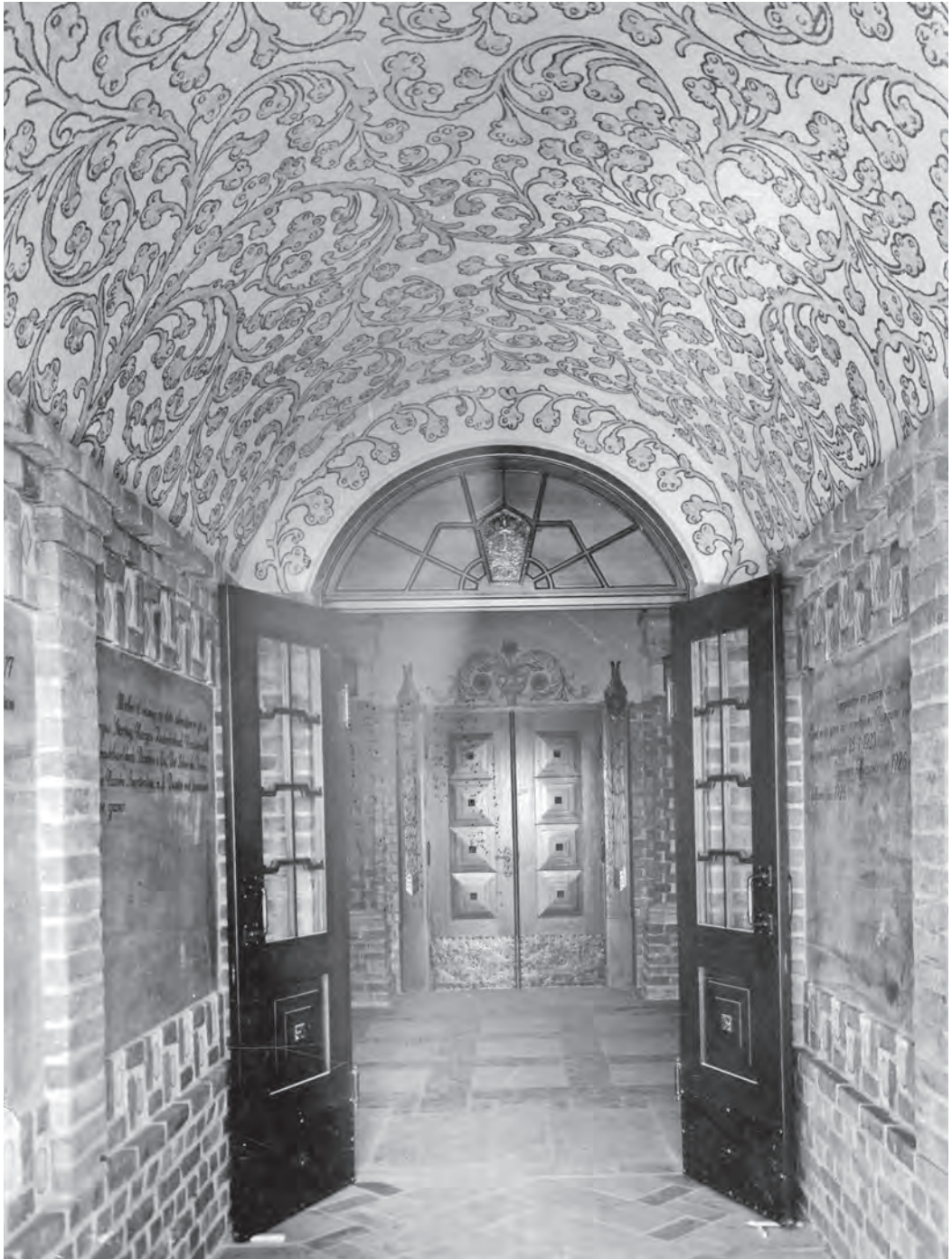
Publikum ble oppfordret til å kle seg godt i høstværet, og avisen oppfordret også folk til å «vise foretagendet den interesse at der heises flag søndag». Om programmet ble gjennomført etter planen, er det ikke lett å finne noen omtale av i datidens Trondheimsaviser.

Innviet av kong Haakon

I juni 1928 stod bygget ferdig, og det ble

Sjømenns aldershjem like etter at det var nytt. Inne i den runde bygningsdelen på det nederste bildet er koret i Sjømenns Minnekapell. Etter planen skulle Sjømenns aldershjem bygges med to sidefløyer, men dette ble aldri realisert. Postkort utgitt av Oppi postkortforlag. Bildene er utlånt fra Ole Georg Nordli (øverst) og Johan Anton Wikander (nederst).

Hovedinngangen fotografert på 1930-tallet. Bakerst er døren til Sjømenns Minnekapell. På sideveggene er det innboga 4 felter med tekst om byggets tilblivelse. Foto: NTNU UB.

To av tekstfeltene i hovedinngangen.

Foto: Bjørn Lien, 2019.

offisielt innviet av kong Haakon under en høytidelig seremoni 30. august samme år. Dagen etter innvielsen brakte Adresseavisen en fyldig omtale av begivenheten. En rekke kjente trondheimsfirma som var leverandører og entreprenører for bygget, ble listet opp og behørig takket av byggekomiteens formann, journalist Egidius Carlsen. Han takket også arkitekt Johan Peter Larsen Osness, som «har tatt sin oppgave som utførende arkitekt meget alvorlig, og han har løst oppgaven på en fortrinlig måte», heter det i artikkelen. Osness var fra Ulstein på Sunnmøre, og hadde studert arkitektur i Trondheim og Berlin. Han startet i 1903 egen arkitektpraksis i Trondheim, og tegnet blant annet fasadene på E. C. Dahls Stiftelse. Han regnes som en av våre fremste jugendarkitekter, men lot

seg etter hvert inspirere av nyere stilretninger, som nordisk nybarokk og nyklassisisme. Han tegnet også Berg skole (1930), Strindens Sparebanks bygg (1913) og Trønderheimen hotell (1913).

Sjømannshjemmet ble bygget i tre etasjer og en kvistetasje. Det inneholdt forsamlingshall, minnehall, spisesal og røkesalong. Det var 17 leiligheter med plass for to personer, og åtte enmannsleiligheter, i tillegg til pikeværelser og en rekke rom i kjelleren. Til sammen var det plass til 50 beboere, og disse hadde fra starten av bare tre bad og toalett på deling.

Planen var å bygge to sidefløyer til hovedbygningen. De skulle komme etter hvert som behovet for plass økte, men de to fløyene ble aldri realisert. Det var neppe pengemangel som var problemet, for da bygget stod ferdig, hadde man fortsatt 200.000 ubrukte kroner på konto. Disse pengene ble overført til et driftsfond for aldershjemmet, som var nedbetalt på åpningsdagen.

Hjem og hvile for sjøfolk

Det manglet ikke på store ord under seremonien, og mange av de som hadde lagt ned en stor innsats for å få hjemmet reist, ble behørig takket. Da turen kom til kong Haakon, takket han byggekomiteen, arkitekten og alle de andre aktørene for arbeidet de hadde utført. «Jeg vil lykønske Trondhjem og Trøndelag med dette vakre aldershjem, hvor sjøfolk kan finne hjem og hvile etter slitet på sjøen. De to ord hjem og hvile hører sammen. En sjømann må ofte savne hjemmet. Han gjør alt han kan for å få sin lugar så hyggelig som mulig, men en lugar kan aldri bli et hjem», sa kongen i sin tale.

Kongen sa videre at det var godt at man kunne få slike hjem hvor sjøfolk kunne til-

Sjømenns Minnekapell på 1930-tallet, sett mot koret. Foto: Hilfling/NTNU UB.

bringe sin livskveld. «Sjømennene er dessverre ikke alltid blitt møtt med den forståelse som de burde, men under krigen lærte mange å sette pris på sjøfolkene og deres innsats for land og folk», avsluttet han.

Senere la han også ned krans i minnehallen til minne om sjøfolk som forliste under første verdenskrig. Det ble også lagt ned en krans fra Stortinget, hvor navnene på alle sjøfolkene som mistet livet under krigen, var risset inn på bladene.

Dagen ble avsluttet med en bedre lunsj for kongen og spesielt inviterte gjester på Britannia hotell. Lunsjen ble avsluttet med at initiativtageren, A. Egidius Carlsen, ble dekorert med H.M. Kongens fortjenstmedalje i gull, overrakt av kong Haakon personlig.

Sjømannshjemmet ble i en årrekke drevet etter hensikten, som aldershjem for tidligere sjøfolk, mange med ektefeller, og sjømannsenker. Under andre verdenskrig måtte sjømennene ut da bygget ble rekvirert av tyskerne, men etter krigen kunne aldrende sjøfolk igjen flytte tilbake.

Renovert og ombygd

I dag er Sjømannshjemmet overtatt av Trondheim kommune, som har renovert og bygget om hele bygningen til større og færre utleieboliger. Frem til 2017 var det Maskinistforbundet som drev Sjømannshjemmet, etter at det tidligere var flere av sjøfolkenes fagforbund som drev det i fellesskap. Da Trondheim kommune overtok i 2017, skjedde det i tråd med en klausul fra den tiden hjemmet ble bygget. Her het det at

Sjømenns Minnekapell sett mot inngangen. Vi ser minnetavlene langs veggene. Foto: Bjørn Lien, 2019.

kommunen, som hadde gitt tomta, skulle få hele anlegget tilbake når fagforeningene ikke lenger ønsket å drive det.

En av de aller siste som flyttet ut, var nå pensjonert maskinsjef Inge Sivertsgård. Han bodde her fra 2000 til 2017 og trivdes godt. Sammen med tidligere sokneprest i Lade kirke, Jan Asbjørn Sagen, viser han meg det som ennå er tilgjengelig for andre enn leietakerne.

Lite kjent kirkerom

Det de færreste av Trondheims beboere kjenner til, er at det midt inne i bygget ligger en perle av et kirkerom, byens minste. Det er Sjømenns Minnekapell, som i 1989 ble vigslet av daværende biskop i Nidaros, Kristen Kyrre Bremer. Det ble tidligere omtalt som Minnehallen. Kapellet har plass til 70-80 personer.

I koret står altertavlen i bronserelieff som viser Kristus og Peter på Genesaret sjø, med underteksten «Herre, frels mig!» fra Matteusevangeliet. Relieffet er laget av billedhugger Nicolay Schjøll. De greskinspirerte søylene i kapellet ble levert av AS Betongbygg i Trondheim.

Gulvet rundt alterringen er formet som en kompassrose. Den er i marmor og kalkstein, og ble levert av Oslofirmaet Johs. Grønseth & co. Det kuppelformede taket har form av en jordklode, med det norske flagget i et glassvindu i midten.

Det mest bevegende i kapellet er minnetavlene med navnene til trønderske sjøfolk som mistet livet på havet under de to verdenskrigene. Fra første verdenskrig står også navnene på båtene de seilte på. Til sammen

Kapellet med koråpningen i bakgrunnen. Vi ser minnetavlene til venstre og høyre for inngangen. Over inngangen står det: «På veggfeltene i koret – minnehallen – er hogd inn navnene på TRØNDERSKE SJØFOLK som fant sin død ved krigshandlingene til sjøs 1914 – 18. Navnene på dem som fant sin død under tilsvarende handlinger i krigen 1939 – 45 er hogd inn på veggene i skipet». Inne i koret ser vi så vidt kompassrosen rundt alterringen. Foto: Knut L. Vik, 2016.

er navnene på 99 personer risset inn i den grå steinen. Etter andre verdenskrig kom også i 1950 de 341 navnene på sjøfolk fra Trøndelag som mistet livet under denne krigen. Fortsatt blir det holdt minnegudstjenester over krigsseilerne to ganger i året i det stemningsfulle kapellet.

Det er fullt utstyrt med alt som trengs for å holde gudstjenester her. Det har vært brukt til bryllup og begravelser, og også noen barne dåper, forteller Sagen. Da Lade kirke var stengt på grunn av renoveringsarbeider, fungerte kapellet som reservekirke for menighet.

- Minnekapellet er et kirkerom som ønsker alle som har noe å bære på, velkommen, sier Sagen.

«Mistet meningen med livet»

I sin tid som prest på Lade hadde Sagen nær kontakt med beboerne i Sjømannshjemmet, både som seremonimester og som sjelesørger og støtte for de som ønsket det. Miljøet på hjemmet var godt, sier både han og Sivertsgård.

Men det kunne også være en del «lyd», som de kaller det. Mange av beboerne var gamle krigsseilere som kunne være sterkt preget av

Koret med minnetavler over falne sjøfolk, og bronserelieff av Jesus og Peter på Genesaret sjø. I taket litt av verdenskartet. Foto: Bjørn Lien, 2019.

Minnetavler over falne i 1. verdenskrig til venstre og i 2. verdenskrig til høyre. Foto: Bjørn Lien, 2019.

Sjømannshjemmet i 2019. Foto: Bjørn Lien.

det de hadde opplevd under og etter krigen. Som kjent ble de ikke tatt godt vare på av det norske samfunnet. Det gikk flere tiår før de fikk sine rettmessige medaljer og takksigelser for de ofrene de hadde gitt for Norge. Mange døde uten å få oppleve noen form for respekt eller oppreisning. Noen av beboerne fikk store problemer med å takle hverdagen etter krigen, mye på grunn av tunge og vonde opplevelser i krigsårene.

- Dette gjaldt flere av de som bodde på Sjømannshjemmet, forteller Sivertsgård og Sagen.

- Jeg husker en av de gamle krigsseilerne som sa: «Mange snakker om de som mistet livet på sjøen under krigen. Men ingen snakker om oss som overlevde, men som likevel mistet livet. I alle fall meningen med livet», forteller Sagen.

- På Sjømannshjemmet var det plass for mennesker som livet hadde fart ille med. Det var et godt og trygt sikkerhetsnett for sjøfolk, sier den tidligere Ladepresten.

I dag er store deler av den norske handelsflåten flagget ut til ulike stater som gir større skattelettelser enn det den norske stat har vært villig til å gi. Med utflaggingen av

skipene fulgte også i stor utstrekning utenlandsk mannskap på båtene. Sjøfart er ikke lenger en viktig yrkesvei for de store gruppene av norsk ungdom. Nedgangen i antall norske sjøfolk i utenriksfart startet på 1970-tallet.

Når det i dag ikke lenger er det samme behovet for et eget aldershjem for sjøfolk som på den tiden det ble bygget, henger det også sammen med utviklingen av velferds-samfunnet. Det offentlige tok på seg ansvaret for å bygge og drive aldershjem og omsorgsboliger for alle grupper som hadde behov for det, uansett yrke og stand. Men det sier noe om vårt samfunns utvikling at de fleste navnene på de nye dørskiltene til de nyrenoverte leilighetene i dag forteller om opprinnelse utenfor Norges grenser. Nå er det de som har funnet «hjem og hvile» på Sjømannshjemmet.

Siri Wabl-Olsen, f. 1950.

Skribent. Tidligere journalist, kommentator og politisk redaktør i Adresseavisen.

Kilder

Trondhjems Adresseavis/ Adresseavisens arkiver. WikiStrinda.

Inge Sivertsgård og Jan Asbjørn Sagen.

Bjørn Lien, Lademoen historielag.

Gjensyn med speiderhytta i Estenstadmarka

Av Tor Hernes

Turgåere og orienteringsløpere har sikkert kommet over rester etter ei hytte eller ei bu oppe i åsen nord for Lomtjønna i Estenstadmarka, og kanskje undret seg over hva denne ruinhaugen gjemmer av historie.

Våren 2018 hadde klassen 5gr fra Strinda kommunale høgre almenkskole, som var russ i 1950, sin årlige gjensyns-sammenkomst i Trondheim. Vi var imidlertid bare 9 som kunne møtes nå etter så mange år. Praten går selvsagt om gamle dager ved en slik anledning. Ved en innskyttelse kastet en av de tilstedeværende fram følgende spørsmål: «Jeg lurer på hvordan det står til med hytta vi bygde i Estenstadmarka, står den ennå, eller er det i det minste spor etter den?»

Det var to av oss tilstedeværende, Per Lyse¹ og jeg, som var med og bygde hytta i 1945-1947. Vi var speidere i 8. Trondheim tropp, sammen med en gjeng fra strøket Tyholtvegen – Asbjørnsens gate. Vi bodde i Strinda, men denne troppen rekrutterte også fra Strindheim-Tyholt. Vi var fordelt på patruljene Bever og Oter. Nå var det ikke troppen som tok initiativet til byggingen, det skjedde nok mere som et resultat av virketrangen til «guttene i gata».

Krigen var nettopp slutt, en tid med forbud, mørke gater, ingen organisert fritidsaktivitet, hverken idrett eller speiding. Skøytebanen på Rosenborg stengte ved mørkets frambrudd. Ungdommen var vant til å greie seg selv. Da

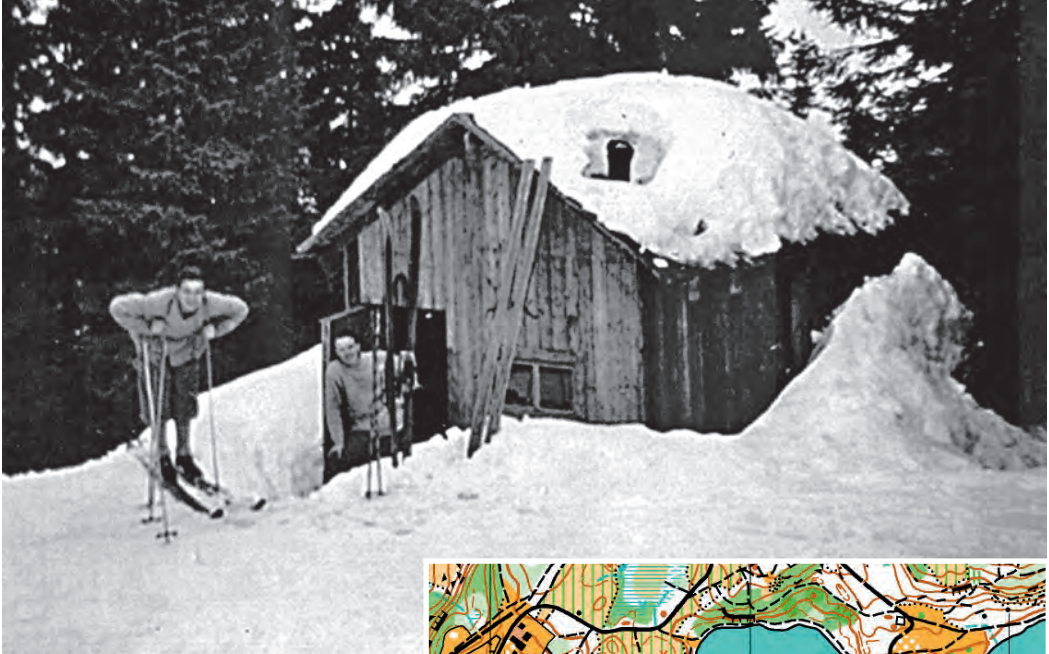
freden kom, var det mye uforløst energi, alle ville bli med på fotballag, og mange ville bli speidere.

De fleste av oss i gjengen var rundt 14 år, men det var en litt eldre speider, min nabo i Asbjørnsens gate, Arnt Johan Wiig, som fikk det hele organisert. Jeg kom ikke med før i 1946, men jeg er sikker på at det var han som greidde å få tildelt en mindre tyskerbrakke i Skyåsvegen, sørget for transport av materialene derfra og så langt bilvegen rakk ved Bekken gård. Han tok seg nok også av det formelle med grunneiartillatelse og tomt. Arnt ble ikke med på arbeidet etterpå.

Så forløp det måneder med bæring av bjelker og panelbord på våre relativt små rygger nesten 200 høydemeter opp til tomta nord for Lomtjønna. Vinduer og en ovn ble også båret oppover. Jeg husker ikke hvor mange dagsverk det ble, eller hvor mange uker vi strevde. Ikke å forglemme at vi måtte sykle eller gå på ski hjemmefra hver gang vi skulle opp for å bære materialer eller snekre.

Selve byggingen var selvsagt morsomme-re. Hytta fikk utvendig og innvendig panel med mose imellom, to vinduer og ovn, samt hems ovenpå med et lite vindu. Hytta var bygd som «vinterbolig», vi overnattet med mange kuldegrader ute og vekslende temperatur inne, avhengig av fyring.

¹ I skolens klasseliste står han oppført som Peter Knut Lyse, Red. anm.

Hytta i 1948. Per og Arne Lyse, Per på ski. Foto: Tor Hernes.

Hytteruinen er tegnet inn på Wings orienteringskart over området – se pil. Estenstaddammen og Tømmerboltdammen vises øverst på kartet. Takk til Wing orienteringsklubb for bilde av kartutsnitt.

Restene av hytta i 2018. Foto: Tor Hernes.

Jeg husker ikke hvor lenge vi brukte hytta. Speiderpatroljene ble snart oppløst, og da gymnaset var fullført, ble det militæret og spredning av «eierne». Om speidertroppen overtok ansvaret for hytta, vet jeg ikke. Troppsledelsen var som nevnt ikke engasjert i denne hytta.

Tilbake til 2018. I løpet av kvelden slo det meg at jeg burde dra opp i Estenstadmarka og se om jeg fant spor av hytta. Per reiste videre, og skulle snart tilbake til USA, hvor han bor. Dagen etter hadde jeg fortsatt noe tid i Trondheim før retur til Halden. Jeg kjørte opp til parkeringsplassen før stigningen oppover til Estenstadmarka. Etter 70 år er mye forandret, men jeg husket retningen og stiene den gang. Det var flere turgåere i området, og jeg spurte meg fram mot Lomtjønna.

I bakkene oppover ble jeg imponert over at her bar vi ei hel hytte oppover. I mitt åttisjuende år er jeg vel heller ikke så sprek som i mitt femtende.

Da jeg mente å være i nærheten, kom det

heldigvis en orienteringsløper som var på jakt etter turorienteringsposter. Han så at jeg sto der noe rådvill, og innledet en liten samtale om at «her er det mange turorienteringsposter å finne». Jeg sa at jeg ikke lette etter slike, men ei hytte som jeg var med på å bygge for 70 år siden. Da sa han: «Ja, men restene ligger jo like inne i skogen her!»

Jeg gikk takknemlig for hjelpen i den påviste retningen. Her var ingen sti, men etter et par hundre meter og litt leting sto jeg ved målet. Her var tydelig rester etter vegger og ovn. En åpen slette foran hytta var der fortsatt. Fornøyd tok jeg flere bilder, som jeg ekspederte til min kollega i USA så snart jeg kom hjem.

Jeg fikk fram kart over Estenstadmarka, og fant at hytta lå ca. 370 meter over havet, 400 meter nord for Lomtjønna. Hyttespørsmålet var løst, men litt dårlig samvittighet snek seg inn: Burde vi ha ryddet opp etter oss?

Tor Hernes, f. 1931, siv. ing. fra NTH i 1957, pensjonert i 1996 som driftssjef for Haldenreaktoren.

Ramstad i 1958. Familien Tiller bodde i 2. etasje til høyre ved pilene. Til venstre for huset ligger stabburet hvor Nøkken-sangerne avsluttet øvelsene. Gården i forgrunnen til venstre er Åsheim.

Utsnitt av foto tatt av Telemark flyselskap. Foto fra www.flyfotarkivet.no

Mannskoret Nøkken - «Et stort pluss for bygda»

Av Tor Berre

Sitatet i tittelen er hentet fra avisa Nidaros i 1946, i en artikkel der avisa beskriver mannskvar tetten Nøkkens betydning for Strinda under krigen og i årene etter.

Mannskoret Nøkken er i dag et mannskor for hele Trondheim med base på Byåsen, men det startet som et kor på Snaustrinda. De som sang i koret, var fra samme nabolag, og konsertene/forestillingene foregikk gjerne på Lohove, Veiskillet og i Moholt kirke.

Da Nøkken så dagens lys 19. oktober 1941, var det som en familiekvartett med far og tre sønner fra Ramstad på Snaustrinda. Johan Tiller og kona Gudrun bodde i en liten leilighet i et hus ved siden av fjøset på gården Ramstad med seks av sine åtte barn. Det var fire leiligheter i huset, og Tiller-familien bodde i andre etasje. Ved siden av huset lå det et stabbur der Nøkken-sangerne gjerne avsluttet øvelsene. Eierne av Ramstad gård bodde i huset som fortsatt ligger i krysset Gamle Jonsvannsvei og Granåsveien. Der var det butikk i sokkeletasjen.

Nøkken i 1946. Første rekke fra v.: Erling Kilås, Hans Tiller, Bjørn Hagerup og Birger Jakobsen. Andre rekke fra v.: Gunnar Tiller, Arnfinn Johansen, Johan Tiller, Aksel Lønnum, Ulf Tiller, Odd Tiller og Arild Wigtil. Fra Nøkkens arkiv.

Yngste sønn Anton Tiller var 7 år i 1941:

- Vi hadde et lite kjøkken med vedkomfyr og ei vannpumpe. Så var det et kammers. Der lå veitjungan (Herdis og Aase). Så var det et soverom. Der lå æ og Anna og mamma og pappa. På stua lå Ulf og Odd. Hans og Gunnar hadde flytta ut, og Hans bodde i et annet hus på gården.

Det som gav støtet til at kvartetten ble stiftet, var at radioapparatene ble inndratt av tyskerne høsten 1941. – *Det ble liksom så stille da radioapparatet ble hentet på Ramstad*, sa Johan Tiller i sin tale på 5-årsfesten i 1946.

Navnet «Nøkken» er hentet fra teksten til en av de første sangene kvartetten sang: «Nøkken» komponert av Halfdan Kierulf og med tekst av Johan Sebastian Welhaven: «Jeg lagde mit Øre til Kildens Bred og lyttet til Nøkkens Sange».

De som startet Nøkken, var far Johan (48) og sønnene Hans (29), Ulf (24) og Gunnar (22). Kvartetten ble raskt utvidet med unge menn fra nærområdet (Ramstad, Høiset og Bekken): Bjørn Hagerup, Erling Kilås, Birger Jakobsen, Aksel Lønnum, Arild Wigtil og nest yngste sønn Odd Tiller, slik at Nøkken i 1943 er en «dobbeltkvartett» med ni sangere og dirigent. Medlemstallet økte ut over hele 1940-tallet, og i 1951 var det 20 sangere med i «kvartetten».

Johan Tiller (1892-1962)

Nøkkens grunnlegger, Johan Tiller, vokste opp på Bakklandet, men flytta som voksen til Ramstad. Han arbeidet fra sin tidlige ungdom i trelastbransjen, og var ansatt i firmaet O. Arnstad i en årrekke. Deretter arbeidet han for seg selv som revisor og regnskapsmann.

Kvartetten „Nøkken“s vårfest
i „HJORTEN“ 27de april 1946.

Program:

1. Musikk.
2. Åpning.
3. Kvartetten „Nøkken“, dirigent Hans Tiller:
Sangen Bjørnson - Reissiger.
For de sårede Bjørnson - Lammers.
Dette Norge, vårt hjem... Bjørnson - Wendelborg.
Slå ring um Norig Nesse - Haarklou.
4. Opplesning av Hans Taknes.
5. Spiseseddelen. Komisk intermezzo av Zöllner.
6. Intelligensprøve og musikalsk gjettekonkurranse.
7. Viseavdeling. Johan Tiller.

10 minutters pause.

8. Musikk.
9. **„Lysere Tider“.** Aktuell lokal revytrio av ..han ...ler.
Personene:
Parelius Symmeldt, kommunearbeider
Sivert Smalvold'n, småbruker
Leo Lettvint, visergutt
10. **Tryllekunstneren Nairello.**
11. Kvartetten „Nøkken“:
Vårsang Prins Gustaf
Lugn hvilar sjön H. Pfeil
April Vilh. Krag - Trygve Torjussen
Majsang Kuhlau
12. Dans — Sang — Utlodning.

Vårfest i Hjorten 1946. Fra Nøkkens arkiv.

Hans Tiller, Nøkkens dirigent fra 1941 til 1991. Fra Nøkkens arkiv.

„HJORTEN“

Iste mai kl. 20: Festforestilling.
For 1. gang: «Munken går i →»
Revysepok av ..han ...ler.
Den gamle garde. «Stille Nat».
«Nøkken» synger m/ — orkester bl. a. På et Persisk marked.
Hjærtats Sång.
Dans. Apent til kl. 2. Bill. a kr. 3.—, 2.50, 1.50, best tlf. 26787
Mannskvartetten Nøkken.

*Annonse i Adresseavisen
24. april 1948.*

Johan Tiller var korets husdikter og teatersjef, og det var han som skapte Nøkken som et «underholdningsensemble». Han var en mye brukt sanger, underholder og leilighetsforfatter, også utenfor Nøkken.

I unge år medvirket han som skuespiller og sanger i revyteateret Hjortens glanstid, og han var en av «den gamle garde» som holdt Hjorten-revyene levende helt til sin død i 1962.

Ved Hjortens 80-årsjubileum i 1948 skrev Arbeider-Avisa:

- Den hvithårede og ærverdige Johan Tiller ble

møtt med voldsom applaus da han kom inn på scenen. Han sang stemningsfullt Henry Strands "Hjorten er vår". Han avsluttet hele kvelden med en takk på vegne av "den gamle garde" i Hjorten: Han uttrykte håpet om at det gode humør, som gjør menneskene yngre og lysere i sinn, fortsatt måtte få god plass i byen vår.

Mannskoret Nøkken framførte på 1950- og 1960-tallet flere revyforestillinger basert på stoffet til Alv Schiefloe, Hjortens mest kjente revyforfatter. I Alv Schiefloes siste leveår hadde Johan Tiller også ansvaret for Schiefloes korrespondanse.

Hans Tiller (1912–2003)

Hans Tiller var Johans eldste sønn, og et naturlig valg som musikalsk leder for kvartetten. Han begynte å spille piano som 6-åring.

– Jeg hadde mer lyst til å spill' fotball, men far hadde bruk for meg som akkompagnatør, og da var det ingen bønn (Arbeider-Avisa 1991).

I unge år arbeidet Hans Tiller som restaurantmusiker, men etter hvert ble han kor-dirigenten par excellence i Trondheim. Han dirigerte i perioder i alt 12 kor, mange av dem samtidig. På en konsert i Folkets Hus i 1959 deltok fem kor (Nøkken, Trondheim Guttekor, Trondheim Godtemplarkor, Heimdal Mannskor og Fagforeningens mannskor) og et orkester, og Hans Tiller dirigerte alle!

Men det var Mannskoret Nøkken som var hans base, og han var dirigent i korets første 50 år! Han dirigerte koret for siste gang på Strinda alders- og sykehjem julaften 1991. Hans Tiller mottok kongens fortjenstmedalje i 1989 og Trondheim kommunes kulturpris i 1991.

Et underholdningskor

Mannskoret Nøkken ble en spesiell blomst i korfloraen. Koret ble ikke med i den organiserte korbevegelsen før i 2009, og var i mange år et underholdningsensemble i tillegg til å være et tradisjonelt kor. Nøkkens konsept de første årene var ofte å arrangere helaftens underholdningskvelder med sang, musikk, sketsjer, diktopplesning og dans til langt ut på natta. Koret hadde egne musikere, og Hjorten-veteranen Johan Tiller fikk også koret med på små revyer og skuespill.

Det første skuespillet ble satt opp på Lohove i 1947. Det var «Ingvald Enersen» – en

Byen vår

Tekst: Alv Schiefloe.

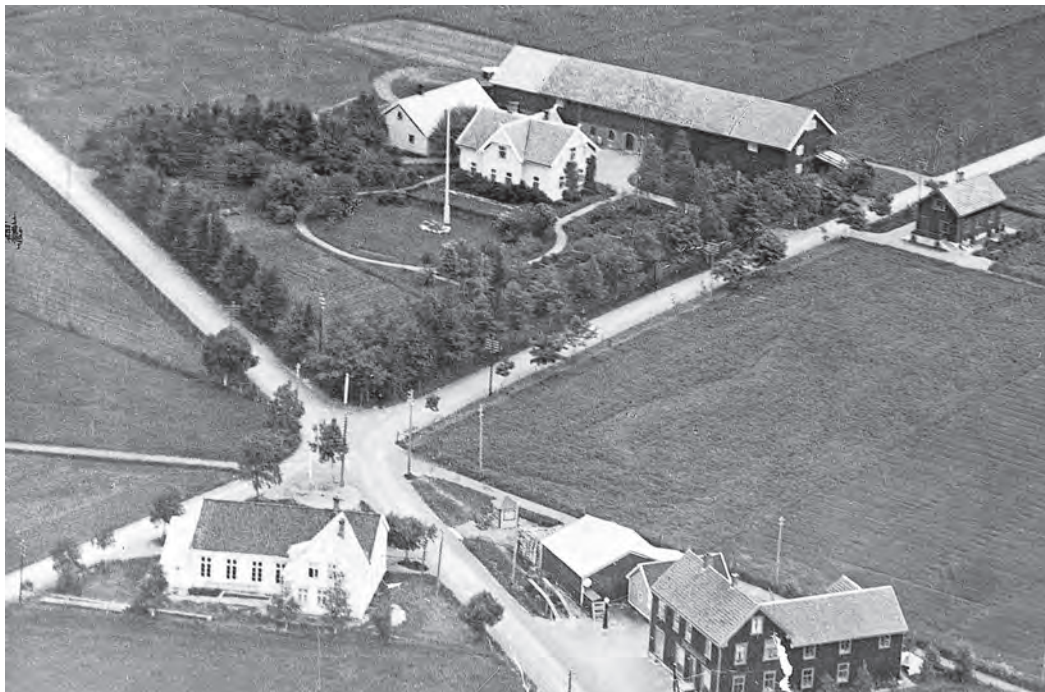
Melodi: Carrie Jacobs-Bond.

*Nei, der finnes ei sted på den signede jord
Som vår egen herlige by,
Når du ser den en høstdag med
speilblank fjord,
På hvis bund er en gylden sky.
Når kveldssolen sender til ås og li
Et sidste streif til godnat,
Og der legger sig ro efter dagens strid
Over eng og skog og kratt.*

*Ja, kan hende en fremling er like gla
Og går stolt dens døre forbi,
Men vi trøndere elsker vår by enda,
Ti vi kjenner verden vi.
Vel er de nok større i øst og i vest,
Og byr kanskje rikere kår,
Men de mangler dog det som betyr oss mest:
At Trondheim er byen vår*

forviklingsfarse rundt mestertyven Ingvald Enersen fra Stavanger, som på slutten av 1800-tallet ble kjent i Norge for frekke innbrudd og spektakulære rømninger. Ni kormedlemmer var med, og premieren gikk bra, bortsett fra «at en av de medvirkende glemte å tilpasse stemmen sin til om han skulle være dame eller mann», står det i referatet.

Men det var ikke bare underholdning. Nøkken hadde også et sterkt innslag av nasjonale sanger, norske og svenske viser, sanger til enhver anledning: Bryllup, begravelse, fest, tombola, foreningsmøte.

Vegkrysset Vegamot (Veiskillet) mai 1947. I forgrunnen til venstre ser vi forsamlingshuset Veiskillet. Til høyre er Strinda handelssamlag. I bakgrunnen ligger Statens forsøksgård Voll. Foto: Schrøderarkivet, Sverresborg Trøndelag folkemuseum.

Korets signatursang ble «Byen vår» med tekst av Alv Schiefloe, framført for første gang ved Åsvang Sykepleieforenings utlodning på Veiskillet 9. november 1947. Johan Tiller var solist i «Byen vår». Han framførte sangen for siste gang på samvirkelagskafeen i Aure 10. juni 1962. Fem dager senere – 15. juni – døde Johan Tiller, bare 69 år gammel.

Et lokalkor for Strinda

Under krigen opptrådte Nøkken mest i mindre private forsamlinger og i lokale lag og foreninger.

- Vi sang ulovlig, både på fagforeningsmøter og losjemøter. Da ble det satt ut vakter som skulle passe på om tyskerne var ute og speidet. Det gikk bra, vi ble aldri tatt på fersk gjerning (Hans

Tiller til Arbeider-Avisa, 1991).

Noen av medlemmene, bl.a. Johan Tiller, var godtemplarer, og Nøkken var i mange år mye brukt ved tilstelninger i avholdslosjer i hele Trondheim.

I årene etter krigen opptrådte Nøkken offentlig på forsamlingslokalene Veiskillet, Lohove og Folkets Hus Strindheim. Det var også mange opptredener i Moholt kirke og på Strindas helseinstitusjoner, først og fremst Strinda aldershjem.

Veiskillet (1896-1998) var eid av Det Norske Totalavholdsselskap, og ble mye benyttet til juletefester og andre sammenkomster. Her var det ikke adgang til dans eller bruk av

Strinda bygdedomslags forsamlingshus Lohove fotografert av Schrøder i januar 1938. Bygdedomslaget hadde innvielsesfest 26. februar dette året. Foto: Sverresborg Trøndelag folkemuseum.

alkohol. På Veiskillet opptrådte Nøkken for Åsvang sykepleieforening/Åsvang helselag i mange år, og det var mer sporadiske opptrædener for andre lag, som f.eks. Strinda IL og Strinda NKP. Nøkken opptrådte på Veiskillet siste gang i 1984, for Åsvang helselag.

Lohove ble bygd som forsamlingslokale av Strinda bygdeungdomslag i 1938, og var mye brukt av lag og foreninger i Strinda til utpå 60-tallet. Det var her Nøkken arrangerte sine egne fester og opptrådte for andre lag og foreninger, som f.eks. Jonsvannets sanitetsforening, Strinda bondekvinnelag, Strinda handelssamlag og Åsvang guttemusikkorps.

På selve fredsdagen – 8. mai 1945 – var det øving i Nøkken. I referatet står det:

«Det blev ikke sunget så mye, da freden skulle diskuteres. Men vi gikk utenfor og sang som aldri før: Slå ring um Noreg, Den er vår, denne jord, og Gud signe Noregs land». Fredsfesten i november ble arrangert på Lohove. Lohove ble solgt til Figro i 1969, og i dag er det Hageanlegg AS som holder til i lokalene.

51 julaftener på Strinda aldersheim

To måneder etter at Nøkken ble stiftet, julaften 1941, holdt kvartetten konsert for beboerne på Strinda gamlehjem om ettermiddagen. Det ble en tradisjon! I hele 51 år – fra 1941 til 1991 – sang koret på Strinda gamlehjem/Strinda aldershjem/Strinda alders- og sykehjem på Persaunet. I noen

Moholt Røde Kors

innbyr til aftenunderholdning i Lohove lørdag aften 6/10 kl. 8.
Underholdning av mannskoret Nøkken og Mikal Tangstad.
Restaurant, skytebane, dans. — Entre kr. 2,00.

Annonse i Adresseavisen 5. oktober 1951.

år var også Reitgjerdet med på Nøkkens julaftenprogram. Da var det sang i begge etasjene på Strinda aldersheim og på fire avdelinger på Reitgjerdet. Sangerne fikk julebakst og kaffe overalt, og koret ble ledsaget av sokneprest Ole Winsnes, som holdt juleandakter.

17. mai på Moholt kirkegård

I årene etter 2. verdenskrig deltok Nøkken på minnehøytideligheten for falne på Moholt kirkegård 17. mai. Det var taler, sang og kransenedlegging på gravene til Karl Roos og Odd Lervold, som falt under krigen. I 1946 var det flere hundre mennesker til stede, og Nøkken hadde aldri tidligere sunget for så mange mennesker. I følge Nøkkens egen referent var det «*mangt et øye som dugget*» da koret sang «Her ligg dei grav i grav». I 1949 gikk det nok ikke fullt så bra da koret skulle synges «Gud signe Noregs land»: «*Vi intonerte galt, og det ble til slutt sunget i valgfri form...*».

Strindakorene (Moholt kristelige ungdomskor, Strinda Bygdeungdomslags kor og Nøkken) holdt også sang- og musikkvelder i Moholt kirke i årene etter krigen. Etter konserten i 1947 fikk Nøkken ros for sin framføring av Eyvind Alnæs' «De hundrede violiner» av Dagsavisens kritiker, mens tonen var litt mer kritisk i Nidaros: «*Mannskoret Nøkken*

er i minste laget for den store kirka, og lider som de fleste andre trønderkor av mangel på lyse tenorer.»

Hele byens (og halve Trøndelags) kor

Utover 1950-tallet ble Mannskoret Nøkkens tilknytning til Snaustrinda stadig mindre. Stifteren Johan Tiller flyttet allerede i 1945 fra Ramstad til Munkvoll, og koret begynte å rekruttere medlemmer også fra andre deler av Trondheim og Strinda. Øvingene foregikk i Trondheim sentrum, og koret sang overalt i Trondheim og i mange bygder i Trøndelag.

Men Strinda-tilknytningen forsvant ikke helt. Tradisjonen med å synges på Strinda aldersheim fortsatte jo helt til 1991, og på den årlige «Sangens dag» holdt også Nøkken seg på østsiden, i alle fall hele 1950-tallet. Det ble holdt konserter i luftegården på Reitgjerdet, og i 1958 ble det militære sykehuset på Persaunet besøkt på «Sangens dag». Det var tog fra Berg skole til Tyholt sykehus samme år, men «*sangen under marsjen virket spe og tonene fra vintertrette struper druknet i naturens eget orkester*», står det i referatet.

I dag

I høst fyller Mannskoret Nøkken 78 år, og koret er et av byens mest aktive kor, med 20-

30 opptredener i året. Gjennomsnittsalderen på medlemmene er høy, men koret har i motsetning til flere andre mannskor både greidd å rekruttere medlemmer og å beholde «trøkket» og sangergleden.

Koret har i snart 25 år hatt base på Havstein. 7-8 av korets 35 medlemmer bor i den delen av gamle Strinda som var korets nedslagsfelt de første årene.

Når koret en sjelden gang synger på «gamle trakter», er det gjerne i forbindelse med bisettelser fra Svanholm seremonirom.

Forsamlingslokalene Veiskillet og Lohove eksisterer ikke lenger, og det er også slutt på den tida da det var korsang på foreningsårsmøter og basarer.

Men Nøkken er fortsatt å høre, på årlige høstkonsserter på Ringve, på flere av byens helseinstitusjoner, på Rockheim, i Olavshallen, på Bakklandstorget og en sjelden gang på TV!

Tor Berre, f. 1949, fra Namdalseid. Journalist og redaktør i NRK. Distriktssjef i NRK Sør-Trøndelag 1987-1998.

VEISKILLET Søndag 5/10, kl. 19

Mannskvartetten «N Ø K K E N»
(Dirigent Hans Tiller)

innbyr til **HYGGEKVELD**
med avvekslende Sang- & Musikkprogram

Hr. lektor Johan Due kåserer. — Opplesning.
Musikk av Nøkkens Trio - Kvartettsang.

Opptreden av Trekkspillvirtuosen Oddar Næss.

Utlodning — Restaurant — Entre kr. 1.00.

Hyggekveld på Veiskillet i 1947. Fra Nøkkens arkiv.

Pianist Sandberg – «musikklærer i Trondhjem i halvhundrede aar»

Av Randi Tvette Vik

Dette er overskrift på en artikkel i Dagsposten 31. juli 1916, egentlig en hilsen og hyllest til pianisten Johannes Sandberg (1841-1923) på 75-års dagen, skrevet av lokalhistorikeren og tegneren Henrik Mathiesen (1847-1927)¹. De er tydeligvis gode venner, for Mathiesen, som bor på Fagerbrekka på Ranheim, har nylig hatt besøk av Sandberg – en sprek 75-åring, skriver han, og den ungdommelige pianolæreren «sprang som en ungdom gjennom grinden», føyer han til. Sandberg har nå vært alles pianolærer i Trondheim i 50 år, «PIANIST Sandberg» er et begrep i byen, ikke Johannes Sandberg. Det går fram at Sandberg er en beskjeden mann, som i sin leilighet i Schultz gate bak Vår Frue kirke er opptatt med pianoundervisning gjennom året, men hver sommer reiser han til Tyskland og lenger sør i Europa til sine mange venner og kontakter i de store musikkbyer for å lære mer. Han starter undervisningen igjen her i byen i begynnelsen av september hvert år, og avterer i avisene at nå er han på nytt i gang med undervisningen.

Barndom

Jeg har lenge lurt på dette med livet til pianist Sandberg. Skiltet med Pianist Sandbergs vei på Lade har pirret min nysgjerrighet. Hvorfor er yrket med i gatenavnet og ikke fornavn? Å leve et stille, tilbaketrukket liv i lille Trondheim i vinterhalvåret, for så å være omgitt av berømmtheter i musikkens verden i det sørlige

Krysset mellom Pianist Sandbergs vei og Fagerheim allé på Lade. Foto: Knut L. Vik.

Europa i sommermånedene, må sies å være et kontrastfylt liv. Jeg har prøvd å finne ut litt mer om dette spennende livet.

Johannes ble født på Baklandet i 1841. Hans mor døde tre uker etter at han var født, og faren døde da han var seks år. Johannes og hans to eldre søstre vokste derfor opp hos farmora, den driftige kjøpmannsenka Anne Martha Sandberg. Flere i familien var handelsmenn, og det var ventet at Johannes skulle føre handelstradisjonene videre. Johannes viste imidlertid tidlig en sterk interesse for musikk – han kunne sitte i timevis ved farmoras taffelpiano og utforske klanger og fantasere. Sin første musikkundervisning fikk han hos komponisten og organisten Martin Andreas Udbye². Han gikk hos ham i flere år. Han sier

¹ Se Sølvi Løchens artikkel om Henrik Mathiesen i Årbok for Strinda historielag 2017.

² M.A. Udbye skrev Norges første opera, «Fredkulla», strykekvartetter, korverk og sanger, og i over 30 år var han sanglærer ved Latinskolen (Katedralskolen) for å brødfø sin store familie med 10 barn.

selv: «Min første lærdom fik jeg hos vor store hjemlige kunstner M.A. Udbye (1820 – 89), og den mand glemmer jeg aldrig».

Etter konfirmasjonen kom Johannes i handelslære i Trondheim. Etter hvert ble han handelsbetjent, men det var ikke noe for ham: «Jeg trampet lenge om i en fremmed trødemølle», sier han.

Studier i utlandet

Det var ikke noen problemer med økonomien i Sandbergfamilien, og Sandberg arvet også en del penger etter farmoras død i 1863. Etter å ha prøvd seg som handelsbetjent uten stort hell, tok han skrittet fullt ut og dro til Berlin i 1865 for å studere musikk ved Neue Akademie der Tonkunst, det mest ettertraktede og berømte musikkinstitutet på den tida. Læreren i pianospill var professor Theodor Kullak (1818-82), den store pedagog for pianister. Det fortelles at pianovirtuosen Liszt foretrakk elever som hadde studert hos Kullak. Her studerte Johannes bl.a. sammen med Agathe Backer Grøndahl og Erika (Lie) Nissen, de to fremste kvinnelige pianistene i Christiania de siste tiår av 1800-tallet. Edmund Neupert (1842-88), som var den første som framførte Griegs a-moll konsert (i 1869), var også elev av Kullak. Sandbergs lærer i teori var professor Richard Wüerst. Til tross for hjemlengsel og språkvansker fant Sandberg seg godt til rette, og han gikk ut med glimrende karakterer og attester.

I Dresden og Leipzig kom han i kontakt med kretsen rundt den store musikkpedagogen Friedrich Wieck og ble innlemmet der. Wiecks to døtre, Maria og Clara, var berømte pianistinner som turnerte rundt i Europa, og Clara ble gift med en av de store komponistene i romantikken, Robert Schumann. Disse

*Johannes Sandberg – trolig som konfirmant.
Foto: NTNU UB.*

ble også Sandbergs venner, og de ble omtalt som kunstnerkretsen «Wieck-Schumann». På Gunnerusbiblioteket på NTNU kan vi studere Sandbergs private arkiv, og der finner vi mange brev og postkort fra personer i denne gruppen. De er adressert til Herrn Johannes Sandberg, Pianist, Drontheim. En sommer har Sandberg tydeligvis ikke vært sammen med dem, og da skriver Maria Wieck at vennene har savnet ham.

Maria skrev boka «Aus dem Kreise Wieck-Schumann» om livet i denne kunstnerkretsen, og bl.a. om sine reiser til Skandinavia. I 1881 var hun i Trondheim og spilte i Arbeiderforeningen. Hun skriver: «Dronthjem hadde store arbeidersale som passet ganske bra til konserter. Jeg spilte her Webers koncert for to klaverer med læreren Hr. Sandberg, en meget beskeden og tilbakeholden herre som ivrig søker at lære at kjende alle klaverspilletts

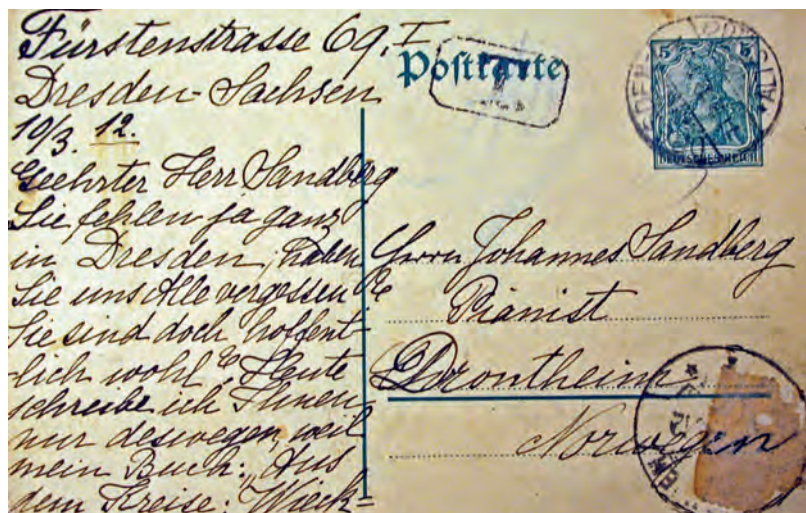
Med studievenner i Berlin 1865/66. Chr. F. Brækstad og brødrene Xavier og Philipp Scharwenka, begge komponister og musikklerere i Tyskland. Johannes Sandberg er nr. 3 fra venstre. Foto: NTNU UB.

Brev fra Agathe Backer (Grøndahl) til Sandberg da de studerte sammen i Berlin

Hr Sandberg! Vi ere iaften i stor Trang for en Ledsager, da vi som Damer ikke godt kunde gaa alene i Circus Benz, hvortil vi havde stor Lyst! Hvis De har Aftenen fri, og ellers intet har derimod, tør vi da anmode Dem om at ledsage os did, og hvis behøves, Billetter kjøbt iforveien, da at besørge 3.

Agathe Backer, I. Backer, M. Reimers

*Vil De ogsaa have den Godhed at afhente os saa tidligt, at vi sammen kunde gaa derhen – omtrent Kl 6 hvis De har Billetter, hvis ikke, lidt tidligere, Tilgiv denne Frihed, vi tager os.
Fra Johannes Sandbergs privatarkiv.*

Postkort fra Marie Wieck i 1912. Fra Johannes Sandbergs privatarkiv.

metoder og derfor hvert aar reiser til en ny by i utlandet for i hver at gjøre sig bekjendt med en ny lærer og en ny metode»³.

I 1893 reiste han f.eks. til Wien for å studere metoden til den berømte pianist Leschetizky. Denne klaverpedagogen hadde tusenvis av elever og underviste til han var godt over 80 år. Noen år tidligere, 1887, hadde Sandberg fått tilbud om en undervisningsstilling ved universitetet i Budapest gjennom professor David Popper. Men – han takket nei, han ville bo i Trondheim og holde på med sine elever.

Virksomhet i Trondheim

Sandberg startet sin gjerning som pianolærer i Trondheim i 1866. Han brukte det han lærte hver sommer nede i Europa i undervisningen, og han levde for musikken. Det var nok ikke alle elever som verdsatte alt det den ivrige lærer prøvde å lære dem, men det er «en skare unge kvinder og mænd, som under hans begavede og samvittighetsfulle ledelse har

lært et fylde sine hjem med musik i skjønnhet og i sandhet.», sier Mathiesen i artikkelen. I sitt lille, hvitmalte enetasjes murhus i Schultzgate 7 bodde pianolæreren med «uttallige fotografier og egenhendige underskrifter av nutidens største musikere som tydelig nok taler om den anseelse hr. Sandberg nyder ogsaa utenfor Norges grænser».

Han var ikke ivrig til å gi konserter her i byen og vise seg fram, men «det lyktes etter mange aars forløp at faa overtalt Sandberg til at holde elevkonserter», skriver Henrik Mathiesen. Vi finner f.eks. i Trondhjems Adresseavis i 1891 en annonse for en elevkonsert i Arbeiderforeningen – til og med programmet er trykt i avisa. Videre kan vi lese om en elevkonsert som skal holdes på Latinskolen i 1906. Omtalen av disse konsertene forteller mye om Sandberg som pedagog. I 1896 heter det at «De oprædende Elever viste gennemgaaende megen Færdighed og enkelte ogsaa en udviklet musikalsk Forstaaelse, og Koncerten gav idet hele et fornyet Bevis paa

³ Trondhjems Adresseavis 18. januar 1924 – om «Sandbergs samling av musikaler testamentert til Videnskapselskapet».

Served tillader jeg mig at underrette Dem om, at jeg ved Siden af min Boghandel — i Butikken mod Nordre Gade — i de første Dage af December, aabner en

MUSIKHANDEL

— som vil blive bestyret af —

Dr. Pianist Johannes Sandberg.

Der vil blive sørget for et fyldigt Lager af saavel klassisk som moderne Musiklitteratur, og vil alle Bestillinger hurtigst blive expederede.

Anbefalende samme til Deres velvillige Søgning, tegner jeg

Ærbødigst

A. BRUNS BOGHANDEL

Dette ble annonsert i Trondhjems Adresseavis 10. desember 1896. Fra Johannes Sandbergs privatarkiv.

Hr. Sandbergs Dygtighed som Musiklærer». Flere av hans elever studerte musikk videre, blant annet i Berlin og Leipzig. En elev, Margido Kroglund, endte opp ved «et Konservatorium i Philadelphia i Amerika, hvor han er Leder af Afdelingen for Pianoundervisning», og i omtalen av ham i avisa konkluderes det med at «Hr Kroglund er en Elev, som Pianist Sandberg har megen Ære af»⁴.

Han var med og stiftet Trondhjems Musiklærerforening (T.M.L.F.) i 1905, og stiftelsesmøtet foregikk hjemme hos ham.

I privatarkivet fant jeg også en annonsering fra 1896 om at A. Brun har opprettet en musikkavdeling i bokhandelen sin i Trondhjem, og Hr. Pianist Sandberg er fagpersonen som skal styre denne avdelingen. «Det vil bli sørget for «et fyldig lager av saavel klassisk som moderne Musiklitteratur», kan vi lese i annonseringen.

I avisa annonserer flere personer tilbud om klaverundervisning, og Sandberg oppgis som referanse for de aller fleste av dem.

Trondhjems musikundervisende
damer og herrer indbydes til møde for dannelse af en musiklærerforening. — Mødested hos Pianist Sandberg, Dr. gd. 12, Fredag 30te ds. kl. 11¹/₂ form.

Annonce i Trondhjems Adresseavis 28. juni 1905.

Johannes Sandberg
— tilflyttet Dronningens Gade 12 II —
gjenoptager Musikundervisningen 1ste Septbr.
Viderekomme Øvelse i Samspil med 2det Piano.

Annonce i Trondhjems Adresseavis 29. august 1904. Sandberg flyttet til Schultz gate i 1911 etter å ha bodd en del år i Dronningens gate.

⁴Trondhjems Adresseavis 19. oktober 1905.

50-års jubileum som pianolærer

15. juni 1916 feiret Johannes Sandberg sitt 50-års jubileum som pianolærer i sin fødeby. «Det er en utallig skare av elever som har fått sin første veiledning i musikkens skjønne kunst», skriver Trondhjems Adresseavis. Han har hatt «skikkede og skikkelige, begavede og ubegavede elever». Han har vist publikum gode resultater på sine elevkonserter, og førsterangs utenlandske lærere har gitt ham rosende omtale. En tidligere elev, den velkjente dirigenten Olav Kielland, og kona Margit, laget til og med et dikt til ham.

*Hvad De har slitt i femti år
det har nu frugter mangefold.
I tusen hjem, i by, på land,
der klinger vinter, høst og vår
et tonevæld i dur, i moll.
et liv har der De git som mand,
som kunstner, lærer, ven for mange,
og derfor takken nu De fange!*

Da han fylte 80 år, i 1921, lå han på sykehus, og avisa skriver at han mottok blomster og lykkeønskningstelegrammer fra gamle elever i et antall av over 100 på denne store dag. Vi kan videre lese at helsetilstanden hans bedret seg etter dette, men to år etter døde han i en alder av 82 år.

Sandbergs privatarkiv på Gunnerusbiblioteket og hans siste år

I privatarkivet på Gunnerusbiblioteket er det mye interessant å se, attester fra lærerne han har hatt i forskjellige byer i utlandet, bl.a. fra prof. Kullak, Julius Røntgen⁵ (en av Griegs beste venner), og mange brev fra tidligere

Pianist Johannes Sandberg ca. 1915.
Foto: Peder O. Aune/NTNU UB..

elever som har begynt å studere musikk i utlandet (København, Dresden, Leipzig m.fl.) Det er tydelig at de setter sin gamle lærer i Trondheim høyt – de spør om råd og forteller om spilleteknikker. Sandberg donerte også hele sitt bibliotek til Videnskapsselskapet.

Johannes Sandberg døde i 1923. Han opprettet i sitt testamente et legat som skulle tilfalle «nerveslitte musyklærere (mænd og kvinder) som er medlem av T.M.L.F. til sommerferie og annen hjelp». Han hadde bestemt at pengene skulle deles ut hvert år på hans fødselsdag 7. desember. Det ble dessverre aldri noe av dette legatet – bobestyreren underslo midlene. Ikke desto mindre bekostet T.M.L.F. gravstedet på Tilfredshet, og foreningen har i alle år lagt ned krans der hver jul.

⁵ Julius Røntgen (1855-1932), tysk/nederlandsk pianist og komponist.

Sandberg med noen av sine elever. Foto: Peder O. Aune/NTNU UB.

«Telegrafér noget vakkert dit».

Den 75-årige Johannes Sandberg oppholder seg tydeligvis ved Sandefjord bad sommeren 1916 når Henrik Mathiesen skriver denne hilsenen til ham i Dagsposten. Mathiesen omtaler ham i hilsenen som «den sande kunstner», og han avslutter hilsenen med oppfordringen «telegrafér noget vakkert dit».

Epilog

Jeg har fått vite av Trond Gellein Løkken, en av etterkommerne til Anna Marie, Johannes Sandbergs søster, at musikk var og er en viktig del av hverdagslivet til familien Sand-

berg. Johannes Sandberg hadde selv ingen familie, men barna til hans søster, Anna Marie, gift Gellein, var blant hans pianoelever. To kusiner av Johannes, Caroline Aune og Eline Aune gift Brønne, studerte musikk i Berlin. En annen slektning, nevøen Engebret A. Gellein, var ansatt hos Brødrene Hals og kom senere til Trondheim hvor han var pianoreparatør.

Randi Tøete Vik, f. 1942, har vært lektor ved Trondheim Katedralskole med fagene musikk og engelsk.

Sandberg i sin stue i Dronningens gate 12, hvor han bodde fra 1904 til 1911. Foto: NTNU UB.

I Schultz gate 7 – det øverste huset i husrekka til høyre – bodde Sandberg fra 1911 til han døde i 1923. I Trondhjems Adresseavis 12. mai 1912 kan vi lese om hans lille hvite enetasjes murhus «midt i centrum, og dog saavidt avsides at larmen fra de befærdede Gater ikke naar dit.Hans timetabel er besat til sidste rubrik, saa det ofte er vanskelig nok for ham at faa litt tid til øvers til hans gode venner, blomsterne, blant hvilke en række mer eiendommelige end egentlig smukke kaktuser er hans favoritter». Postkort utgitt av Holbæk Eriksens forlag. Foto: NTNU UB.

Neapel – Trondhjem med forhindringer

Pianist Sandberg er netop kommet hjem fra en reise til Italien. Han drog nedover for fem uker siden og nød feriens og reisens behageligheter i fuldt maal, uten at ane at det trak op til skybrudd paa den europæiske himmel. Det fik han først vite, da han var i Neapel; herfra var det hans mening at reise med skib hjem, men konsul Stahl sa at det ville vær umulig nu og tilraadet ham at ile hjem over land. Sammen med flygtninger av forskjellige nationer kjørte Sandberg paa 36 timer fra Neapel til Ala paa den østerikske grænse, passerte gjennom Tyrol og kom til Kieferfeld, den første tyske station.

Allerede paa toget hadde der snuset detektiver omkring dem, og her blev passagererne kaldt ut og fik ikke fortsatte. De førtes tilbake til fæstningsbyen Kufsten i Tyrol, hvor de maatte bli indtil videre. 170 russere blev transportert ind i fæstningen, mens Sandberg og tegnelærer Andresen fra Kristiania, 4 dansker og 2 svensker fik bli boende paa hotellet.

Sandberg som maatte hjem til sine musikelever, syntes situationen blev betænkelig, da han trods gjentagne forsøk ikke fik komme videre. Han telegraferte da til den norske gesandt i Berlin, von Ditten, og ved dennes velvillige forsorg fik de to nordmænd et pas fra generalkommandoen i Munchen som tillot dem at passere gjennom Tyskland, og efter otte dages ophold i Kufstein kom de endelig avsted den 9de. Danskerne og svenskene hadde ogsaa alarmert sine legationer, men uten resultat.

Reisen gjennom Tyskland var særdeles interessant. Den foregik bare med rusletog og med mange ophold underveis. Overalt stod der militær langs linjerne, og talrike militærtog passerte. Begeistringen var rent overvældende - først da han over Stralsund var kommet til Sverige, fik Sandberg høre at de tyske seire ikke var de eneste begivenheter i krigen.

Trondhjems Adresseavis
23. august 1914.

Kilder

Samtaler med Trond Gellein Løkken, Tolga.

Trond Gellein Løkken: «Slekta Gellein». 2019.

Randi Tvette Vik: «Pianist Sandberg. Musikklærer i Trondhjem i halvhundrede aar – Johannes Sandberg». *Kammertoner* (medlemsblad for Trondheim Musikalske selskap) nr. 2 2013.

Johannes Sandbergs privatarkiv på Gunnerusbiblioteket, NTNU.

Trondhjems Adresseavis i Nasjonalbibliotekets digitale bibliotek.

Anne Cathrine Aagaard: *Trondhjems Musiklærerforening 1905 - 2005, «skal hun ha betaling for det også!?»* Utgitt av Trondhjems Musiklærerforening. 2005.

Stor takk til Trond Gellein Løkken.

Hans Kristiansen i 2007. Foto: Ragnar H. Albertsen.

Hans Kristiansen - lektor, lyriker og ordkunstner gjennom 67 år

Av Ingvald Sivertsen

Hans Kristiansen (1913-2015) ble av Håkon Bleken etter sin død omtalt i Adresseavisen som «en glitrende lyriker», og som «en språklig begavelse, utradisjonell, slentrende elegant og uten ondskapsfullhet», karakterisert av sin «varme og medmenneskelighet, men kanskje først og fremst humor.» Ifølge Bleken mistet byen ved Kristiansens død «sin siste elegantier».

Dikteren ble født 14. august 1913 i Kristiania, som den første av tre søsken. Hans far, Olav Kristiansen, var lærer ved Lilleborg skole og skrev dikt, salmer og sanger. Hans vokste opp på Grefsen, og tok examen artium i 1932. Han studerte språkfag ved Det Kongelige Frederiks Universitet (fra 1939 kalt Universitetet i Oslo), i 1938 ble han cand. philol. med tysk som hovedfag. Han skulle tretti år senere

komme til å skrive både lærebøker og ordliste som ble brukt i skolens tyskundervisning. Fra 1938 til 1947 var han lektor ved Kristiansund høyere almenkskole.

Da Hans Kristiansen ved skoleårets begynnelse i 1947 gikk inn i en stilling som lektor med undervisning i engelsk, historie og tysk ved Strinda kommunale høgre almenkskole, begynte 22 års lærergjerning i Trondheim og Strinda, og en livslang karriere som dikter og profilert aktør i det lokale kulturlivet. Etter 32 år som lektor - fra 1959 til 1970 ved Gerhard Schöninghs skole - ble han 57 år gammel førtidspensjonert, og kunne bruke sin tid og sine krefter slik han selv ville.

Kristiansen bodde i det meste av sitt voksne liv i Strinda. Vi gir her et riss av hans rolle som en flittig aktør i lokalsamfunnet, og prøver samtidig å vise hva han betydde for dem som kjente ham. Vi lar historien begynne på vårparten 1948.

Vår fortelling om Hans Kristiansen er en kortfattet beretning om lektoren med det flammerøde håret (og derfor av elevene kalt «Flammen»), som i sin dikteriske virksomhet utfoldet seg som lyriker, librettist og leilighetsdikter. Både i venners lag og som samfunnskritiker framsto han som intelligent, elegant og slagferdig, og - med Blekens ord - alltid med en lun og godmodig humoristisk undertone.

I 1948 etablerte Hans Kristiansen seg i det lokale kulturliv

De fleste av diktene i debutsamlingen «Lilje i blekkhus» var nok skrevet i Kristiansund. Da samlingen - illustrert av Gösta Hammarlund - kom ut i 1948, fikk den en mottakelse som de fleste lyrikere bare kan drømme om. Det

ble nødvendig for Cappelen Forlag å trykke et nytt opplag allerede samme år, deretter i 1962 og 1973, og da med tillegg av «Drypp fra min kjøkkenvask ispedd nye dikt» Den mest interessante utgivelsen av «Lilje i blekkhus» kom på Nidaros Forlag i 1968, for den er signert på de første og siste sidene av gode venner gjennom mange år. Diktene har holdt seg godt, og noen av dem er i dag blitt allmannseie.

I 1948 var det i lys av den strålende litterære debuten ikke til å undres over at daværende teatersjef Alfred Maurstad ba nettopp Hans Kristiansen om å skrive en 17. mai-prolog til Trøndelag Teater. Det skulle bli mange slike bestillinger opp gjennom årene, og ikke bare fra teateret. I dag huskes kanskje best Kristiansens prolog til åpningen av Olavshallen og Trondheims nye folkebibliotek i 1989, og prologen til de første Olavsfestdagene i 1993. I mange tiår var Hans Kristiansen mannen for de store offentlige anledninger; enten det nå var åpningen av nybygg på Regionsykehuset, nytt studieår ved Universitetet i Trondheim eller feiring av jubileer for foreninger og firmaer.

På tampen av 1948 ble den unge lektor Kristiansen valgt som Studentersamfundets formann for våren 1949, på et møte der polarhelten Helge Ingstad var hovedtaler. På julemøtet 11. desember overtok Hans Kristiansen formannsvervet. Professor Edgar B. Schieldrop lovpriste «den fri arena og den frie arenas mann», og den tiltredende formannen framførte - visstnok ikke helt uten avbrytelser fra salen - spirituelle betraktninger om det å være «Samfundets lykkeligste mann».

Studentersamfundet ble en viktig arena for Hans Kristiansen, også etter at tiden i styret

„Sannelig, det er en sensasjon!“

skriver Adresseavisen om

Hans Kristiansen
Lilje i blekkhus

«Jeg har sjelden vært i så godt humør under lesningen av en diktsamling. Debuten peker ham ut som en stor lyrisk humorist — men han kan også skrive følsomme og gripende, sentrallyriske poesier. —

Diktene burde bli slukt av alle som har sittet på en skolebenk.»

Carl Keilhau i Dagbladet.
Pris kr. 625.

J. W. CAPPELENS FÖRLÄG

*Faksimile fra Adresseavisen
4.12. 1948.*

var over. Han var et produktivt medlem av forfatterkollegiet for hele fem studentrevyer. I årene 1949 til 1952 står Per Hjort Albertsen i programmene oppført som revyenes komponist, og samarbeidet mellom ham og Hans Kristiansen som tekstforfatter førte til mange gode viser. I dag huskes kanskje best «Hybelvisen» («I et bitte lite rom oppå loftet») og «Byggstudent Havres vise» («Jeg har artium, jeg har briller på») fra revyen «Akkamei» i 1951, da sangene ble framført av Tor Jemtland og Per Sjølie.

Vennskapet med Per Hjort Albertsen ble viktig

I ettertid er det ikke vanskelig å forstå hvorfor Per Hjort Albertsen (ofte kalt «Pjort») og Hans Kristiansen alt i 1949 fant hverandre og ble gode venner og samarbeidspartnere. Begge var skoleflinke og intellektuelle, som i tillegg til sin interesse for musikk og sang hadde et leket forhold til språk. Som personligheter var Per og Hans ulike. Per var nok i høyere grad enn Hans utadvendt og inkluderende, og medlemskapet i kretsen rundt Pjort fikk uten tvil stor betydning for Hans Kristiansen både som menneske og kunstner.

Per Hjort Albertsen (1919–2015) hadde arkitektutdannelse fra NTH i 1944 og organisteksamen fra 1946. Han hadde skrevet musikk siden han var liten gutt, studert orgel med Ludvig Nielsen og hatt studieopphold både i København, Wien og London. At han fikk førsteprisen i en komponistkonkurranse i 1945, var trolig avgjørende for beslutningen om å satse på musikk og musikkutdannelse. Han hadde den siste krigsvinteren sittet i Falstad fangeleir, og leverte til konkurransen komposisjonen «Bendik og Årolilja» fra 1943. Alt i krigsårene hadde Pjort startet «Årolilja»,

et kammerkor med mellom 20 og 25 sangere, som ble hans gode venner gjennom et langt liv. I denne vennekretsen ble Hans Kristiansen innlemmet. Koret fortsatte til 1950 under navnet «Trondheim madrigalkor». I 21 år fra 1947 var Pjort organist i Vår Frue kirke. I ti år fram til 1968 ledet han Vår Frue kirkes oratoriekor, som med oppførelser av en rekke kirkemusikalske verk markerte seg sterkt i byens musikkliv. Fra 1958 til 1979 var han dirigent for Trondhjems studentersangforening. I ti år fra 1972 var han rektor ved Trøndelag Musikkonservatorium Trondheim, og for sin store innsats fikk han Kongens fortjenstmedalje i gull.

Samarbeidet med Hans Kristiansen varte livet ut. Et høydepunkt i dette samarbeidet var revyen «Akk-a-mei» i 1951. Hans Kristiansen skrev librettoen både til Pjorts skoleopera «Russicola» i 1956, og til den såkalte eventyroperaen; «De tre kongedøtrene i berget det blå» i 1985, og Pjort laget musikk til flere av Kristiansens dikt, f. eks. «Jenta og hatten». Det lange samarbeidet ble feiret i 1998, da Per Hjort Albertsen (79) og Hans Kristiansen (85) innledet forestillingen «Dikt og udikt» med å framføre åpningsnummeret: «Ouverture for to fossiler.»

Kretsen rundt Pjort kalte seg for K-gjengen, og den synes å ha vært en fruktbar jord der dikteren Hans Kristiansen kunne vokse og utfolde seg. Gjengens arbeidsform var ifølge Olaf T. Ranum (i Festskrift til Per Hjort Albertsen 1919 - 1989) selskapelighet; etter konserter og operaer, ved spesielle anledninger ellers, og ikke minst på nyttårsaftener. Der holdt Pjort sine spirituelle taler og framførte sanglige glansnumre. Til jubileer og fødselsdager var Kristiansen den selvsagte forfatter av vers og sanger. Mange medlem-

Per Hjort Albertsen og Hans Kristiansen i 2008.

Foto: Ragnar H. Albertsen

mer av det vi må kunne kalle byens kulturelle elite var medlemmer av «The Albertsen Society». (Se Rein Thv. Oftedals rammetekst.)

«Flammen» var i en mannsalder en lektor utenom det vanlige

Artikkelforfatteren husker fra første klasse i realskolen på Gerhard Schønings skole «Flammen» som en kunnskapsrik, original og litt fjern tysklærer. Det ble sagt - skjønt neppe med rette - at Hans Kristiansen klarte å sove på sin vei gjennom korridorene, og at han en gang i løpet av en skoletime på Strinda gymnas skulle ha sovnet der han satt i en vinduskarm, og falt ut i snøen nedenfor. Historien stemmer imidlertid godt med det bildet dikteren gir av seg selv i den første diktsamlingen:

Et tidsbilde - med Hans Kristiansen

Vår lille familie kom fra Sandnes på tidlig 50-tall. Far kom først, for å ta over som dirigent og kunstnerisk leder for Trondheim Symfoniorkester. Mor og jeg kom etter i 1951. Det var såpass nære slutten på krigen at det ennå var boligmangel i Trondheim, hvor bare hver fjerde husstand hadde egen, fast bopel. For å få egen leilighet måtte man på den tiden ha hjemstavnrett. Man måtte ha bodd i kommunen et visst antall år for å oppnå en slik rett.

Fra 1951 bodde vi en tid på toppen av Steinberget, men vi måtte raskt flytte derfra, fordi huseieren kom tilbake fra USA og selv skulle bo i leiligheten. Det vi hadde av møbler, ble stuet vekk på et loftslager på E.C. Dahls bryggeri, mens vi startet en urolig tilværelse med flytting fra det ene til det andre; alt fra et loftsrom på Britannia Hotell til korte perioder i midlertidighet. I alt 9 ulike steder i Trondheim ble vårt «hjem». Vi bodde tidvis hos fars venner og bekjente mens de var på ferie. Hele tiden var vi på stadig husjakt. Det begynte å bli en uholdbar tilværelse, og far vurderte sterkt å flytte tilbake til Sandnes.

Da var det Hans Kristiansen kom oss til unnsetning. Han bodde i det som den gang het Persaune Hageby 12. Der hadde han en leilighet med to soverom, hvorav det ene var et lite rom hvor det så vidt var mulig å få inn tre senger. Om vi kunne godta dette, var vi velkomne til å bo sammen med ham. Sjelden har ordtaket «hvor der er hjerterom, er der husrom», passet bedre. For Hans hadde hjerte-rom i overflod. Hans rause, vennlige holdning gjorde det mulig for oss å bli i Trondheim. Vi ble boende hos Hans fram til senhøsten i 1953, da vi omsider kunne flytte inn i en egen leilighet i Paul Fjermstads vei.

I tiden hos Hans grodde det naturlig nok fram et godt vennskap. Det var forøvrig startet ganske raskt etter at far kom til byen og gjennom studentmiljøet hadde fått kontakt med Hans og mange flere. Disse ble senere grunnstammen i det som skulle utvikle seg til en enestående vennekrets; «K-gjengen» (Kultur-gjengen), som de kalte seg. I «K-gjengen» fant vi etter hvert kjente Trondheims-navn som Per Hjort Albertsen og Lull, Else Marie Lund og Alf B., Finn Audun Oftedal og Letty, Karl (Kalle) og Ragnhild Stenstadvold, Kjellfrid Müller og Alf, Tippe Asphaug og Øivind, Per Sjølie, Arne Bjerger og Gunnhild, Jan Voigt, Ruth og Asbjørn Myklebust, Olaf T. Ranum og Gudrun.

Det er nesten farlig å nevne navn. Faren for å utelate noen er der. Flokken knyttet nok flere til seg etterhvert, men jeg tror grunnstammen i «K-gjengen» skal være nær korrekt slik den står her. Midt i dette var Hans Kristiansen sentral. Han krydret samlinger og treff av ulike slag med dikt og «kvad» til alle på åremålsdager. Han farget alle samvær med et lekent forhold til ord, og med artige, treffsikre innfall. Han kunne ofte komme innom i Paul Fjermstads vei med ideer han gjerne ville dele med oss, - eller prøve ut. Min mor, som kunne være nådeløst kritisk, sparte aldri på kruttet om hun mente noe ikke holdt mål. Så slik sett var ikke Hans Kristiansen bare raus, vennlig og lekent kreativ, han var også en modig mann som slapp mor løs på ting han selv egentlig var begeistret over.

Det var en rik opplevelse å få være med i og vokse opp i et slikt miljø, og for meg har Hans Kristiansen alltid hatt en spesiell plass der.

Rein Thv. Oftedal

På vei til kateteret

*Til side, barn. Og bøy dere dypt.
Ti se, jeg kommer omsider.
Og ingen kan komme som jeg når jeg vil.
Og ingen kan skride som jeg når jeg skrider.*

*Og ingen kan løfte sitt blikk så høyt
i drømmende, jordferne buer,
og bære sitt hode så mektig profetisk.
Nei, ingen kan skue som jeg når jeg skuer.*

*Og ingen kan strekke sin hals så langt
og tygge så fjerne nøtter,
og derpå forbauset ta øynene ned
på noe som yrer ved mine føtter.*

*Og ingen har sett slike store syn
og speidet så vidt over vanne
så ingen har rikere gaver å gi
når vredesrynken forlater min panne.*

*Og ingen kan tørste som dere barn
med struper som brennende sand,
og stråle så blidt når min nådige negl
bestenker dere med rosenvann.*

*Ja se. Jeg dusjer dere så mildt
og ødsler de dyre flakonger,
mens jubelkorene stiger til værs
som en hær av kulørte ballonger.*

*La det gå som et brus gjennom gangene, barn:
Han kommer med sol og sommer.
For ingen kan være som han når han vil.
Og ingen kan komme som han når han kommer.*

*Tegning av Helge Ryvarden, 1974
(Fra «Lilje i blekkhus», 1986.)*

Dikteren opplevde tydeligvis avstanden som svært stor ikke bare mellom seg selv og elevene, men også mellom skolen slik den var, og slik den burde være. I diktet «Pedagogisk utopi» er han skalden som rister runer i et profetisk kvad om den ideelle skolen. Her er hele diktet:

Pedagogisk utopi

*Jeg rister en rune for dere
som sliter all verdens pulter,
som tørster under det søvnige åk
og etter rettferdighet sulter.*

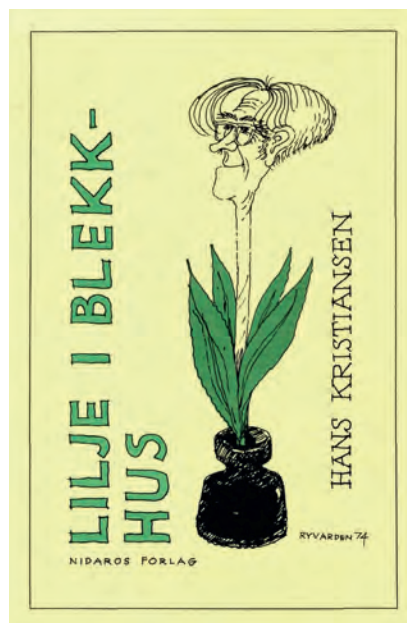
*Det kommer en tid, mine venner,
da mennesket sprenger sitt bur
og lovene blir til en melodi
som nynner i vår natur.*

*Og alle de stakkars elever
skal fritt kjenne kreftene spille
og slippe den sjelefortørende
kamp mellom kunne og ville.*

*Og kunnskap skal vike for visdom,
og bøkene skal ikke tynge,
og pennen skal være en syngende pil
og pulten en deilig gyng.*

*Jeg så det en natt i drømme:
en morgen bak tunge kamper,
en slekt befriet fra tvilens frost,
befriet fra sinnets kramper.*

*En lilje så jeg krumme
sin hals av blekkhusets munn.
Konkylier hørte jeg summe
i salighet uten grunn.*

Forsida til diktsamlingen (1986).

Diktet «Lærerråd» er ofte blitt gjengitt og opplest. Her skildres skolens sortering av vinnere og tapere på en måte som enhver lærer i etterkrigstidens realskole og gymnas må kjenne seg igjen i. Det burde ikke være slik - men hvem har skylden? I diktet «Skolens mål» (fra «Lilje i blekkhus») bruker Hans Kristiansen Rudyard Kiplings dikt «If» som mønster i et oppgjør med tidens utdanningsbyråkrater.

Skolens mål - Et debattinnlegg

*Hvis du er lærer, men har mistet gleden
ved det å være kvalitetsens vakt
og ønsker å beruse deg isteden
med visse posisjoner og i øket makt...
Hvis du kan skaffe deg en splint i øyet
og fjerne fortids visdom ved et ran
og love folket frihet ifra møye
mot at de kneler for din store plan...*

*Hvis du har øvet deg ved spillebordet
og lært den fine kunst å blande kort,
og videre forstår å mumle trylleordet
forkledd som en sakkyndig, tørr rapport...
Hvis du kan statistikke politikkenes menn i rumpen
med dette nålespisse ord «struktur»,
hvis blotte klang skal trekke opp av sumpen
vår havvarerte, sjelløse kultur*

*Hvis du av slike ord kan enda flere
og hvisker så det går et sett
igjennom dem, det nådeløse «differensiere»,
så alle skjelver for sitt sunne vett
og klart forstår at hva en vanlig lektor
eller lærer sier, er det rene vås
mot det: å bygge ut en sektor
hvor alle stemmekvegene kan stå på bås...*

*Hvis du på dette vis får knadd og strukturert dem
og massedifferensiert dem over all forstand
og psykopedagogisert og helt dupert dem*

*og vist dem hvem du er og hva du kan,
og derpå peker opp mot fremtidsfjellet
med tallbehengt, profetisk hånd
så alle ser det stolte kortkastellet
og faktisk tror at det er skapt av ånd,*

*og når så klubbeslaget gjaller
og løsner millioner med et drønn,
nøyaktig ett sekund før slottet faller...*

Da er du ikke lenger lærer.

Da er du blitt en skolemann, min sønn.

Hans Kristiansens tid i skolen endte som nevnt innledningsvis med førtidspensjonering i 1970, men det er tydelig at den 57 år gamle filolog og dikter fortsatt hadde stor arbeidskapasitet og lyst til å møte utfordringer han selv kunne velge. Etter 32 år som lektor fulgte en like lang og meget aktiv periode som frilanser. Blant annet lærte han seg i moden alder finsk så godt at han i 1995 kunne gi ut diktsamlingen «Pitkä Vierailu Suomessa» illustrert av Jan O. Henriksen. Samlingen ligger visstnok fortsatt utstilt på Kekkonen-museet i Helsinki, oppslått på en side der Hans Kristiansen makter å bruke Kekkonens navn i alle språkets 15 kasus.

I hele sitt voksne liv var

Hans Kristiansen en aktiv åndsarbeider

Med sin godmodige raljering og kommentarer til aktuelle hendelser ga Kristiansen i en årrekke med ujevne mellomrom gjennom små dikt Adresseavisens lesere et lite ord for dagen. Interessefeltet var vidt, men med idrett, byutvikling og kjærlighet til natur og friluftsliv som gjennomgangstemaer. En viss bekymring for «tidsånden» går igjen: «Folkesjela er det som er igjen på tribunen når fotballkampen er slutt.» (Se diktet «Folkesjela», i samlingen «Nordmenns vis», 2013)

I november 2004 kom meldingen om at Hans Kristiansen i samarbeid med regissør Helle Ottesen planla etableringen av en såkalt operakabaretkafé, og «Kristiansens kafé» ble realisert på Ringve sommeren 2005. Her fikk man brukt mange av Kristiansens oversettelser og gjendiktninger av tekster fra operaer og musikaler.

I en anmeldelse av Hans Kristiansens bok «Dans på vollen» karakteriserer Fartein Horgar i desember 2008 den 95 år gamle Kristiansen blant annet som Adresseavisens «husdikter» med «snertne, små betraktninger, ofte skråblikk på aktuelle situasjoner, vel så ofte lyriske refleksjoner over natur- og bylandskap. Og her og der - uunngåelig - en viss nostalgi over tider som er borte.»

Vi gjengir diktet «Nordmenns vis» fra samlingen av samme navn (2013), og diktet «Byutvikling» fra 2008:

Nordmenns vis

*Slite tungt med øks
og hakke
gå på jobb med
smørbrødpakke
aldri lite på at Staten
holder oss med salt
til maten
– det var nordmenns vis*

*Vinen søt å drikke
iskrembegeter slikke
legge ferien til Spania
sole rumpa si i Xania
se så langt som nesa rekker
helt til oljebobla sprekker
–det er nordmenns vis*

Dagens dikt

Foto: BENT RAMBERG

Byutvikling

*En gangsti langs elven
som stadig flere
tar avstand fra
fordi de har sluttet
å promenerere
– den mener kommunen
at folk skal ha.*

*Et allemannsgode
som ingen vil miste
som fedrene hadde
i tusen år
det åpne blikket
mot fjorden der ute
med båt som kommer
og båt som går
det frå vi ikke.*

HANS KRISTIANSEN

Faksimile fra Adresseavisen 7.5. 2008

Diktsamling, 2004

Mange av Kristiansens dikt ble tonesatt

Øistein Sommerfeldt tonesatte diktet «Fattig» (fra «Drypp fra min kjøkkenvask»), og Kirsten Flagstad framførte sangen ved avskjedskonserten sin i Carnegie Hall i New York i 1955. Oddvar S. Kvam brukte i 1969 dikt av Hans Kristiansen i korverket «Katter-episoder» for blandet kor, og Per Hjort Albertsen komponerte «Jenta og hatten» (fra «Drypp fra min kjøkkenvask»), for damekor. Kanskje forklares det der på ledig Oslo-språk hvorfor Hans Kristiansen aldri fikk noen fast livsleedsager.

Jenta og hatten

*En trenger da ei jente
når'n er gutt på denne jorda,
ei jente som har varme
og som trur på vår'n og sola.
Du trenger ei å prate med
om ting du er betatt a'.
du trenger ei som puster søtt
på armen din om natta.*

*En trenger da ei jente
å være dum for her i verda,
ei jente som kan ordne opp
og legge på deg sæla,
ei jente som kan si deg
hva som går og ikke går an...,
du trenger ei å våkne med
på blanke søndagsmorrann.*

*Jeg trenger og ei jente
men ingen vil visst ha meg
for støtt når jeg skal prøve
så rømmer dem ifra meg.
Jeg trur jeg nesten skjønner det,
jeg er jo litt vemodig
og så er det no' med hatten...,
den virker visst litt snodig.*

*Jeg trenger nok ei jente
men jeg trenger hatten også
og d'er visst vanskelig å få
i både sekk og påsså.
Jeg vil så gjerne frelses
men også være hedning
og ikke gi ifra meg den
men ha'n som bryllupskledning.*

*D'er vanskelig det derre,
d'er mi skyld og, jeg veit det.
men likevel så kan jeg
ikke slutte heilt å leite
etter jenta som en trenger
så det ikke blir så kaldt,
etter ei som kunne ta meg
med både hatt og alt.*

(Fra samlingen
«Drypp fra min kjøkkenvask», 1986.)

Fattig

*Fattig er mitt liv.
Enkelt og fattig
som det ødslige sus
i strandens siv.*

*Det fløyter en fugl
så armodssår
borti myr og mo.
Det hvísker om søvn
i de fattige siv.*

*Som skyer på himlen
går år etter år
over mitt liv.*

(Fra samlingen
«Drypp fra min kjøkkenvask», 1986.)

Opera og teater

Kristiansen sa en gang i et intervju at lyrikk «aldri hadde vært hans hovedoppgave som skrivende menneske». Han hadde mange oversetter- og gjendiktningsoppgaver for Trøndelag Teater:

Carmen (1951)

O, mon papa - oversettelse og gjendiktning med Sven Erik Gisvold (1954)

Ninotchka (1954)

Adieu, Mademoiselle (1955)

Madame Pompadour (1959)

Spillemann på taket (1968)

Slapp av du'a mamma (1969)

Antigone (1969)

Mutter Courage - oversatt i samarbeid med Kyrre Grepp (1970)

Den tapre soldat Svejk (1971)

Sommer i Tydal (1972)

Smilets land (1976)

I 1962 presenterte Hans Kristiansen en gjendiktning på moderne norsk av PETER DASS' topografiske diktverk «Nordlands trompet», i en bok illustrert av Gerhard Sørensen. For dette fikk han pris for «et utsøkt stykke bokkunst» på bokmessen i Frankfurt. På 1970-tallet oversatte han Friedrich Schillers diktverk «Ibykus' traner» og Wilhelm Müllers diktsyklus «Møllerens datter».

På oppfordring av Edvard Fliflet Bræin, tidligere elev av Kristiansen på gymnaset i Kristiansund, skrev Hans Kristiansen librettoen til operaen «Anne Pedersdotter, med utgangspunkt i Hans Wiers-Jenssens tekst fra 1908. Premieren på den norske opera i 1971 ble en stor suksess, og operaen ble senere oppført der flere ganger, og som gjestespill med Trondheim symfoniorkester i april 1973. Den

var en del av kulturprogrammet under OL i Lillehammer i 1994, og Kristiansen regnet selv denne librettoen som noe av det beste han hadde skrevet¹.

Med utgangspunkt i Knut Hamsuns roman «Victoria» skrev Hans Kristiansen i samarbeid med komponisten Terje Bjørklund librettoen til en kammerversjon som ble oppført i Bodø i 1998, og den fulle versjonen ble framført i Olavshallen i Trondheim i 2003.

Kristiansen skrev som oftest på riksmål, men han bruker stundom Oslo-dialekt (som i «Jenta og hatten»), og han skriver både på nynorsk og dialekt i diktsamlingen «Målet hennar mor» (2002), der han benytter ulike norske dialekter. I 1999 utga han «Norske eventyr på todalsmål».

Hans Kristiansen ble kjent med sin finske kjæreste i godt voksen alder, og bodde sammen med henne i Finland flere måneder av gangen gjennom mange år. Han tok eksamen i finsk ved universitetet i Helsinki og

Diktsamling, 2002

¹ En utmerket oppsetning fra Den norske opera med Ranveig Eckhoff i hovedrollen er tilgjengelig på NRK.no.

Hans Kristiansen - lærer og venn

Jeg hadde Hans Kristiansen som lektor da jeg gikk på Strinda kommunale høgre almenskole, fra 1949 til 1952. Hans var en høy og slank skikkelse med rødt hår, og gikk derfor under navnet «Flammen». Vi holdt til i Dessengården, og lånte noen klasserom i den murbygningen som senere ble en del av Gerhard Schønings skole. Når vi ikke ville ha undervisning, la vi hans bok «Lilje i blekkhus» på kateteret med et blekkhus med en lilje i ved siden av. Da leste han for oss dikt han selv hadde skrevet. Det satte vi stor pris på.

Senere, da skolen ble flyttet til der den nå ligger, hendte det at det var mye snø om vinteren. Da gikk han gjerne på ski hjemmefra og til skolen. I sine yngre dager var han meget sporty, og drev og jogget til han var 80 år. Han hadde også en hytte i Troms hvor han var om sommeren og fisket laks. Jeg husker en gang vi hadde en laksemiddag hjemme hos meg, da var også mine foreldre til stede.

Som voksen var jeg mye på geologisk feltarbeid om sommeren, men når jeg var hjemme, gikk jeg ofte om søndagskveldene og besøkte ham. Da satt vi gjerne og så på et eller annet musikkprogram på TV. Da han etter hvert begynte å se dårlig, ble det slutt på det. Da satt vi og pratet om alt mulig, og han var meget interessert i å diskutere naturvitenskap.

I de siste årene lå han til sengs når jeg kom på besøk, sto bare opp for å gå inn i spise-stuen for å spise middag, senere igjen fikk

han middag servert i sengen. En dikter han tydeligvis likte godt, var André Bjerke. De senere årene snakket han en god del om den finlandssvenske poeten Edith Södergran (1892-1923). Selv er jeg også blitt begeistret for henne. Et dikt hun skrev, likte han at jeg leste for ham. Det var diktet: «Landet som icke är». At han likte så godt at jeg leste det, var vel fordi jeg leste det på finlandssvensk. Det begynner slik:

*Jag längtar til landet som icke är,
ty alt som är, är jag trött att begära.
Månen berättar mig i silverne runor
om landet som icke är.*

Når jeg satt ved siden av sengen hans og vi pratet sammen, hendte det at telefonen ringte fra Finland fra hans venninne Karina (uttales med trykk på første stavelse). Jeg må si det var ganske fascinerende å høre Hans snakke finsk i telefonen helt uanstrengt, det var tydelig han ikke trengte å lete etter ordene.

En julaften var han invitert hjem til overlege Thoresen og frue. Nå var ikke fru Thoresen særlig kristen av seg, men Hans spurte om han kunne få lese Juleevangeliet på latin. Det fikk han lov til. En kveld da jeg besøkte ham - han manglet bare 5 dager på å ha fylt 102 år, begynte han å snakke om et dikt av Schiller: «Die Götter Griechenlands». Hvert dikt er på 8 linjer og strekker seg nesten over 5 sider. Det ble mitt siste møte med Hans Kristiansen.

August L. Nissen

skrev, som nevnt, dikt også på finsk. Kristiansen holdt kurs i norsk ved universitetene i Jyväskylä og Tampere, og sammen med Einar Lundeby skrev han en lærebok i norsk som ble utgitt ved Universitetet i Tampere i 1989: «Akkurat, sa nordmannen: kompendium i norsk».

Anbefalt litteratur:

Festskrift til Per Hjort Albertsen 1919-1989, utgitt av Trøndelag Musikkonservatorium og Trondhjem Studentersangforening 1989.

Takk:

En stor takk for opplysninger og god hjelp fra Hans Kristiansens guddatter Elin Harboe Albertsen, fra Ragnar Harboe Albertsen og Sven Erik Gisvold, og fra Hans Kristiansens tidligere elever Rein Thorvald Oftedal og August Leonard Nissen.

Ingvold Sivertsen, f. 1946, tidligere lektor ved Strinda videregående skole og førsteamanuensis ved NTNU.

Dikterens avsluttende ord

Da Hans Kristiansen i 2013 feiret 100 år, ga han seg selv følgende attest:

Dagens dikt

Foto: GLEN MUSK

Fotomile fra Adresseavisen 13.8. 2013

Flammen

*En lektor med alvor og skjemt
kom med et kunstnerisk kremt
om det å bli kjendis i eget land
Liljene står i krystallvasevann
Han blir ikke glemt på hundre år
Tiden kan fly, men skriften står
På Dagen hans så alle sammen
at det stadig er fyr i Flammen.*

HANS KRISTIANSEN

Diktsamlinger på norsk av Hans Kristiansen

- Lilje i blekkhus - Illustrert av Gösta Hammarlund, Cappelen (1948).
- Lilje i blekkhus og nye dikt, Cappelen (1962).
- Hjemme var best , Illustrert av Gösta Hammarlund, Saga Kunstforlag (1974).
- Lilje i blekkhus samt Drypp fra min kjøkkenvask, Nidaros forlag (1968).
- Målet hennar mor, Tegning av Jan O. Henriksen, Snøfugl forlag (2002).
- Premierommet - dikt om idrett, Akilles (2004).
- Tistler i Norgesglass, Fonna forlag (2005).
- Lilje og tistler: Dikt i samling:1948-2005, Tanum (2006).
- Dans på vollen, Gudvang (2008).
- Nordmenns vis: Hans Kristiansen i 100, 100 dikt utgitt av venner i anledning 100-årsdagen (2013).

Maratonløperen Viktor Olsen, CSK - en av Strindas store idrettsmenn

Av Andreas Glimstad

Viktor Olaf Olsen er en av de beste distanseløperne i Norge gjennom tidene. Først og fremst var han maratonløper, men han var også en fremragende bane- og terrengløper. Han er født 5. februar 1924, og lever i beste velgående i Oldervegen på Charlottenlund. Jeg intervjuet han 8. februar 2018, noen dager etter han hadde feiret 94 år. Da hadde stua vært full av slekt og venner. Jeg intervjuet han også 24. mai og 27. mai i år, siste gang sammen med dattera, Rita Norby. Han var i god vigør, hadde bare litt dårlig hørsel og vondt for å gå. Men for en hukommelse!

Charlottenlund¹

Gårdene Charlottenlund og Skovgård ble utskilt fra Grilstad i 1854. Skovgård ble kjøpt av brødrene Hørlock fra Danmark. En annen danske, Michael Voigt, kjøpte den nederste gården og ga den navnet Charlottenlund, oppkalt etter hans datter Charlotte. Historien om Charlottenlund kan leses i en artikkel av Jan P. Breida i historielagets årbok fra 2008.

Viktor er født på Furumoen på Charlottenlund med foreldre Ragna og Ole Olsen. Foreldrene hadde ryddet jorda og bygd gartneriet, som de ga navnet Furumoen. Gartneriet var i drift opp mot våre dager. Viktor gikk på folkeskolen på Ranheim

Viktor Olsen med en tobakksplante i handa i 1965. I bakgrunnen ser vi hovedbygningen på Leangen gård. Foto utlånt av Viktor Olsen.

fra 1931 til 1938, og begynte å jobbe som gartner på Leangen gårds gartneri hos familien Stensrud med en gang han sluttet på folkeskolen. Etter tre år som gartnerlærling, og med teoriundervisning på Strinda og Malvik yrkesskole (ved Charlottenlund stasjon) ble utdanninga avsluttet med fagbrev i 1948. Undervisninga foregikk på kveldstid.

¹Med Charlottenlund menes i denne artikkelen området til gårdene Charlottenlund og Skovgård, samt Nyheim og Fredrikkested – se kartet. Gården Charlottenlunds område er også kalt Nedre Charlottenlund, og resten Øvre Charlottenlund. Jakobsliveien går fra Skovgårdkrysset gjennom Øvre Charlottenlund, og Jakobsli brukes nå mest som navn på dette området.

Skovgård ca. 1870. Foto: Marcus W. Noodt/NTNU UB.

Utsnitt av kartblad Trondheim og omegn, blad 4, 1937. Kilde: Statens kartverk.

Faren hans døde i ung alder, noe som førte til at familien måtte selge gartneriet, og de kjøpte hus i Oldervegen 2.

I Viktors oppvekst var Charlottenlund og Skovgård langt ute på landet. Det var for det meste småbruk i området, og etter hvert ble det anlagt ganske mange gartnerier der. Vi kan nevne Leangen, Eggen, Furumoen, Øyås, Vinje og Gravdal gartneri. Det er ikke sikkert vi husker alle, tallet kan godt være over 10.

I Stokkbekken, som renner fra Estenstaddammen (nederste del skiftet etter hvert navn til Grilstadbekken), var det flere dammer på vegen mot sjøen. Dammene var drikkevannskilder og vannreservoar for flere møller. Blant dem var Grilstad mølle, som raste sammen i 1933-34. I Finnsjøen skar de is som ble kjørt med hest til Tunga. På disse dammene spilte guttungen bandy eller ishockey med kjepper til køller og kongler som pucker.

Det var flere vognmenn på Charlottenlund som kjørte til byen for å få oppdrag både sommer og vinter. Viktor var oppkalt etter en av sin farfars hester, Viktor, som betyr «seierherre»!

*Foto fra 1960. Vi ser gartneriet Furumoen midt i bildet. Jakobslivegen går gjennom bildet.
Foto: Widerøes flyveselskap/NTNU UB.*

I Skovgårdområdet var det et forsamlingshus, Høgtunbrakka. Der hadde innbyggerne fester, og det lokale sangkoret, Skogklang, hadde øvelsene sine der. Etter krigen overtok lag og foreninger tyskernes offisersmesse ved Charlottenlund stasjon som forsamlingslokale. Arbeiderlaget og sportsklubben hadde møter der. I 1947 ble bygningen tatt i bruk av Strinda og Malvik yrkesskole. Like ved dagens barneskole lå en skytebane for luftgevær. Sleggekasteren Sverre Strandli, med 8. plass i OL i 1956, var i noen år lærer ved skolen.

I 1920-årene startet Charlottenlund arbeideridrettslag bygging av den nåværende idrettsplassen ved Jakobslivegen. Idrettslaget

leide grunn av Blekkan på Jakobsli, og betalte 75 kr året i leie. I dag er det en kommunal idrettsplass som islegges om vinteren. Plassen ble bygd på dugnad, og vognmennene på Charlottenlund bidro med hester og vogner som trekraft ved transport av stein og masse. Plassen har opp gjennom årene vært et viktig tilskudd til idrettsaktivitetene i området.

Som tidligere nevnt, fikk Viktor jobb som gartner på Leangen gartneri. Familien Stensrud eide Britannia hotell med Palmehaven. Parkanlegget på Leangen gård ble renoverert med midler fra direktør Throne Holst, som var eier av Freia sjokoladefabrikk. Throne Holst var i familie med Stensrud, og

Skovgård og Skovgårdkrysset midt i bildet i 1960. Foto: Widerøes flyveselskap/NTNU UB.

tilbrakte flere sommerferier på gården. Han etablerte en stiftelse, der midlene bl.a. kunne gå til forskjønnelse av parkområdet på Leangen gård. Den første parken forfalt etter at Trondheim kommune overtok gården i 1963. Den grodde igjen etter noen år, og stiftelsen stilte midler til disposisjon for renovering av parken. Arbeidet ble fullført i 1988, og resultatet ble svært bra.

Idretten

Jobben i gartneriet hos Stensrud passet Viktor godt; han likte å stelle planter og blomster, og han likte å trene. Allerede som 16-åring viste han at han hadde talent for løping, og han deltok i arbeideridretten med gode plasseringer fram til krigen. Først represen-

terte han arbeideridrettslaget Skjold. Krigen satte en stopper for all aktiv idrett, men Viktor hadde allerede vist hva som bodde i ham som løper.

Da freden kom, blomstret idretten på nytt. På Charlottenlund var det fangeleirer både for sovjetiske og serbiske krigsfanger. Ungdommen på Charlottenlund arrangerte fotballkamper mot lag av frigitte fanger. Krigsfangene var utsultet og avkrefte, og det var bl.a. dårlig med sko. Men med tilskudd fra den lokale befolkningen ble de litt tøffere og holdt ut lengre (også dette er omtalt i årboka fra 2008).

Charlottenlund AIL ble i 1936 slått sammen

med Ranheim AIL under navnet Skjold. Etter krigen, 24. mai 1945, ble idrettslaget Skjold omdøpt til Charlottenlund sportsklubb (CSK). Viktor var med på dette. Det var også mange andre lag som ble stiftet eller sammenslått etter krigen, og vi fikk bl.a. Strindheim² og Ranheim idrettslag. De fleste lagene deltok i både lokale, nasjonale og internasjonale konkurranser i flere idrettsgrener, langt flere enn i dag. På Ranheim, Strindheim og ikke minst på Charlottenlund var aktiviteten stor. Det ble arrangert stafetter på landeveg, i skogen og på banen. CSK vant mange premier.

Viktors stell av planter i Britannia og Palmehaven kombinert med trening var av uvurderlig verdi for han. I tillegg til egentreningen hadde han "pes" av løpere som Ernst "Kruska" Larsen, Øystein Saksvik, Viktor Larsen, Sigmund Pedersen, Kjell Eggen og Odd Larsen.

Treningen hans var slik: løp hver morgen fra Oldervegen på Charlottenlund til Palmehaven kl. seks, og jobb der til kl. åtte. Deretter var det på med treningstøy igjen, og å løpe tilbake til gartneriet på Leangen og jobbe ut dagen. Deretter var det på med treningstøy nok en gang for å ta siste treningsøkt innover mot Jonsvatnet. Enkelte ganger gikk turen til Osen, andre ganger til Solbakken bru eller Kuset. Var han i godt slag, løp han rundt Jonsvatnet! Turen fra Oldervegen og rundt Jonsvatnet må ha vært 50 km.

Leangen gartneri ble arbeidsplassen hans i over 50 år, til han ble pensjonist ved fylte 70 år i 1994. Trondheim kommune kjøpte som nevnt Leangen gård fra familien Stensrud i 1963. Etter hvert overtok kommunen hele

gartneriet, og Viktor ble en del av overtakelsen - han "ble med på lasset".

Etter at kommunen hadde overtatt gartneriet, var det Parkvesenet som sto for drifta, og det ble produsert planter til kommunens eget behov, til betongfat og krukker i parker, til blomsterbed i gater og på plasser.

Som nevnt, Viktor viste tidlig at han var et løpertalent, allerede i 1945 fikk han gode plasseringer i maraton og landevegsløp. Han ble nr 16 på maraton under sommer-OL i Helsinki 1952, der Ernst Larsen tok bronse på 3000 m hinder. Viktor ble nr. 9 under EM i 1954 og nr 8 under EM i 1958.

Han deltok også i arbeideridretten internasjonalt til ut i femtiårene, og ble vinner i maraton i Helsingfors i 1951 og 1954. I tida etter krigen var løperne fra Øst-Europa, både sovjetere og øst-tyskere svært sterke, ja, nesten umulige å slå. Ikke desto mindre vant Viktor Olsen maraton i en landskamp mot Øst-Tyskland i 1957, og dette medførte at han fikk Norges Friidrettsforbunds Bragd-merke i 1958 - en sjelden utmerkelse.

Hans personlige bestetid i maraton er 2.28,50. Denne rekorden ble satt i NM i Trondheim i august 1958.

Som veteran ble Viktor med i Trondheim Maratonklubb og løp helmaraton til og med 1991. Da var han 67 år!

Arrangementer og heder

Viktor var med å starte og arrangere lokale arrangementer som Estenstadløpet, første gang senhøstes i 1972. Vinneren den gangen var Oddvar Brå, som også vant flere ganger

² Se artikkel om Strindheim idrettslag i årboka for 2012.

Bilde fra en reportasje i et finsk blad fra et "alleuropeisk" arbeideridrettsstevne på Olympiastadion i Helsingfors 25. til 27. juni 1954. Bildet er fra starten av maratonløpet som Viktor Olsen (nr. 40) vant. Adresseavisen skriver i en kommentar til dette løpet 29. juni: "Vi tror neppe at folk flest forstår hvilken stor innsats Viktor Olsen laget i maratonløpet i Helsingfors søndag. ... Nå har en 30-årig gartner fra Charlottenlund gått hen og banket Suomis maratonløpere midt for nesen på det sakkyndige finske publikum. ... Trønderens tid er ny personlig rekord. Han løp søndag på 2.32,58. ... Det må også taes i betraktning at værforholdene var helt elendige under løpet. ... HATTEN AV for Viktor Olsen". Bilde utlånt av Viktor Olsen.

senere. Start og mål var på Charlottenlund skole. Løypas høyeste punkt var på Liaåsen, og total lengde var på 18 km. Det kunne være inntil 300 deltakere.

Jonsvannsløpet gikk fra Idrettsplassen ved Jakobslivegen til Osen og retur, med premieutdeling i Folkets hus på Ranheim. Tidlig i 1980-årene ble det vanskelig for CSK å drive friidretts- og skiavdeling, og i 1986 ble disse avdelingene nedlagt. Trimavdelingen

ved Jonsvatnet idrettslag overtok som arrangør i 1986. Start og mål var ved Solbakken skole. Løypa gikk opp Svarttjønndalen, over Lomtjønnyra til Liaåsen, ned til Reinåsen, over Østlimyra til Movollen, og over Røstadbakken ned til skolen. Jonsvannsløpet ble visstnok arrangert fram til 1995.

Etter krigen var det marsjkonkurranser, de skulle vel styrke forsvarsviljen: 11 kg pakning og start ved Åsvang skole, videre til Bjørkmyr,

Bilder fra NM i maraton i Trondheim 3. august 1958, hvor Viktor Olsen vant. I bildet til høyre ser vi mesteren sammen med datteren Rita. Bildet til venstre er fra Adresseavisen 4. august. Under bildet står det: «Den som frivillig legger ut på en 42.192 meter lang tur etter landeveien, fortjener sannelig lønn for strevet, – og særlig når det skjer under slike barske forhold som i går. Viktor Olsen var den suverene seierherre i maratonløpet. Og ikke nok med at han løp den hurtigste maraton i et norsk maraton tross hard løype, så kvalifiserte tiden 2.28.50 gartneren fra Charlottenlund til deltakelse i EM i Stockholm. Her er det formannen i NM's hovedkomite, John Skjervold, som legger laurbærkransen over mesterens skuldre akkurat ved inntaksten på banen». I avisa står det om været: «Høstlig helg. Temperaturen kom ikke over 10,5». Bildet til høyre er utlånt av Viktor Olsen.

Resultater i norgesmesterskap

Gull	Maraton	1954, 1956, 1957, 1958 og 1959
Gull	25 km landevegsløp	1953, 1954, 1955, 1956 og 1957
Sølv	Maraton	1951, 1952, 1953, 1955, 1960 og 1961
Sølv	25 km landevegsløp	1958
Bronse	Maraton	1950
Bronse	25 km landeveisløp	1949 og 1950

Arbeideridretten

Det første idrettsforbundet i Norge ble etablert i 1861. Det fikk navnet Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaapenbrug. Koblingen mellom idrett og våpenbruk skulle komme til å vare langt inn i mellomkrigstiden, og da Norges Landsforbund for Idrett ble etablert i 1919, ble det karakteristisk nok lagt under Forsvarsdepartementet. Landsforbundet ble ansett som en del av den nasjonale forsvarsberedskapen, og ble bl.a. brukt til å rekruttere streikebrytere under de store arbeidskonfliktene i 1920-årene.

Mange idrettsfolk mente at Landsforbundet var militaristisk, borgerlig og preget av en usunn nasjonalisme, og i 1922 ble «Arbeidernes idrettsopposisjon» grunnlagt. Det var en sammenslutning av idrettsutøvere både i og utenfor Landsforbundet. Arbeidernes idrettsforbund (AIF) ble opprettet i 1924, med nærmere 6 000 medlemmer fordelt på 85 lag. AIF opplevde en jevn vekst. I 1933 hadde forbundet nærmere 37 000 medlemmer fordelt på 388 lag. mens det kommunistiske Kampforbundet for Rød Sportsenhet (KRS) (stiftet i 1931 og oppløst i 1934) hadde ca. 4 500 medlemmer.

Landsforbundet og AIF avholdt egne stevner bare for egne medlemmer. Kvinne-

fotballklubben Trondheims-Ørn har sitt opphav i AIF. Alf Martinsen, som spilte på det såkalte Bronselaget i 1936, hadde 21 landskamper for AIF-landslaget før han i 1936 gikk tilbake til Lillestrøm sportsklubb, som var organisert i Landsforbundet. AIFs fokus på masseidrett bidro nok til at eliteutøvere bare i liten grad sluttet seg til forbundet.

Kriseforliket og dannelsen av Johan Nygaardsvolds regjering i 1935 førte etter hvert til mindre polarisering innenfor idretten. Landsforbundet frigjorde seg fra militæret og den politiske høyresiden, og AIF ble stadig mindre partipolitisk engasjert. 13. september 1940 ble avtalen om sammenslåing inngått. Allerede elleve dager senere ble imidlertid AIFs hovedkontor stengt av tyskerne, forbundet oppløst og lederen, Rolf Hofmo, arrestert og sendt til Sachsenhausen. Også Landsforbundet ble oppløst, og i november 1940 kom forordningen om opprettelsen av det nazistiske «Norges Idrettsforbund».

Først i 1946 kunne fusjonen mellom de to idrettsorganisasjonene bli gjennomført, og den fusjonerte organisasjonen fikk samme navn som nazistene hadde gitt sin organisasjon i 1940, altså Norges idrettsforbund (NIF).

til Engelsås ved Jonsvannet, Solbakken bru, til Åsvang skole og mål ved Charlottenlund idrettsplass ved Jakobsllivegen.

Viktor vil nok også bli husket både for sin innsats for idretten gjennom flere mannsaldrer, og for initiativ og innsats på andre områder. Han var, som nevnt, med å stifte Charlottenlund sportsklubb i 1945 og ble æresmedlem

i 1970. Han var med å stifte Charlottenlund veteranklubb i oktober i 1992, en klubb som ikke skulle ha damer blant medlemmene. Det var ett unntak; sekretæren var dame!

For alt dette og for sitt arbeid ved Leangen gartneri fikk han Kongens fortjenstmedalje i 1994. Ordfører Marvin Wiseth arrangerte fest og var vert i kommunens representasjons-

lokaler på Leangen gård, senere gikk turen til Slottet for å hilse på kongen og dronningen. Viktor Olsen fikk Norges vels medalje for lang og tro tjeneste ved arbeidsplassen, Leangen gartneri, og det må også nevnes at han var med å stifte Strinda historielag 9. mai 1996³.

Noe som ikke er så godt kjent, er at Viktor Olsen fikk diplom fra Det mosaiske trosamfunn i Trondheim for sitt stell av den jødiske kirkegården i 30 år. Det var naturlig at han ble spurt om å ta på seg dette, for Julius Paltiel var ungdomsvenn fra idretten før krigen. I dag er det dattera Rita som steller den jødiske kirkegården på Lademoen.

Familien

I 1954 traff Viktor Erna Andersen fra Leirfjord i Nordland. De giftet seg i 1955 og fikk to barn, Rita i 1956 og Viktor Arne i 1957. Erna og Viktor fikk en harmonisk familie. Selv om Viktor var i norgeseliten ennå noen år, merket ikke ungene det så godt. Han var med både som trener og leder, og fikk han en mulighet, tok han en treningstur mens ungene trente. Han hadde motorsykkel en

periode, og det var stas for ungene i hele området. Han kjørte ungene fram og tilbake mellom idrettsplassen og Oldervegen.

Erna døde i 2016, da hadde de vært gift i 61 år. Rita fikk tre barn og Viktor Arne to, og etter hvert ble Viktor oldefar til 8. Han setter stor pris på dem alle, de er ofte på besøk og hjelper til. For meg var det artig å se hvor stolt han var når han viste veggbilder av etterkommerne. Det er alltid noe det trengs hjelp til når en i en alder på 95 år bor i egen bolig!

Rita forteller at hun og broren, barnebarn og oldebarn, alltid har hatt et godt forhold til Viktor. Det at han til tider trente ganske hardt, gjorde ikke noe; ungene merket det ikke.

Andreas Glimstad, f. 1943. Befals- og lærerutdannet og ansatt ved Solbakken skole 1968 til 1972. Idrettssekretær og fritidssjef i Trondheim kommune 1972 til 1990. Generalsekretær for VM på ski fra 1990 til 1997. Utarbeidet Markaplan for Trondheim 2000–2004 og forvalter for frilutsliv i kommunen til 2013.

Kilder:

Intervju med Viktor, datter Rita, Sigurd Fjær, driftsleder Odd Arne Nilsen i Trondheim parkvesen og landskapsarkitekt Siv Schaug-Pettersen fra Trondheim kommune.

Tidligere årbokartikler med tilknytning til Charlottenlund:

2003: Asbjørn G. Johansen : Øvre Charlottenlund – som det en gang var.

2008: Thorleif Eggen: Gravplassen på St Hanshaugen ved Charlottenlund. Minner fra frigjøringsvåren 1945.

Sigurd A. Fjær: Kosttilskuddet Vivita og løperne Viktor Olsen og Ernst "Kruska" Larsen.

Jan P. Breida: Skipsbyggeren på Charlottenlund. Historien bak stedsnavnet.

Solveig M. Holm: Charlottenlund sanitetsforening.

2010: Sverre Overvik: Charlottenlundhallen - et dugnadsprosjekt.

2013: Per Øverland: Nikolay Ivanovitch Sokolov - krigsfange i Strinda.

2014: Pål Olav Røstad: Mer om Nikolai Ivanovitsj Sokolov - krigsfange i Strinda,

2017: Alf Olsen: «Diana» og «Kvik» fra Charlottenlund - og deres eier Halvor Iversen.

2018: Jan P. Breida: Fra Charlottenlund til Kvitsjøen. Historien om "Kong Raud".

³ Se Solveig Solems artikkel om Strinda historielag i årboka fra 2016.

Utsikt fra Bergheim i 1941. Langs Jonsvannsveien midt i bildet ser vi Åsvang skole til høyre, og uthuset på Voll forsøkgård ved Vegamot til venstre. Moholt kirke er midt i bildet malt i mørk farge. I bakgrunnen ser vi radiomastene på Tyholt. Foto: Sverresborg Trøndelag folkemuseum.

Elev på Åsvang skole under krigen

Av Alf Erling Selvik

9. april 1940

Om morgenen den 9. april 1940 gikk vi til skolen som vanlig – Annar Gomo og jeg, to andreklassinger. Vi hadde den lengste skoleveien av alle i klassen – fra Sæterbakken til Åsvang skole, ca. 3.5 km. Da vi var kommet litt forbi Høiset gård, kom et fly fra vest i lav høyde over oss. Vi så tydelig et stort kors under vingene. Det fløy også et fly lengre utpå Strindfjorden.

Vel fremme på skolen, så får vi beskjed av læreren om å komme oss hurtigst mulig hjem igjen. Det er nå krig i Norge! Det var altså et tysk bombe-fly som for og kretset over oss. Da var det bare å dra hjem, og skole ble det heller ikke på en lang stund, da tyskerne okkuper-

te hele skolen. 11. april gikk det rykter om at byen skulle bombes, og det ble rømming og evakuering fra byen. Folk strømmet oppover Strindaveiene i vårløsningen, og veien var både sporete og gjørmet. Folk tok med seg det nødvendigste. Flere dro på barnevogner, handvogner, trillebærer, sykler, og noen brukte bil. De tok inn på gårder og hytter langs veien oppover mot Jonsvannet. Jeg bodde i 2. etasje på Sæterbakken gård, og under oss krydde det av folk i stuene. Samme dag begynte tyskerne å kjøre bensinfat opp til Jonsvannet. Flere norske lastebiler var rekvirert og lastet med bensinfat og diverse annet. Så det ble det rene kaoset etter veien, og djupe hjulspor p.g.a. teleløsningen. Det var mye snø igjen etter vinteren det året, snøkanter etter brøy-

Flyfoto fra 1952. Følgende er nevnt i artikkelen: Åsvang skole (a), Bergheim (b), avholdslokalet Veiskillet (c), Kirkstua (d), Ormhaugen (e) og området Sæterbakken (f). Foto: Widerøes flyveselskap/NTNU UB

ting som gjorde veien smalere. Jeg husker at en bil lastet med bensinfat endte i grøfta ved gården Teslimyr, den sto på skrå i veikanten. Det viste seg at tyskerne hadde landet med en del fly på isen på Jonsvannet, og de trengte drivstoff¹. Bombing av byen ble det heldigvis ikke noe av da, og situasjonen roet seg. Så de aller fleste evakuerte dro etter hvert tilbake til heimene sine.

På flyttefot

På høsten ble det skole igjen, annenhver dag tre dager i uka. Det betød en omflakkende skoletilværelse med bytte av lærere og klasserom – hvis en kunne kalle det klasserom, for det var vanskelig å finne høvelige klasserom i Åsvangområdet. Først ble det skole hos frk.

Anna Dybvad oppe på Bergheim. Der satt vi rundt et stort rundt bord i den store stua og med stor lampe over bordet som belysning. Deretter ble vi flyttet til Kirkstua, et hus på den andre siden av veien forbi Moholt kirke, og det bestod av to rom. Vi hadde skole i det ene rommet. Det andre ble brukt til å oppbevare likkister før begravelser, og det ryktes om hvem som lå der. Vi var ikke så lenge i de lokalene. Neste stopp var avholdslokalet Veiskillet ved veikrysset Vegamot (Veiskillet)². Vi hadde skole i et rom rett under telefonsentralen i Strinda³, som var i 2. etasje, og fra den hørte vi ringing og kiming dagen lang.

Klassen vår bestod den gang av ca. 15 elever, og det var også en parallellklasse. De fleste

¹ Tyskerne brukte Jonsvannet som flyplass fram til 24. april. Se artikkelen «Operasjon Jonsvannet 1940 og 2004» av Major Roar Glenne i Årbok for Strinda historielag 2005.

² Lokalet Veiskillet ble bygget i 1896 av Strinda avholdslag. Krysset mellom Jonsvannsveien, Brøsetveien og Steinanveien ble kalt Vegamot – og også Veiskillet etter lokalets navn. Nå er Vegamot navnet på gaten fra der Åsvangvegen og Gamle Jonsvannsveien starter til rundkjøringene i Jonsvannsveien.

³ Strinda telefonselskap hadde sin hovedsentral i 2. etasje. Dette var et privat telefonselskap opprettet i 1897. Telefonselskapet ble innløst av Televerket i 1937.

av lærerne ved skolen var innom vår klasse og underviste. Vi hadde noen vikarer som ikke var lærere, som bare passet på oss, da det var lærermangel en stund. De faste lærerne var Margit Hagen, Tormod Tvette, Gilbert Bjørnebo, Lovise Bakk, og noe senere kom Sverre By flyttende fra Ranheim skole. Vår klasse hadde for det meste Tormod Tvette gjennom krigsårene. Vi begynte alltid skoledagen med en sang. «Den fyrste song eg høyra fekk» ble mye sunget, og den kan jeg ennå.

Tilbake på skolen

Bygningene på Åsvang skole bestod den gang av et nyere bygg med fire klasserom og med sløydsal i kjelleren. Dessuten var det en gammel bygning med tre klasserom og et uthus med vedbu og utedo⁴. Etter hvert fikk vi igjen de tre klasserommene i den eldste bygningen. Når et friminutt var over, stilte vi opp foran trappa før vi fikk gå inn. Tyskerne hadde fortsatt den nyeste bygningen. Det virket som om de også hadde undervisning, for som oss hadde de friminutt og stilte opp foran trappa si. Jeg husker en episode: Et tysk befal kom ut på trappa og ropte til soldatene: «Still gestanden!» Vi gutter ved vår trapp ropte: «Kåinjstaur» tilbake, og dette ble tolerert første gang. Så var det oppstilling igjen noen dager senere, med ropet «Still gestanden», og vi ropte «Kåinjstaur». Da kom befalingsmannen ned fra trappa bort til oss og var meget streng. Han sa noe på tysk som vi ikke forstod, men det var vel noe som betød at vi måtte holde munn.

Som brensel på skolen ble det brukt både ved og brenntorv. På høsten ble tørr torv brakt til skolen med hest og vogn fra ei myr oppe ved Lohove og tippet foran et vindu ved vedbua. Da måtte vi gutter være med og få torva

i hus. Noen av oss lempet torvflaka inn gjennom vinduet på uthuset, og noen var inne i vedbua og stablet. Jeg husker at vi var ganske så støvete etter ei slik økt, så vi hadde nok trengt en dusj. Men på den tida visste en ikke hva en dusj var for noe, og gymsal var også et fremmedord.

Vi er fortsatt i gamlebygget og har klasserom i 1. etasje, og i et friminutt springer vi og leker - og regnkepet til Laila Sæter blir spjæret. Jentene sladrer selvsagt til læreren når vi kommer inn, og lærer Bjørnebo var i ferd med å irectesette 3 gutter som var utpekt nede i skammekroken ved døra. Da kommer plutselig brannsjef Vargdal i hirduniform inn døra på branninspeksjon. Han ser episoden og sier til læreren: Ja, du holder på å stramme opp, ja. Læreren svarte ja. Ja, det trengs en gang iblant, svarte Vargdal. Han gikk bort til ovnen, åpnet ovnsdøra og kikka inni, klaska igjen døra og for ut av klasserommet i full fart.

Som tidligere nevnt, hadde vi den lengste skoleveien og kom som regel i tidligste laget til skolen om morgenen. Vaktmesteren var en snill mann, og på vinterstid slapp han oss inn i klasserommet, så vi fikk varmet oss. Utover krigen ble det etter hvert dårlig med skotøy, så på vinters tid strikket mor tykke labber og sålet dem med tøystoff. De var ofte våte når vi kom fram til skolen, og da ble de hengt til tørk på skjembrettet ved ovnen. Det var flere som hadde slike labber, og da luktet det sau i klasserommet. Pga. rasjonering var det også dårlig med mat enkelte ganger. Matpakken bestod av kjøpt surdeigsbrød med noe mellom skivene, kanskje bare dårlig margarin. Noen av jentene i klassen kom fra gård, og de hadde hvitere brødskiver. Det hendte at vi fikk byttet til oss noen av dem. De jentene hadde vel vært

⁴ Se artikkelen «Trek fra Åsvang skoles historie» av Ingvar Lånke i Årbok for Strinda historielag 2004.

Åsvang skole i 1952. Vi ser i midten "gammelbygget" fra 1881, påbygd i 1911. Denne bygningen ble restaurert i 2002 – 2003. Til venstre er «nyskolen» fra 1927. Uthuset er også fra 1881. Læreren hadde lærerjord – dette var en del av lærerens lønn. Lærerjorda ved Åsvang var på 18 mål. Til høyre for uthuset ser vi skolehagen og vaktmesterens kjøkkenhage. På kortenden av uthuset er dørene til jente- og guttedoene. I "gammelbygget" var det helt fra 1881 leilighet for lærer og for lærerinne i 2. etasje – læreren i vestre del (høyre del). I tillegg hadde vaktmesteren leilighet i 1. etasje bak inngangen til venstre.

Foto: Widerøes flyveselskap/NTNU UB.

på Mølla til Blekkan ved Jakobsli på luringa og fått malt noe korn, antar jeg⁵.

Etter pålegg fra myndighetene måtte vi drikke en skvett tran. Tranflaska stod som regel på kateteret til læreren. Alle hadde med seg et lite eggeglass, og da var det å gå én etter én og få fylt i glasset av læreren, og det var ekte tran med skikkelig transmak. Så vi rynket litt på nesen. Til jul et år fikk vi utdelt en svensk pakke med diverse spisende, som rosiner, kjeks og tørket frukt. Min pakke var gitt av svenske ASEAs, og det ble også sendt takkekort for gaven. Et par ganger var vi utkommandert til å plukke kjerringrokk i Dragvollområdet og innover mot Bekken – det ble sagt at plantene skulle sendes et sted for å bli til medisin.

Påfunn

Etter hvert fikk vi tilbake klasserommene våre i nybygget da tyskerne flyttet i brakker ved

Ormhaugen⁶. Vår klasse hadde rom i 1. etasje ved siden av lærerværelset. I starten av langfriminuttet fikk vi sitte inne og spise maten vår. Uten å tenke over det begynte vi guttene å etterligne flyalarmsignalet, og plutselig kom frøken inn døra og beordret oss til kjelleren, for det var flyalarm, sa hun. Sløydlokalet var tilfluktsrommet, og der gikk det an å titte ut gjennom en glugge. Han som sto og så ut, så at det gikk folk på vegen. Etter ei stund sa ei av jentene til frøken at det var guttene som hadde laget «flyalarm», og da bars det opp i klasserommet igjen. Men det var flyalarmsignal et par ganger fra Ormhaugen, som lå like nedenfor skolen, og da var det bare å springe ned i kjelleren.

Neste gang vi møtte på skolen, ble vi gutter innkalt på lærerværelset og fikk formaning om at dette med flyalarm ikke måtte gjenta seg. En dag vi gikk heim fra skolen i flokk

⁵ Se artikkel av Agnar Auran om Jakobsli mølle i Årbok for Strinda historielag 2006.

⁶ Tyskerne hadde luftvern batteri på Ormhaugen. Se artikkelen «Strinda i krigsårene. Tysk militær aktivitet 1940 -1945» av Knut Sivertsen i Årbok for Strinda historielag 2003..

og følge, stoppet vi og studerte et røykfat som stod utplassert på Angelltrøjordet nesten oppe ved Høiset gård. Slike fat stod utplassert med en viss avstand langs veiene på Strinda for å røyklegge ved et eventuelt flyangrep. En av oss fiklet med en kran - det kom ut røyk, men vi fikk ikke stengt igjen. Da skal jeg si det ble fart på flokken, men vi hørte aldri noe mer om det.

Skolehage

VI drev ikke bare med «gærnskap» under krigen – det var noe som het skolehage, og den var vi med og stelte i. Skolehagen ved Åsvang skole lå i retning Vegamot, og nå er det barnehage der den lå, Åsvang barnehage. På våren var vi med og opparbeidet bedene og sådde forskjellige vekster. Når så ugresset kom, var vi med og lærte oss lusing. De av oss som hadde skolehage heime, fikk utdelt frø på skolen. Vekstene vi sådde var mai-nepe, gulerotter, reddiker og sukkererter, til og med kålplanter. Og hagen stelte vi godt med. På høsten kom en lærer og inspiserte hagebrukene våre, og den som hadde orden her, fikk utdelt Norsk skolehageforbunds diplom for vel utført arbeid. Et sånt diplom har jeg ennå, og der heter jeg Alf Olsen.

Jeg kan huske at vi gruet oss for hjemveien mange ganger, og når det brygget opp til kraftig regnvær eller snøstorm, følt det veldig langt. Og skolebuss fantes heller ikke på den tiden. Snaustrinda var beryktet for at det noen ganger kunne blåse kraftig på vinters tid, og veien kunne bli blokkert av store snøskavler som ble blåst opp, særlig i Ramstad/Stokkbekkenområdet. «Klæutstyret» vårt var nedslitt og preget av krigen, og kanskje ikke så vindtett heller. Jeg husker at ei lærerinne sa til oss at det gjorde ikke noe om en hadde lappede klær, bare de var rene.

Elevene fikk diplom for skolehagen.

Fra 5. klasse hadde vi gutter tresløyd, hvor sløydlærer Øystein Vasseljen lærte oss hvordan en brukte kniv, høvel og tommestokk ved høvelbenken. Det ble laget forskjellige trefring, fra brødfjøl til fugekasser.

Sykdom

Under krigen var det også en del skumle sykdomsfarer som oppstod på Strinda. Jeg husker noen spredte tilfeller i vår skolekrets hvor voksne ble angrepet av difteri, skarlagensfeber, tuberkulose og poliomyelitt. Vi elever ble også et år vaksinert mot difteri på skolen. Influensa fikk jeg et par ganger på vinteren og måtte holde senga, og den ble kurert med kamferdråper og Globoid.

Noe sånt som legesenter fantes ikke på Strinda den gang. Og ble noen alvorlig syke, kunne de henvende seg til legene ved Reit-

Potetopptak på jordet ved Åsvang skole i 1939. Vi ser Bergheim gård i bakgrunnen. Foto: Schrøderarkivet, Sverresborg Trøndelag folkemuseum

gjerdet asyl og få hjelp der. Ved meget alvorlige tilfeller tok legene der hjemmebesøk også – ellers var det å søke lege i byen.

Fritidsaktiviteter

Fritidsaktiviteter om vinteren var for det meste skirenning og hopping i bakkene rundt Sæterbakken. Det måtte vi legge til rette for selv. Vi arrangerte skirenn i området, og da gikk vi opp løypa først og merket den med kreppapirstrimler. Både jenter og gutter deltok, og hver deltaker laget sitt eget startnummer for å henge på brystet. Tidtakingen ble gjort med vekkerklokke som var smuglet ut av huset. Skulle vi gutter lage oss et nytt spretthopp, var det å lure seg inn i nærmeste fjøs og låne frauspaden, og når hoppet var ferdigbygd, var det lysebrunt! Skiutstyret var det også så som så med, husker jeg – dårlige bindinger og utslitte sko m. m.

Presten Karl Johan Buhaug startet en KFUM-forening som fikk navnet Brøyteren, og møtene ble holdt i avholdslokalet Veiskillet på Vegamot. Og der stilte en hel del gutter fra forskjellige klasser på skolen opp og var med på det som foregikk av bønn, sang og musikk. Tre somre på rad var vi med på gutteturer, og da sammen med foreninger fra byen. Her ble det spilt fotball om dagen, og det var leirbål med sang om kvelden. Første år dro vi med båt til Venneshamn i Verran, så til Hovin skole i Gauldalen, og tredje sommeren var vi på Tanemsflata i Klæbu.

Utflukter hadde vi også – bl.a. en «huff og gruetur» til skoletannlegen i Strinda på førstegangsundersøkelse. Lokalene den gangen lå ute på Ilevolden i byen – derfor trasking og trikking. En annen gang gikk vi fra skolen og helt ned til Domkirka for å ta

Barnetoget 17. mai 1945. Foto: Schrøderarkivet, Sverresborg Trøndelag folkemuseum.

den nærmere i øyesyn, og den som var sprek, fikk lov til å gå opp den lange, mørke, trange trappa opp til tårnet for å se på utsikten over byen.

«Potetferie» hadde vi også om høsten, og da kom gårdbrukerne og spurte oss elever om plukkehjelp. Potetopptakeren ble trukket av hest, og potetene i radene ble spredt nedover åkeren. Når vi plukket, var vi to sammen på lag, og det var flere lag nedover åkeren med passe mellomrom. Vi plukket da store poteter i ei bønne og små i ei anna bønne - og tømte fulle bøtter i bikkvogner og kasser. Belønning var alle måltider og en slump penger, så vi ble veldig rike.

17. mai 1945

17. mai i fredsåret 1945 møtte klassene tidlig opp på skolen, for da skulle vi stille i

17. maitoget i byen for første gang. Først gikk vi til Moholt-kirka og overvar en seremoni der. Deretter marsjerte vi til byen - mener å huske at vi benyttet en snarvei ovenfor kirka som gikk bort til Jonsvannsveien ved Moholt Trafostasjon. Så marsjerte vi videre langs den tidligere fangeleiren ved Eberg, og der var det noen «restfanger» som vinket til oss. Vi i de øverste klassene byttet på å bære skolens fane nedover til byen, Jeg husker det var kraftig vind som tok tak i fanen, så det ble mange bytter av bærere. Men vi kom da oss til byen og sluttet oss til de øvrige skolene ved Katedralskolen. Flere byskoler stilte med egne musikkorps, men Åsvang skole hadde ikke startet med musikkorps ennå. Det må sies at det ble et historisk 17. mai-barnetog i fredsåret, da det ikke hadde vært noe barnetog i krigsårene. Langs marsjruta var det stappfullt med folk, utstyrt med flagg og diverse,

som heiet og skreik og vinket til oss. Hvordan vi kom oss heim igjen, husker jeg ikke. Busstilbudet var også skralt som følge av krigen, men etter hvert overtok Styrker Melbye, som kjørte Jonsvannsruta, noen tyske busser, deriblant en «Opel Blitz» med trebenker til å sitte på. Den ble på folkemunne kalt for «kirka».

I fredsåret ble det på høsten gått fredsmarsj.

Løypa var å gå fra skolen og langsetter Jonsvannsveien til Stokkbekken og tilbake. For den bragden fikk vi Fredsmarsjmerker, og det var stor stas den gangen.

*Alf Erling Selvik, f. 1931,
har vært ansatt 44 år i NSB som
lokfyrbøter, lokfører og lokleder.*

Elevene i de 2 årgangsklassene på Åsvang i 1946.

1.rekke fra venstre: Inger Lorentsen, Eva Hoff, Mildrid Størseth, lærer Tormod Tvete, lærer Sverre By, Herdis Faaness, Kjellrun Bjørnstad, Hildur Hågensen.

2.rekke: Rigmor Johansen, Sigrun Faaness, Sigrid Nilsen, ukjent, ukjent, Jøronn Furueth, Laila Sæther, Margrete Kjærran, Mildrid Lurvik, Ragnhild Jervan.

3.rekke: Ragnar Hoel, Helge Trøan, Finn Sivertsen, Bjarne indergård, Odd Hjelle, Hans Hagen, Øyvind Wold, Annar Gomo, Finn Johannessen, Svein Bråtteng.

4.rekke: Alf S. Olsen, Asbjørn Kilås, Bjarne Holden, Tom Johansen, Hans Vige, Sverre Abel.

Foto: Schrøderarkivet, Sverresborg Trøndelag folkemuseum.

Barndomsminner fra Lade i krigsårene

Av August L. Nissen

Lade og Østmarka

Da Norge ble okkupert i 1940, var jeg 8 år. Jeg bodde på Lade, nærmere bestemt på Østmarka sykehus, hvor min far var overlege. Tyskerne hadde det med å rekvirere bygninger. 10. mai 1942 rekvirerte de alle sykehusets bygninger unntatt overlegeboligen, gårdsbrukets bygninger, likhuset og laboratoriebygningen. Lade gård ble hovedkvarter for Lade flyplass, eller Fliegerhorst Lade på tysk. I Hommelvik, hvor tyskerne hadde sjøfly, het det Seefliegerhorst Hommelvik¹.

Etter at Tyskland gikk til krig mot Sovjetunionen sommeren 1941, kom det etter hvert russiske krigsfanger til Norge. De kom også til en leir nord for Lade kirke, der det i dag er idrettsplass og bolighus. Noe senere begynte tyskerne å bygge Lade flyplass. Ved veien sør for Lade gård sto det en kiosk. Den sto på peler med en plating foran, der det var rekkverk på begge sider inn mot kiosken. Foran kioskdissen var det skrudd fast et anløpet messingskilt med ordene «Spyt ikke på nogen». Kiosken var et vanlig samlingssted for oss barn. En dag sto vi og så på arbeidet som ble utført av russiske krigsfanger. Plutselig så vi noe, like foran oss, som opprørte oss meget. En tysk vakt begynte å denge løs på en fange med et kosteskaft, og fangen krøkte seg sammen. Vi ble sinte, og noen av de største av oss ropte: «Fy!». Vakten så opp, og

fikk se små jenter og gutter som stirret rasende på ham. Han slengte stokken fra seg og bare forsvant. Jeg tror ikke russeren forsto hvorfor mishandlingen plutselig stoppet, men hans kamerater som sto litt lenger borte, så selvfølgelig det hele og kunne fortelle ham at det var noen barn som hadde jaget bort mishandleren. Disse russiske krigsfangene hadde havnet i et land langt hjemmefra, og jeg tror det må ha gledet dem at barna der sympatiserte med dem. Vi var så å si deres allierte. Vi barna visste godt at tyskerne var vår fiende, og at de norske nazistene var de verste.

Også i byggearbeidene med ubåtbunkeren i Nyhavna måtte de russiske krigsfangene delta. Etter arbeidet kom de marsjerende opp Lade allé langs kirkegårdsmuren på vei til krigsfangeleiren. Lengst oppe svingte muren mot venstre, og ble bredere. Det var et fint sted å legge mat, som var borte når de hadde passert. I dag står det et stort tre foran stedet der vi la mat på kirkegårdsmuren. Dette var noe vi barna selv fant på, uten innblanding fra de voksne. Jeg tror egentlig ikke det var fordi vi syntes synd på russerne, det var mer en spontan handling, noe vi gjorde fordi det var spennende. De voksne visste hva vi holdt på med, for vi måtte tigge brød av mødrene våre. Når jeg sa til min mor at det var til russerne, sa hun ingen ting, fant bare fram et brød. Ingen formaning.

Om høsten hadde vi potetferie, det som

¹ «Horst» betyr rovfuglrede, Hitler hadde jo sitt «Adlerhorst», eller «ørnerede» på norsk.

Lade og Østmarken sykehus rundt 1950. Vi ser overlegeboligen i treklyngen til venstre bak veien (se pil). Postkort utgitt av Widerøes Flyveselskap - utlånt av Knut L. Vik.

i dag heter høstferie. Vi barna måtte da hjelpe bøndene å plukke poteter. Tyskerne hadde bygget en vei like ved en stor potetåker. Der kom det marsjerende russiske krigsfanger. Like før de kom, strødde vi poteter på veien. Det ble selvfølgelig en del snubling når fangene skulle plukke opp potetene. De tyske vaktene ble sure på oss, men vi bare lo og tok det med knusende ro.

En gang hadde jeg tigget et brød av min mor, og oppsøkt et sted hvor russiske krigsfanger drev veiarbeid. Jeg fikk øyekontakt med en russer, og vi nærmet oss hverandre forsiktig. Plutselig sto det en tysk offiser foran meg, og begynte å kjefta noe forferdelig. Jeg holdt fram brødet, og han tok det. Så kikket han seg raskt rundt. Alle omkring hadde bøyd hodene og så ned. Hurtig stakk han til meg brødet og vinket meg av. Jeg har siden tenkt: var kjeftingen bare skuespill?

På slutten av krigen ble det satt opp en brakke ved grisehuset på gårdsbruket til Østmarka sykehus. Der kunne russerne hvile seg. En tysk vakt sto foran døra. Jeg tror han må ha vært den minste soldaten i den tyske hæren. Han var bare litt større enn mauser-riflen han bar i lærrem over den ene skulderen. Han gjorde noen vage forsøk på å hindre oss barn når vi ville inn døra. Der inne ble vi møtt med åpne armer. En gang begynte en stor kraftig russer å tale. Han gikk fram og tilbake på gulvet mens han talte høyt og manende. Hans kamerater ble stille, og lyttet andektig. Vi forsto selvfølgelig ikke hva som ble sagt, men oppfattet at det var noe viktig. Derfor ble vi også stille mens vi lyttet til de fremmede ordene. Bull-Hansen, en av våre lærere på Strindheim skole, hadde fortalt oss i klassen om den gamle pomorhandelen mellom russere og nordmenn. I denne brakka ble det en pomorhandel i miniatyr. Det var et festlig

Kirkegårdsmuren ved Lade kirke. Etter endt arbeid kom russerne langs kirkemuren fra venstre og gikk mot leiren som lå nede til høyre. Foto: Knut L. Vik, 2019.

møte mellom en russisk militær mannskultur og en norsk barnekultur. Vi kom med mat, og fikk leker som russerne hadde laget til oss. Jeg fikk et rundt brett av tre med håndtak til. På brettet sto det små høner av tre, og fra hver av dem gikk det snorer gjennom hull i brettet til en eggformet kule av tre. Når man svingte på kulen, hakket hønene i brettet. Alt var rikt dekorert med en glødet penn. De laget også ringer av metall. Var ringen for stor til en liten barnefinger, surret vi hyssing rundt delen av ringen inn mot håndflaten. Vi var stolte når vi gikk med russer-ring på fingeren.

Hvis noen tror vi var noen prektige og snille gutter, tar de skammelig feil. Bød anledningen seg, gjorde vi rampestreker, og særlig spennende var det når det var mot den tyske krigsmakten. En gang sto vi tre stykker på gårdsplassen til gårdsbruket på Østmarka sykehus. Det var min bror, jeg og vår ett år

eldre kamerat, Per Ramberg. Per fant alltid på de spennende tingene. Det kom tre tyske offiserer i stramme, grønne uniformer med høyskaftete, blankpussede støvler. De spurte etter sjefen. Jeg skulle til å peke på overlegeboligen hvor det var midlertidig kontor for sykehuset, men Per grep raskt inn og pekte på en liten dør til fjøset. Vi sto stille til vi så at en av dem la hånden på dørklinken. Bak den døren var et lite utedo over gjødselkjelleren. Da sprang vi og gjemte oss i vognbua, et stort rom med plass til mange vogner. Bakerst sto den gamle likvogna med store glassruter og svarte gardiner. Der krøp vi inn, og trakk for gardinene.

Vi var aldri redde for de tyske soldatene, for mot oss var de så disiplinerte og korrekte i sin opptreden. Vår parole var å ikke fraternisere med fienden. Men julaften 1944 ringte det på kjøkkendøra. Utenfor sto en tysk soldat, som spurte om å få låne en kaffe-

De russiske krigsfangenes brakkeleir ved Korsvika ca. 1942. Vi ser Sjømannshjemmet i øverste høyre hjørne. Korsvika er til venstre for bildet. Bilde fra Lade historielag.

Kaffekverna. Foto: August L. Nissen

kvern. Han så meget ung ut. Hans kamerater hadde sikkert valgt ham til «Operation Kaffeemühle» fordi han var den yngste og peneste. Uniformen hans så meget velpresset ut, han stilte vel i permuniform siden det var julaften. Min mor fant fram kaffekverna til ham, det var lenge siden den hadde vært i bruk. Etter at han hadde gått, sa min mor: ”Det var ikke noen ordentlig soldat, det var bare et barn i uniform.» Senere, da han kom tilbake med kverna, lå det nymalt kaffe i skuffen.

I april dagene 1940 kom noen tyske militærleger til Østmarka sykehus med en engelsk soldat. Han bare lå helt apatisk, for han hadde fått såkalt «shell-shock», eller granatsjokk, som vi sa på norsk. Doktor Guldsten, som hadde en sønn som ble øyelege i Trondheim, gikk bort til pasientens seng og sa: «Now you are among friends, you must wake up!». Da

Strindheim skole i 1933. Nærmest er den nye skolebygningen som var ferdig i 1933, og i bakgrunnen til venstre er en bygning fra 1914. Bromstadveien er utenfor bildet til høyre. Foto: Schrøderarkivet, Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

reiste pasienten seg opp i senga. De tyske militærlegene ble meget imponerte, og utbrøt: «Wie grossartig Therapie!» (Hvilken storartet terapi!). Siden ble pasienten helt frisk, og gikk omkring og raket løv. Han så meget snill ut. Vi barna ble begeistret for ham, og syntes det var spennende når han sang engelske sanger for oss, for det hadde vi ikke hørt før. Han var ganske lenge på Østmarka, men til slutt kom det noen tyskere og hentet ham.

Strindheim skole

Jeg gikk på Strindheim skole. Som ved så mange andre skoler, begynte og sluttet skoledagen alltid med salmesang. Fra første til fjerde klasse var piker og gutter blandet, men siden var vi adskilt. De kvinnelige lærerne ble tiltalt med «frøken», mens vi sa «lærer» til de mannlige. Jeg tror de må ha vært flinke pedagoger. Vi sang ganske meget, og ikke bare salmer. Det var veldig spennende å høre frøkna

fortelle bibelhistorie, for hun sluttet alltid når det var mest dramatisk. Hvordan vil det gå med Josef; blir han kastet i den dype brønnen av sine brødre, eller? Det får dere vite neste gang!

En gang måtte vi tegne kart over klasserommet med pulter og kateter og alt som var der. Til slutt måtte vi sette forbokstavene på pultene til de som satt på dem. Jeg mener det var en meget god måte å lære oss hva et kart er. Vi så jo klasserommet, og skulle få det ned på et A4- ark.

Fra femte klasse og oppover måtte vi lære korrekt norsk. Vi begynte også med fremmedspråk, og den gangen var det tysk. Jeg har en bok med tyske gjenfortellinger, trykket i 1944. Der ser jeg at fortellingene fra 1929 til 1939 var opptaksprøver til Sjøkrigsskolen. Nazistene ville at vi skulle bli gode

nazigutter, men vår lærer saboterte det. Vi lærte bare språket, ikke noe mer. Jeg husker første språktime etter at det var blitt fred. Da kom lærer Aspås smilende (det var helt uvanlig) inn i klassen og snakket bare engelsk.

To av guttene i klassen var en gang ute og padlet, og kanoen veltet. Bjørn Angell Jensen druknet, mens Sverre Daffinrud kom seg i land. Dagen etter kom lærer Haugen bort til oss i friminuttet og snakket lenge med oss. Det satte vi pris på. Han hadde en naturlig autoritet, og var alltid rolig. Når han kom inn i klassen, ble alle stille. Flink lærer var han også. Noen få lærere den gang hadde imidlertid holdninger som ikke blir akseptert i dag. Etter drukningsulykken holdt en av dem en tordentale som varte hele timen, og Sverre strigråt. Det var en selsom affære. Jeg husker at jeg tenkte: Hva mener du med det der? Begravelsen fant sted i Lade kirke. Vår klasse og noen lærere var til stede.

Denne læreren var en merkelig type. En gang sa han til en i klassen: «Nei, du blir ikke annet enn grøftegraver, du!» Gutten ble en meget dyktig kelner på Britannia hotell i Trondheim.

Da var det noe helt annet med lærer Haugen; dyktig lærer og alltid likedan mot alle! Det var imponerende å se ham klatre i tau. Han brukte bare armene, ikke beina. Lærer Haugen fulgte den norske turntroppen til OL i Berlin i 1936. Han viste oss bilder derfra, og det var mange av Jesse Owens, som vant 4 gullmedaljer: 100 m, 200 m, lengdesprang og 4 x 100 m stafett.

En annen populær lærer var Bull-Hansen. Han var nordfra, og det var som nevnt han som fortalte oss om den gamle pomorhandelen mellom russere og nordmenn. I geografi var han særlig festlig. Han slo med pekestokken på taklampen, det hørtes ut som en båts

I Strinda bygdebok 3 står det følgende om Strindheim skole under krigen:

Gymnastikkbygningen på Strindheim skole var rekvirert av tyskerne fra 1. september 1941 og krigen ut. Bygningen ble brukt som lager, og i det meste av tiden bodde det en tysk vakt der. De øvrige skolebygningene - unntatt den aller eldste - ble rekvirert fra 21. april til 1. august 1942 for å innkvartere tropper på vei til nordfronten. De hadde med seg kjøretøyer, kanoner og all slags utstyr, som ble plassert på gårds plass og plener. I perioden fra første august 1942 til 20. november 1944 var bygningene imidlertid frigitt og kunne tas i bruk av elever og

lærere. Da tyskerne i slutten av november 1944 på nytt overtok bygningene, ble de ikke frigitt før ved kapitulasjonen. Den siste tyske soldaten forlot skolen i 1945. Etter frigjøringen var både skolen og området rundt i elendig forfatning.

Om Berg skole står det bl. a.: Fra mars 1944 og skoleåret ut hadde 20 klasser fra Berg skole ettermiddagsundervisning med redusert timetall på Strindheim skole, og utover høsten fortsatte 11 storskoleklasser og 1 småskoleklasse fra Berg på Strindheim skole.

Et klassebilde fra 3. klasse, da vi hadde skole i kirkesalen på Sjømannshjemmet. Jeg husker jeg hadde sko med trebunner og overlær av fiskeskinn. Til avslutningen av skoleåret hadde jeg med til frøkna en flott blomsterbukett min mor hadde plukket i haven. Jeg var ikke helt glad for å ha med blomster, men jentene i klassen var stormbegeistret.

1. r. fra v.: Ivar Amundsen (med bøyd hode), meg, Finn Finseth, min bror Harald, Jan Iversen

2. r. fra v.: Aud Nordtømme, Brit Bentsen (g. Ramberg), Ragnhild Muus Falck, Rigmor Arnevik, Randi Ramberg, Torbjørn Eriksen.

3. r. fra v.: Bernhard Sundberg, Fridtjof Olsen, Gunnar Isaksen, ?, Odd Myhren, Hans Henrik Stokke, Egil Jakobsen, Arne Fuglaas.

Det ble sagt at fotografen var nazist. derfor gjør noen av guttene grimaser.

Ivar Amundsens kusine var Liv Ullmann, deres mødre var søstre. Brit Ramberg er gift med en eldre bror av Randi, Per Ramberg. Deres onkel var Hans Ramberg, en internasjonalt kjent geolog. Brit og Per er fremdeles mine nære venner. Odd Myhren var sønn av sjåføren på Østmarka sykehus, Hans Henrik Stokke var sønn av forvalteren på Østmarka sykehus, hans mor var vel den eneste mora som var yrkesaktiv. Hun var privatpraktiserende lege. Bilde utlånt av August L. Nissen.

avgang. En gang, i en skrive­time, ba han meg gå rundt i klassen for å finne ut hvem som skrev penest. Det var greit. Han spurte derpå om hvem som skrev styggest. Det var pinlig, for det var min beste venn. Jeg ville ikke svare på det. Han var forståelsesfull, og presset meg ikke. Som lærer visste han selvfølgelig begge svarene. Jeg husker han leste høyt fra en spennende guttebok skrevet av Sverre Vegenor, som skrev mye for Detektiv-Magasinet.

Jeg mener våre lærere var kreative og kunnskapsrike, Strindheim skole var den gang en kunnskapsskole.

Under krigen ble Strindheim skole rekvirert av tyskerne to ganger – våren 1942 og fra november 1944 til krigen var over. Da måtte vi flytte ut og ha skole et annet sted. I 1942 hadde vi som bodde nord for jernbane-

linja, skole i kirkesalen i Sjømannshjemmet og resten av klassen i Skipsmodelltanken. I den andre perioden hadde vi klasserom i Trondhjems Canning på Buran. Der hadde vi Haugen som lærer. Vi hadde også klasserom i et privat hus i Lagmann Dreyers gate 1. Der hadde vi Aspås som lærer.

Krigens siste dager

Vi kom fra skolen en dag på slutten av krigen. Vi sto på veien like utenfor Lade gård, jeg hadde bøyd meg ned for å knytte skolissen. Da hørtes et brøl, jeg kikket opp og fikk skimt av et jagerfly som tok av. Like etterpå hørtes et høyt brak, og masse røyk steg opp. Flyet hadde falt ned i haven på Lade gård. Jeg så det bleke forskrekkede ansiktet til en flysoldat som kom løpende. Det var ikke noe for oss å gjøre der, derfor gikk vi hjem. Jeg fortalte min far hva vi hadde opplevd. Min far, som

Til venstre: Feldwebel Martin Wunderle. Foto fra Werner Girbigs bok. Til høyre: Martin Wunderles grav på den tyske gravlund på Havstein kirkegård. Min gamle barndomsvenn Per Ramberg og jeg brukte å besøke den tyske gravlund på Havstein kirkegård (Friedhofen), gjerne på våren, for å se til graven hvor Feldwebel Martin Wunderle ligger. Foto: August L. Nissen.

var psykiater, sa bare; «Det er ikke noe rart at et tysk fly ramler ned, det er da krig». Det var så mye som hendte da, derfor ble hendelsen fort glemt. Hadde det hendt i dag, ville det vel blitt et voldsomt oppstyr med krisepsykia-ter som hadde innkalt barna slik at hendelsen hadde blitt banket inn i skallen på dem slik at de ikke skulle glemme den.

Grunnen til at jeg husker den, er at mange år senere kom jeg over på Internett en tysk bok² om det tyske jagerflyvåpenet i Norge under krigen, Jagdgeschwader 5 (JG 5). Der står det at flere piloter omkom ved landing etter flykamper over Trondheim, men kun én omkom ved avgang - Martin Wunderle fra Swaben omkom 3. april 1945.

En flyskvadron (Staffel) hadde ofte hund som maskot (en staffelhund). Hver skvadron hadde et emblem (wappen) som ble malt på skvadronens fly, og en hund som var maskot i en slik skvadron, het en wappenhund. På Lade var det en slik skvadron. Etter at flytypen Messerschmitt Bf 109 ble tatt i bruk, bød det å ta med hunder ved flyforflytning på visse plassproblemer. I en tomotors Messerschmitt fløy piloten maskinen, mens radiooperatøren hadde hunden på fanget. I et enkeltsett fly som Bf 109 var det umulig. Før avgangen fra Trondheim til Herdla ved Bergen den 3. april 1945 hadde Hauptmann Treppe gitt streng ordre om ikke å ta med hunder i deres Bf 109-er. Til tross for det puttet Feldwebel Wunderle Wappenhunden «Lockheed»³ i sin maskin. Da han tok av, forsvant hunden inn i den bakre del av maskinen. Den må ha viklet seg inn i noen kontrollkabler, for

Emblemet til en skvadron som hadde fly stasjonert ved Lade flyplass på slutten av krigen. Hunden biter over et russisk jagerfly.

Foto fra Werner Girbig; Jagdgeschwader 5 "Eismeerjäger".

piloten mistet herredømmet over maskinen - som gikk i bakken.

Før krigen og under den var tysk det første fremmedspråket vi lærte. Den første timen etter at freden var et faktum og vi skulle ha vår første time i fremmedspråk, husker jeg lærer Aspås kom inn i klasserommet. Han smilte litt og snakket fra da av bare engelsk, det var endelig fred.

Min far sa noe da krigen var slutt, jeg syntes var rart den gang. Han sa: «Tyskerne tapte krigen, så går det noen år, og så er de våre allierte».

August L. Nissen, f. 1932, er utdannet cand.real ved Universitetet i Oslo. Har vært forsker/geolog ved Norges geologiske undersøkelse til fylte 70 år.

² Werner Girbig: *Jagdgeschwader 5, «Eismeerjäger»*. Motorbuch Verlag, Stuttgart.

³ Navnet til hunden Lockheed er etter et internasjonalt selskap som produserte mange sivile og militære fly, det het Lockheed Corporation

Da kolonialgrossistene flytta fra brygga til Strinda - strukturendringer og sjåførminner

Av Ivar E. Stav

Artikkelen tar for seg noen av de omfattende endringer i bransjen kolonial en gros i løpet av en drøy tiårsperiode fra 1950: Eierstruktur, utforming og lokalisering av bygninger. Sentralt i artikkelen står firmaet KØFF og forgjengeren B.I. Brodersen. Valget skyldes dels en god tilgang på kilder, men først og fremst firmaets betydning og dessuten et personlig forhold. Jeg jobbet nemlig for KØFF som sjåfør i 1962, et halvt år etter at den store endringen var gjennomført. Artikkelen setter punktum ved utgangen av 1962.

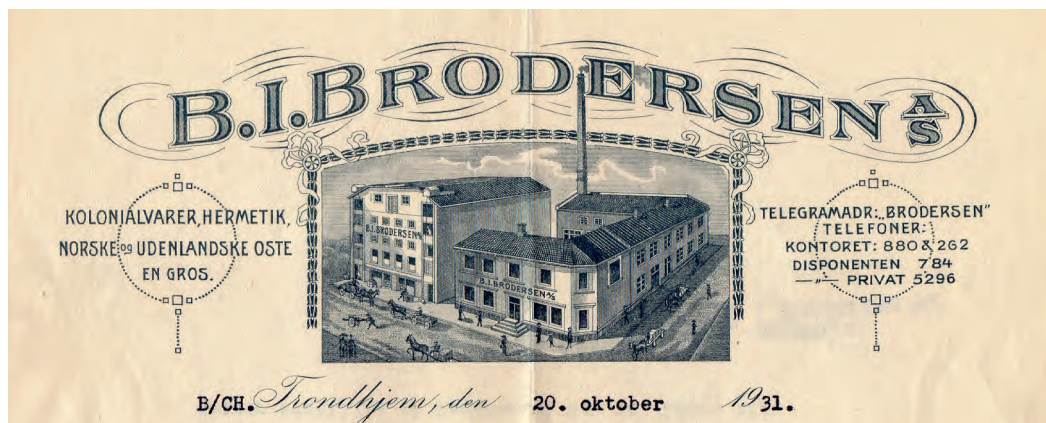
Strukturendringer

Tilbakeblikk

Onde tunger hevdet i 1880-årene at i Trondhjem var det ikke «fint» å drive annen forret-

ningsvirksomhet enn kolonial en gros,¹ som var mer kapitalkrevende enn f.eks. engros-handelen med sild og fisk. Kolonialgrossistene drev fram til 1950-tallet på «gammel-måten»: Et stort antall firmaer som holdt til i Kjøpmannsgata og Fjordgata, med lager i brygga og kontor ofte på den andre siden av gata. Firmaenes ordretilgang og kunde-kontakt var via handelsreisende, som dekket detaljistledet fra Møre og Røros i sør, og hele Nord-Norge. Konkurransen var mot engros-firmaene i Bergen.

Når endringene ikke begynte å skje før 1950, skyldtes det krigen og situasjonen de første årene etter, med generell vareknapphet, restriksjoner og kvoteordninger – så vel på

Brodersens bygninger i Fjordgata lå på hver sin side av gata. Her har tegneren lagt dem ved siden av hverandre. Brevhode på en faktura i 1931. Kilde: Knut L. Vik.

¹ Danielsen s. 159.

*Fra en kundemelding
1949. Kilde: Knut L.
Vik.*

handelen som sådan som innenfor bygnings- og transportsektoren. Dertil kanskje en tradisjonisme i tenkesettet.

Såvel i 1947 som 1953 er 15 firma i Trondheim listet opp som kolonialgrossister og medlemmer av Norges Colonialgrossisters Forbund. De fleste hadde vært med siden århundreskiftet. Flere drev i tillegg med frukt og landbruksprodukter. To av dem, I.K. Lykke og R. Kjeldsberg, hadde også detaljforretninger. I tillegg kom 12 ikke-medlemmer, som agenter eller kommisjonsforretninger.² Og så var det Kooperasjonen: NKL som hadde etablert seg i Ilsvika, i den store 20-tallsbygningen til det fallerte industriselskapet Sodium.

Generelt om endringer på 1950-tallet

Flere faktorer virket sammen. Emballasjen endret seg, sekke- og tønnegodset, som forutsatte oppveining i detaljistleddet, forsvant. I stedet kom forbrukerpakninger, som også senere skulle bli en forutsetning for selv-

betjeningsbutikkene. Av de transporttekniske faktorene var gaffeltrucken ny og nødvendig for rasjonell lagerutforming. Lastebilen hadde vært med siden 20-tallet. Nå slo dens fleksibilitet og økende kapasitet (og krav til manøvreringsrom) sterkere ut. Og i 1951 bortfalt kravet om kjøpetillatelse ved anskaffelse av ny lastebil.

Men nye lagre krevde kapital. Konkurransesforhold, internt i Trondheim og overfor utenbys aktører, førte til press for å redusere kostnader til administrasjon, transport og salgslødd (som ordreinngang via telefon i stedet for handelsreisende, ofte på kronglete ruter). De nye rammebetingelsene ga impulser som stimulerte til samarbeid, koordinering og sanering. På eiersiden kunne manglende interesse fra neste generasjon til å overta også bidra i endringsprosessen.³

Fra B.I. Brodersen til KØFF (1949-1960)⁴
Grossistfirmaet B.I. Brodersen ble etablert i 1901, og registrerte varemerket Kronekaffe i

² Moe 1947 s. 1013-1014, 1953 s. 1106-1107.

³ Avsnittet er basert på, og utvidet i forhold til Kirkhusmo s. 370-371.

⁴ Avsnittet er i all hovedsak basert på Leif Iversens historiske notat.

B.I. Brodersens lager i 1953. Foto: Schrødersamlingen/Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

1907. I 1923 ble det omdannet til aksjeselskap, med Gabriel Brovold som disponent. Senere ble det overtatt av hans familie. I 1949 ønsket ikke Brovolds eneste sønn å overta. Han innledet forhandlinger med det nyetablerte A/L KØFF - Kjøpmennenes Økonomiske Fellesforetagende, som hadde til formål å skaffe de deltagende kjøpmenn gunstige vareleveranser.⁵ Den 10. januar 1950 ble overdragelsen av firma B.I. Brodersen gjennomført. Det var et vel-drevet firma, med kontor i Fjordgata 45, engroslager i brygga vis-à-vis (nr. 74), og kaffelager i Sandgata. På grunn av reklamever-

dien og kvoter som var knyttet til Brodersen-navnet, ble ikke KØFF-navnet tatt i bruk utad før i 1960.

Den første disponenten for KØFF var Ingv. Fossum. Han kom fra det velrenommererte firma Jenssen & Co. men sluttet allerede etter to år. Da overtok han firmaet Jægtvik, som senere gikk inn i Asko-kjeden under navnet Fossum & Johanson A/S. Etterfølgeren ble siviløkonom Sverre Fønsteli, med bakgrunn i KEFAS (Kjøbmændenes engrosforretning). Lagerforholdene var på alle måter rasjonelle, og lite kunne gjøres for å finne frem til rasjonelle driftsformer på den gamle brygga.

⁵ På Østlandet hadde A/S KEFAS fungerte etter samme modell siden 1923. (Artikkelforfatterens merknad.)

Kjeldsbergs nye brygge med bilparken. To Bedford, tilsvarende KØFFs og Bolland's (se s. 117 og 118), flankert av to Ford Köln FK 1000. Foto 1957: Schrøder-samlingen/Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

Fønstelien arbeidet en tid med mulighetene til å få oppført et lager og kontorbygg i Ravnkloa med fisketorvet i underetasjen: *Man kunne på dette tidspunkt ikke tenke seg å oppføre et bygg utenfor sentrum.* (Min kursivering). Denne planen var heldigvis ikke gjennomførbar. I forbindelse med at havnelageret ble bygget, forhandlet Fønstelien om å få leie 2. etasje. Han ble frarådet dette, da fremtiden måtte være å komme inn i eget bygg.

Fønstelien sluttet i 1957. Leif Iversen og hans kollega Carl F. Haugan ble oppfordret til å søke. Det gjorde de, etter noen nølende bekymringer. Iversen ble ansatt som disponent og Haugan som souschef, på like vilkår. Blant planer de satte som mål, var å komme i eget

hus i Trondheim. Samme år kjøpte firmaet brygga Fjordgata 38 av firma Aspelin, som hadde bygd nytt på Nyhavna. Kjøpesummen kr. 300.000 var meget høy i datiden. Kontorene ble pusset opp av firmaets egne folk. Det ble lagt opp transportbånd fra 1. til 5. etasje, et meget rasjonelt framskritt. Det var ingen andre grossister på den tid som hadde et bedre lager.

Kjeldsbergs betongbrygge

I mellomtiden hadde R. Kjeldsberg⁷ fått bygget en ny betongbrygge i Kjøpmannsgata 31, tegnet av von Kroghs arkitektkontor. Den ble tatt i bruk i 1955. Med sine vindusbånd var nyskapningen estetisk en vellykket modernisering av en tradisjonell form. Et innhuk i

⁷ For firmahistorie, se: Kjeldsberg, Francis: *R. Kjeldsberg A/S 125 år, 1856–1981*. Trondheim 1981.

Leif Iversen. Foto 1953: Schrødersamlingen/Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

Leif Iversen

Leif Iversen var en sentral person i firmaene B.I. Brodersen og KØFF. Han var født 4. november 1912 i Trondheim og begynte som meget ung mann som lagerarbeider i firma Brodersen & Larsen AS, fra juli 1930 hos B.I. Brodersen AS. I skoleåret 1933/34 tok han bokholderi ved Studentersamfundets Frivillige Undervisning. Etter noen år ble han overført til firmaets salgsavdeling og senere regnskapsavdelingen. Fra 1950 var han bokholder med ansvar for økonomifunksjonen, og sju år senere ble han disponent. I årene 1960 til 1981 var han direktør i KØFF Engros AS Nord. Etter at nybygget var ferdig, gikk han gjerne hjemmefra (Belbuveien 3) etter middag tilbake til kontoret for å jobbe med regnskapene i ro og fred. Allerede i 1966 tok han initiativ til å introdusere

EDB i firmaet. Året etter ble han tildelt bedriftens interne BIB-medalje, noe han satte stor pris på.⁶

Hans arvtaker som administrerende direktør, Roar Olsen, skrev i sine minneord ved Iversens død i 1995 bl.a.: «Fra han overtok ledelsen i 1957 til 1981 steg årsomsetningen fra 13 til vel 290 millioner kroner, og KØFF var et av de mest fremgangsrike engrosfirmaer i markedsområdet fra Kristiansund/Røros til Lofoten. I 1980 ble han tildelt Kongens fortjenstmedalje i sølv og dagligvarebransjens gullmerke. Han var uhyre beskjeden på egne vegne, og var en person som stillferdig, men effektivt kombinerte sin betydelige arbeidsinnsats med sin store bransjekunnskap til glede for firmaet, forretningsforbindelser og ansatte».

⁶ Opplysninger fra Iversens datter Turid Hønnås.

Chr. Johnsen's brygge i Fjordgata 52 ca. 1938. Firmaet startet i 1895. Foto: Schrødersamlingen/Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

første etasje som gjorde det mulig å rygge inn til lasterampen, var en praktisk tillempning til bilalderen – slik størrelsen på biler og trafikk var på denne tid. Men nissen, problemet med lager på flere plan, fulgte med på lasset. Kjeldsberg bygde senere nytt på Sluppen, og brygga har fått endret fasaden, slik at den nå gir et mer lukket, tradisjonelt inntrykk.

Bygging og arealplanlegging i Leangenområdet

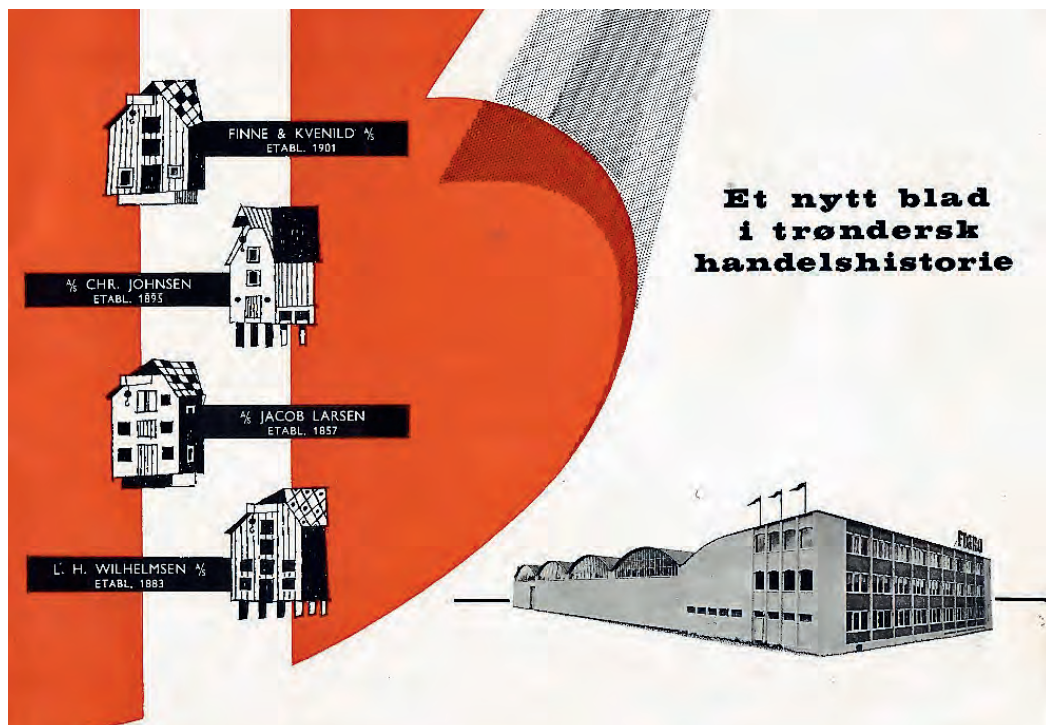
Innenfor gjeldende bygrense ble det etter hvert trangt for industribygging. Et forvarsel om ekspansjon til Strinda var den rasjonelle ettplansfabrikken FOKI, oppført på jordene bak Lade gård under første verdenskrig.⁸ Med den økonomiske krisen på 20- og

30-tallet avtok tomtebehovet, men det kom sterkt tilbake etter 2. verdenskrig.

Langsmed Innherredsvegen og jernbanelinja fra Dalen blindeskole og Strindheim skole i vest og mot Leangen travbane i øst var det store, ubebygde arealer. Deler av disse ble forsøkt satt inn i en større sammenheng i utkastet til generalplan for Strinda og Trondheim framlagt i 1952. Det var da tenkt et knutepunkt for kollektivtransport ved en utvidet jernbanestasjon på Leangen, tilknyttet trikk/forstadsbane og busslinjer. Også NSB hadde tilsvarende planer, utarbeidet av professor Sverre Pedersen. Ingen av disse visjonene kom lenger enn til tegnebrettet.

⁸ Se s. 88 i min artikkel Industriarkitektur i Trondhjem 1890-1925, Trondhjemske Samlinger 1999.

Se også artikkel av Jacob Kjos-Hanssen i Årbok for Strinda historielag 2002 om FOKI.

Forsiden på en brosjyre om sammenslåingen. Brosjyren starter med: «FIGRO er et skritt inn i fremtiden for trøndersk varehandel. Gamle bryggeloft med krydderduft hører fortiden til. Dagen kolonialkjøpmann kan ikke være romantisk. Hans krav til grossisten er effektivitet og service». Fra FIGROs arkiv, i Strinda historielags samling.

I stedet skjedde det en gradvis utbygging fra 1948, med større nybygg for Leangen Fabrikker (steinull) og Sellgrens Veveri. Mer ruvende ble Nidar sjokoladefabrikk ved Strindheimkrysset, utbygd trinnvis fra 1952 - og mer beskjedent, Christiansens næringsmiddelfabrikk, øst for Gildheimkrysset. Bedriften Bekga etablerte seg med produksjon av kjøledisker vis-à-vis Nidar.

Først i 1959 hadde Strinda klar sin reguleringsplan «Industriområdet mellom Innerheredsvegen og Nordlandsbanen fra Blindeskolen til Rotvold». Den ble vedtatt av kommunestyret 26. november det året. Da hadde grossistene FIGRO og KØFF for

lengst kjøpt tomter til sine nye ettplanslagere, og var i gang med byggeplanene. Men først må vi se litt på utviklingens ubønnhørlige gang hos andre i bransjen.

Avviklinger og spesialisering

Jeg husker den store, gule brygga til tradisjonsrike Jenssen & Co. nærmest Bakke bru, heldekket med firmaets reklame - et imponerende syn. Men ledelsen hadde fått en aha-opplevelse ved hovedstadsbesøk: Et Oslo-firma av samme størrelse klarte seg med fire-fem ansatte, mens det på brygga arbeidet 24. Løsningen ble i første omgang å flytte engrosvirksomheten til hovedetasjen i Haugers tidligere lakrisfabrikk på Charlottenlund,

Leangenonrådet midt på 1960-tallet. Vi ser KØFFs nybygg til venstre og FIGROs til høyre. I mellom dem er Louisehyst, delvis skjult bak trærne. Helt til høyre vises Nidar sjokoladefabrikk. Mellom Brannstasjon øst og Figro ligger Bekga, bare bygningen nærmest Innherredsveien sto i 1962.

Foto: Widerøes flyveselskap/NTNU UB.

og halvere arbeidsstokken. Medvirkende var også en trussel om utvidelse av Bakke bru⁹. Men dette ble en siste, kortvarig krampe-trekning. Bransjebladet Fritt Kjøpmannskap kunne knappe ti måneder senere, 1. desember 1962, opplyse at firmaet skulle avvikle. Og kommenterte slik: «Det er med vemod vi noterer at landets eldste opphører i kolonialbransjen etter 172 års virke. Men forståelig i en spesialiseringens tidsalder». Jenssen hadde etablert Grilstad Fabrikker A/S med kjøttfor-edling, og ville konsentrere seg om det.¹⁰

På samme tid ble det avertert likvidasjon og opphør for et av de mindre firmaene i bransjen, i sektoren agentur- og kommisjonsfor-

retninger, nemlig Mowinckel & Brækstad.¹¹

Fusjonering. Figro vareforsyning

Fire gamle Trondheimsfirma valgte fusjonen som strategi for fortsatt eksistens.

Firmanavnet FIGRO (kortformen gjerne skrevet med store bokstaver) var akronym for FIRE GROSSister. og ble etablert i 1960 av Jacob Larsen A/S, som hadde rukket å feire 100-årsjubileum i 1956, L.H. Wilhelmssen A/S, Chr. Johnsen A/S og Finne & Kvenild A/S. Det siste firmaet var relativt ny i bransjen, etablert på Verftstomta i 1901 som kaffebrenneri og kryddermølle – utvidet

⁹ Intervju med grosserer Anton Jenssen i Adresseavisen 27.2.1961.

¹⁰ For firmahistorie, se: Jenssen, Anton: *Fra Møgeltonder til Trønderfår. Fra får til sønn gjennom 200 år. Grilstad Fabrikker, Jenssen & Co. A/S Trondheim 1790–1990*. Trondheim 1990.

¹¹ Adresseavisen 27.11.1961.

Faktorene for ettplanslageret: Gaffeltrucken og lastebilen. Fra brosjyren KØFF Engros A/S Nord 25 år 1950-1975.

bransje- og bygningsmessig ca. 1914 til kolonialgrossist i et nybygg, tegnet av arkitekt Peter O. Digre. De andre holdt til i tradisjonelle brygger. Hvem som tok initiativet og snakket sammen, forteller kildene ikke. Men jeg tolker Leif Iversens historiske notat som at det må ha vært enighet om ideen allerede i 1957, og at initiativtakeren kan ha vært disponent Just Meincke Finne i Finne & Kvenild.

Argumentasjonen for sammenslutningen kom klart til uttrykk i pressen og PR-materiale: Rasjonaliseringsgevinst på alle områder. Dette er utdypet i et kundebrev fra Jacob Larsen A/S, datert primo mars 1960.¹²

Hvis en tenker i tradisjonelle baner er det intet mindre enn sensasjonelt at de fire firmaer det her gjelder, på frivillig basis har funnet fram til så

intimt samarbeide at en fullstendig fusjon er blitt resultatet. Ser man imidlertid fordomsfritt på det, må man medgi at det er muligheter for en rasjonalisering av kolonial en gros bransjen på en rekke felter. Det betydelige antall grossister i bransjen medfører i dag et spill av krefter både på salgssiden, i transportsektoren og på annet vis. Også på innkjøpsiden vil en stå sterkere.

Fra 1. mai til den nye ... bygningen står ferdig, vil firmaets hovedlager være i Fjordgata 52 (A/S Chr. Johnsen's lager) og kontor i Melandsøgården (Fjordgata 25).

Den formelle prosessen foregikk slik: Aksjekapitalen til L.H. Wilhelmsen A/S ble forhøyet fra kr. 60.000 til kr. 659.000 ved å overta formuen fra de andre selskapene Finne og Kvenild (kr. 200.000), Chr. Johnsen

¹² I FIGRO utklippbok, Strinda historielags samling.

KØFFs nybygg i 1962. Bilde fra KØFFs arkiv i Strinda historielags samling.

(kr. 210.000) og Jacob Larsen (kr. 189.600).¹³ Så ble det på ekstraordinær generalforsamling i L.H. Wilhelmsen 30. april 1960 besluttet å forandre selskapets navn til Figro Vareforsyning A/S.¹⁴

Bilparken til de fire firmaene ble taksert av ingeniørfirma Høyem. De fleste hadde tre lastebiler og en personbil av kurante europeiske merker, alle fra 50-tallet. Utviklingen var gått fra 2-3 tonn på de eldre til 5 tonn på de nyeste. Finne & Kvenild skilte seg ut, med bare én lastebil og én amerikansk personbil, en Chevrolet 1954. FIGROs bilpark ble lakkert rød, og besto av lastebiler samt to Volkswagen Transportere. De ble kjøpt inn ved etableringen av det nye firmaet, og skul-

le bare brukes i bykjøring, utstyrt med heldekkende reklame for Dollar-kaffe.

Firmanavnet Figro Vareforsyning gjenspeiler også at det gamle kolonial-begrepet var gått ut på dato, dels som følge av et utvidet varespekter, dels var det vel også en refleks av verdenspolitikken: De vestlige stormaktenes koloniherrdømme var kommet i vanry, og var under avvikling, mer eller mindre fredelig.

KØFF og FIGRO. Tomter og bygninger

De to grossistfirmaene var skarpe konkurrenter. (Den senere fusjonen, ved at KØFF kjøpte FIGRO, kom først i 1986.¹⁵) Men det er så mange paralleller på disse punkter at jeg velger å behandle dem under ett.

¹³ Anmeldelse til Trondheim handelsregister 30.4.1960. I FIGRO utklippbok, Strinda historielags samling.

¹⁴ Anmeldelse til Trondheim handelsregister 2.5.1960. I FIGRO utklippbok, Strinda historielags samling.

¹⁵ https://strindahistorielag.no/wiki/index.php?title=K%C3%B8ff_Nord_as

FIGROs bygg, trolig på slutten av 70-tallet. Bilde fra FIGROs arkiv i Strinda historielags samling.

At de ble naboer på Leangen, begge med tomter fra den gamle lystgården Louiseyst, skyldes nærmest en tilfeldighet. Direktør Iversen skriver i sitt notat, som også indikerer når FIGRO-prosessen var kommet i gang:¹⁶

Samme året (dvs. som innflytting i Aspelinbrygga, 1957, min tilføyelse) var vi invitert til Arthur Tveitan for å se på en kaffemaskin. Under den påfølgende middagen nevner Tveitan¹⁷ (som hadde eid Louiseyst siden 1950)¹⁸ at disponert Finne (i Finne & Kvenild)¹⁹ (den tidligere eier av Louiseyst var Finnes onkel), hadde fått bygget tomt på hans eiendom. Dette resulterte i at vi fikk håndgitt 8 mål. Selv om vi så det som en fjern mulighet at vi skulle bli i stand til å oppføre et moderne, rasjonelt bygg, mente vi at det var

riktig å sikre seg tomten. og kommet i gang med planene for nybygget ... for ikke å bli akterutseilt, da FIGRO allerede var i gang med å realisere sine planer. Vi hadde planlagt et lager på 4000 kvm. lager og 400 kvm. kontorer.

Han nevner videre at kommunen påla KØFF å utvide tomten med 2,5 mål. For å få en rasjonell utnyttelse av tomten etter krav fra kommunen, ble lageret utvidet til 4600 kvm.

KØFF og FIGRO ble planlagt som ett-planslagere. Den tekniske forutsetningen for denne bygningstypen er gaffeltrucken, som står for den tunge godshåndteringen, også vertikalt. En gaffeltruck eller motvektstruck, er en maskin utviklet for å flytte gods

¹⁶ Iversens historiske notat.

¹⁷ Forhandler og produsent av butikkmaskiner, firmaet opprettet i 1936. Sætherskar s. 738-39.

¹⁸ Bratberg s. 340. Forfatterens anmerkning.

¹⁹ Forfatterens presisering.

²⁰ Wikipedia.

Utkjøring av varer hos FIGRO. Bilde fra FIGROs arkiv i Strinda historielags samling.

ved hjelp av to stålgafler som plasseres under lasten. Gaffeltrucken ble oppfunnet i 1920 av den amerikanske girkasseprodusenten Clark.²⁰ Den første i Trondheim kan ha vært i 1950 hos grossistfirma E.A. Smith, som hadde ettplanslager for jern- og byggevarer på Brattøra.²¹ Trucken til FIGRO løftet 1½ tonn inn på stålreoler 8 m. over gulvet.²²

Totalaffekten av gaffeltrucken som premiss-giver for utformingen av lager- og produksjonsbygninger siden 1950-tallet går fram av karakteristikken som historikeren Edgeir Benum har gitt bunnen av Groruddalen, Oslo: "Bylandskap i gaffeltruckens tid".²³

Arkitekten for begge lagrene var Ingemund Dale (NTH 1939), som tegnet en rekke industribygninger.²⁴ Utformingen ble tema med variasjoner, mht. varestrom, takform og plassering av administrasjonsfløy. På KØFF var det vareinntak på golvplan (mot øst) og utkjøring fra et nedsenket område på sørsida – poenget var at lastebilene da kom inn med platten i lagerets gulvhøyde. På FIGRO gikk all trafikk inn i fem båser på nordveggen. FIGRO ble oppført som én bygningskropp, under en serie av buer i skalltakskonstruksjon²⁵ – utflatet over kontordelen mot øst. For KØFF valgte han en serie åstak for lagerseksjonen og – et spesielt og karakteriserende grep – kontordelen i en sirkelrund enetasjes

²¹ Arbeider-Avisa 9.9.1952. ²² Arbeider-Avisa 2.10.1961.

²³ <https://www.norgeshistorie.no/velferdsstat-og-vestvending/artikler/1830-by-landskap-i-gaffeltruckens-tid.html>

²⁴ Hans basilikaformede Bergs Maskin i Stjørdalsveien (nå revet) ble presentert i Byggekunst nr. 11 1952, spesialnummer ved Trondheim Arkitektforenings 50 års jubileum.

²⁵ Konstruksjonen, som var populær opp mot 1960, ga store spenn men dårlig isolasjon og krevende forskalingarbeid. Den ble snart utkonkurrert på pris og funksjon av andre typer betongelementer som tillot større spenn, som KØFF er et eksempel på. (Sæther).

Bilde i Adresseavisen 15. juli 1961. Under bildet står det: «Formannen i styret for KØFF Engros A/S Nord, kjøpmann G. Garmo, heiser flagget på mønsåsdagen ved kjempebygget». I bakgrunnen sees buetakene på FIGROs bygg. Foto: Schrøder-samlingen/ Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

sidefløy mot sør. Dagslys til lagerseksjonene kom fra vindusfelt i buesegmentene hos Figro og i gavlene hos KØFF.

Byens aviser fulgte godt med i begge byggeprosjektene. FIGRO startet først, og flyttet inn i lagerdelen²⁶ i februar 1961, kontordelen sto ferdig i mai. Da var det 50 arbeidere og funksjonærer som arbeidet der, mot 80 i de fire gamle firmaene.²⁷ Med i alt fem disponenter i de gamle, kunne ledelsen i det nye bli toptung. Just Meincke Finne, med utseende som Hollywood-helt og Meincke-navn med røtter i Flensburgs handelsstand på 1600-tallet, fratradte 1. januar 1962 for å bli direktør i Aktiebryggeriet.²⁸

Byggingen av KØFF-lageret begynte ved

nyttår 1961, med beregnet byggetid ett år. Dette skulle vise seg å holde. «Jeg fikk et støkk da jeg så hvor stort bygget virkelig ble», sa kjøpmann O. Garmo etter at han hadde heist flagget for mønsåsmarkeringen av nybygget til KØFF. Slik innledet Adressas reportasje 15.7.1961. Direktør Iversen var lite fornøyd med denne uttalelsen til styreformannen i KØFF, ifølge hans døtre.

I.K. Lykke

Også dette firmaet flyttet ut fra si brygge på denne tida. Men i motsatt retning, til Sluppen. Lagerdelen var under tre buetak, med en bredere midtseksjon som ga rom for to brede innkjøringsporter mot sydvest. Tegningene, fra desember 1960, var av arkitekt Thorstein Øren (NTH 1949). Han hadde kontor i

²⁶ Norges Grossistforbund hadde vært inne som lagerteknisk konsulent, Adresseavisen 2.10.1961.

²⁷ Arbeider-Avisa 2.10.1961. I FIGRO utklippbok, Strinda historielags arkiv.

²⁸ https://www.strindahistorielag.no/wiki/index.php?title=Just_Meincke_Finne

Olaf Selvi, Brøsetvegen 26, får varer fra KØFFs Chevrolet U-5140 til høyre i 1964. Snuten av gammel-Bedford til venstre. Foto: Schrøder/Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

Idungården og bolig «Blomsterhaven» på Charlottenlund.²⁹

Sjåførminner

Jeg var vel mer enn vanlig bilgal på gymnaset, og hadde anskaffet to russebiler før jeg tok lappen 10. mai 1962. Jeg fikk nok førerkortet under tvil, den bilsakkyndige karakteriserte kjøringa som middelmådig. Sommerjobb som sjåfør var drømmen, og den gang var det ingen klasseinndeling av førerkort. (Det ble først innført på 1970-tallet). Jeg hadde sett meg ut de nye engrosbedriftene på Leangen. Første forsøk, hos lagersjef Christiansen på FIGRO, ga ikke napp. Men direktør Iversen var elskverdig, og ga meg sjansen. På lageret regjerte Ottar Wangsmo, litt type brumlebass, men grei nok. Etter en kort innføringstid med sjåfør Martinsen, som måtte gå i land da Lånekassa ikke finansierte påbegynt skipperutdannelse, fikk jeg jeg kjøre den 3 ½ tonns Bedford 1953 alene. Den hadde selskap av

en jevnaldrende, mindre Bedford. Begge var fortsatt i B.I. Brodersens farveskjema, mellomblå med det gamle firmanavnet og en naturalistisk pose Krone-kaffe malt på dørene. Første oppdraget var å hente en skipslast farin på Havneleret. Rekkene med 50-kilos gule papirsekker fra Tate & Lyle syntes uendelig, og utfordrende for en ung mann uten styrketrening og kunnskaper om løfte-teknikk.

Mine sjåførkolleger kjørte de nyere bilene, røde med KØFF-navnet og stilisert kaffekrone. Paul Jarwson, alltid i godt humør, førte flaggskipet, en årsgammel Bedford bulldog. Den var avansert, hadde radio og overbygget lasteplatt med nedrullbare sidegardiner som beskyttet varene. De andre hadde åpen lasteplatt, så vi måtte dra over presenning når det regnet. Ragnvald Flatås kjørte det gamle flaggskipet, en fem tonns Chevrolet fra 1957. Med sin imponerende grill

²⁹ NAL 1973.

KØFF brukte Vinjes verksted. Her er gammel-Forden inne til sin kanskje siste overhaling, i selskap med Vinjes drosje Chevrolet 1955-modell. I bakgrunnen skimtes halefinnene på en Plymouth fra 1957-58, som kan antyde dateringen. Foto: Vinjes Transport (utsnitt).

var den en verdig representant for den siste perioden med betydelig innslag av amerikanske lastebiler på markedet. Flatås var mer innadvendt, som kunne sømme seg en pasjonert laksefisker med vall i Gaula.

Kolbjørn Flatval, en rund og blid kar, var fast på en Opel Blitz, som var lettkjørt – nesten som en personbil. Firmaets egne sjåførere ble supplert av lastebileier Fritz Bolland, en kraftig rusk som hadde fast kjøring med varer inn til lageret, først med en rød Bedford A-serie, så skiftet han til grønn Austin. Han var formann i Strinda lastebileierforening.

Varene ble kjørt ut til forretninger i Trondheimsområdet, og til videre transport med

rutebil (Rutebilstasjonen på Leüthenhaven), lokalbåt (Fosenkaia ved Jernbanen og Namsoskaia i Fjordgata) og jernbane (ekspeidjonsbygningen på Brattøra). Husker det som om vi alltid var ute i siste liten med disse leveransene, at det alltid var kø – og spennende om varene kom videre i tide. En gang var jeg med å fylle opp en vognlast i en av de tradisjonelle røde godsvognene til NSB, på et sidespor ved Leangen stasjon. (Engangstilfellet kan indikere at denne transportformen var på vei ut). Bolkan Transport i Namsos var stadig innom, firmaet hadde fast kjøring med varer som skulle til lageret der.

Ved utplukking av varene til forretningene ble hvert kollo påsatt en klistrelapp med

KØFFs lagerhall under bygging i 1961. Det var høyt under taket. Foto: Schrøder/Sverresborg Trøndelag Folkemuseum.

KØFF-symbol og et nummer som kode for den spesifikke ordren. Det var som regel god stemning når vi kom inn bakveien og annonserte: «No kjæm vi med varan». Hognes nederst i Jakobsliveien var ekstra nøye med kontrollen – vi mente det kunne ha sammenheng med at han satt i styret. På de få leveransene jeg var med til Helge Wanvik i Holtermannsveien opplevdes en viss skepsis – jeg fant senere ut at innehaveren var en fjern slektning av meg. Noen av kjøpmennene var virkelig personligheter. Jeg tenker da spesielt på Gunnar Larssen i firmaet Math. Larssen i Olav Trygvasons gate 34, med vareleveranse fra Taraldsgårdsveita. Rødmusset og blid var han innbegrepet av finere kolonial og «hva skal det være i dag da, frue?», men spø-

kefull og usnobbet overfor oss «med varan». Arthur Haarberg (bror til engelsklektor Gunnar, kjent fra radio og TV) på hjørnet av Innherredsveien og Thonning Owesens gate var også en type. Flere av kjøpmennene var forresten ofte innom KØFF, enten det nå var for å hente en hasteordre eller det gjaldt forretningsanliggender, og tok gjerne en prat i kantina. De fleste holdt seg til trygge doninger, som Opel varebil og Volkswagen kassevogn. En kjøpmann på Øvre Bakklandet var alene om å satse fransk, med en Simca Aronde varebil.

Jeg fikk noen dager fri først på august for å kunne dra på jazzfestivalen i Molde, i åpen 30-modell Ford. Året før hadde jeg vært der

FIGRO-bygget i september 2019. Foto: Knut L. Vik.

på den første festivalen, som utsendt medarbeider for Arbeider-Avisa. Nå var det spennende å kjøre hjem på natta for å rekke jobb mandags morgen. Etter ferieavviklingen, og på tross av enkelte tabber, fikk jeg lov til å fortsette utover høsten. Da ble det mindre tid bak rattet, mer som lagerarbeider og hjelpe-mann på bil.

Med sitt førkrigs design begynte de to Bedfordene å virke gammeldagse. Slitne var de også. Men det ble nok bestemt å satse på den største. Jeg fikk kort beskjed om å kjøre den til Vinjes verksted på Nardo. Der ble jeg spurt om hva som var i veien med den – «det meste» plumpet det ut av meg, for så vidt riktig nok. Men noen syntes vel det var i meste laget å spandere på så gammel bil, og tok en telefon. Jeg fikk en liten skrape. Og Bedforden kom tilbake i vesentlig bedre form, endog omlakkert i rød-gult farveskjema som sine yngre kolleger.

Et av de siste oppdragene var litt spesielt. Firmaet skulle kvitte seg med gammel-Forden, en avskiltet krigsmodell som var blitt stående mot ytterveggen av nybygget, hensatt etter siste tjeneste som rullende stativ for fasademalerne. Den var mørk grønn og hadde fortsatt initialene B.I.B. på dørene. Men god økonomitenkning tilsa at man skulle ta vare på dekkene. (Selv om de sannsynligvis var stive av elde). Beskjeden fra Wangsmo var at Forden skulle slepes til Wullums Vulk på Sluppen for avmontering av dekk. Trekkvogna ble kjørt av Trøan, en friskus fra Melhus som jobbet på lageret, jeg satt bak. Det gikk i et forrykende tempo, det var høst-kaldt, men jeg og det lille som var igjen av bremsen ble fort varme. Dog, det ble nedtur da vi kom fram: Dekkekspertisen konstater-te at felgene var 21-toms, en dimensjon jeg aldri har sett på lastebil, hverken før eller siden. Også de andre KØFF-bilene holdt seg til standard 20-toms. Forden ble etterlatt.

KØFF-bygget i april 2016. KØFF og FIGRO fusjonerte i 1986. I 2016 var begge byggene til salgs samlet. Det var en stor salgsplakat på bygget. KØFF-bygget er blitt utvidet etter 1962. Foto: Knut L. Vik.

Jeg fikk komme tilbake et par uker i 1966 da jeg hadde langperm fra Garden. Det var ingen store endringer i personale eller vognpark. Men den minste gammel-Bedforden var ute, og erstattet av en Hanomag kassevogn og en ny snute-Bedford. Den siste fikk jeg låne til å flytte gammel-Ford-deler som Terje Nafstad³⁰ og jeg hadde på Engelsåstrø ved Jonsvannet. De var lagret i og rundt ute-doene etter Landsskytterstevnet der i 1958. Nå skulle de siste kulturminnene fra den begivenheten rives. Iversen var elskverdig og lot meg få låne den nyeste Bedforden. Men alt med gammel bil tar tre-fire ganger så lang tid som planlagt, så jeg rakk dessverre ikke tilbake mens han ennå satt på kontoret ut over kvelden, bøyd over regnskapene på kontoret.

Andre KØFF-kolleger på lager og kontor

Noen husker jeg naturlig nok bedre enn andre. Som kasserer sto Harald Bjørnstad i sentral posisjon (lønn!³¹) og alltid iført hvit lagerfrakk. Han kom aldri ned til lunsj. For-

klaringen fikk jeg først i 2019, av Iversens døtre. Bjørnstad var en dyktig gitarist og gitarlærer – en av de få på klassisk gitar i byen den gang, og brukte alle pausene til å sitte på sitt kontor og skrive noter. Ifølge døtrene, syntes nok Iversen gjerne at han kunne vært mer sosial. Bjørnstad opplevde at en av hans elever, Erik Stenstadvold, fikk et stort navn som utøvende gitarist og professor ved Norges Musikkhøgskole.³² Bjørnstad hadde spilt i Palmen på 40-tallet, og drev forretning på si' som kommisjonær for Gibson gitarer og La Bella gitarstrenger.³³

Mork het en av selgerne, som jeg husker pga. en særlig hendelse. Han skulle på forretningsreise nordover med hurtigruta søndag 21. oktober, men forsov seg søndag, og drosjen rakk ikke fram til St. Svithuns avgang. Iversens døtre husker godt at han dukket opp hjemme hos dem samme dag og beklaget, nesten på gråten, at han var kommet for sent. Rett før klokka 10 om kvelden grunnstøtte skipet ved Nordøyan fyr, og 41 mennesker omkom. Det

³⁰ Artikler i Strinda årbok. 2009: Bakkaunet – noen minner og 2013: Noen minner fra Jonsvannsbussen

³¹ Lønna var 220 kr uka som sjåfør under 20 eller 21 år, da steg den til 300 kr.

³² https://nmh.no/om_musikkhogskolen/ansatte/erik-stenstadvold

³³ Iflg. pensjonert lektor, gitarist Per Kristian Sandvik, nå Sandefjord, tlf. 30.6.2019.

var en litt spesiell stemning da han kom på jobben mandag.

Egil Gladsø var selger og bodde i Brian Smiths gate, hvor faren drev eller hadde drevet kolonialforretning. Han og kollega Svend Bøe var et radarpar.

Bjarne Hvidsand var formann, med ansvar for utplukking av varer og ekspedering av ordre. Han var min nære nabo i Korsvika, så jeg fikk ofte sitte på i hans gule SAAB to-takter. Hans entusiasme for merket smittet senere over på passasjerer. Frank Stene var en yngre kar, som var formann på inntaket og manøvrerte gaffeltrucken med stor eleganse mellom reolene. Han bodde på Ranheim og drev ellers med hundeoppdrett - chow-chow. Jostein Wik var lagermann da jeg begynte, men rykket snart opp til selger. Det var vel da han solgte sin stilige Chevrolet 1929 coupé, til en kar på Frosta. Dessverre har den aldri dukket opp igjen som veteranbil.

En eldre nordlending, mager men seig, håndterte tunge kaffesekker med forbausende lett-
het på brenneriet på hemsens over kaffepakkeriet, hvor det satt damer som forberedte en stadig strøm av Krone-Kaffe for markedet. I denne delen av lageret var det alltid en deilig duft av nybrent kaffe.

Kantina lå i underetasjen til kontorrotunden. Kantinedama het Ella Letnes, den første koppen med Kronekaffe kostet 25 øre.

Fredagsritualer og frynsegoder

Hver fredag var det utfylling av tippeku-
pongen i lunsjpausen. Jeg var som regel med på tippelaget, men selvfølgelig ikke den ene gangen det ble 12 rette. Ergerlig, når min

andel av premien ville vært ca. 2500 kroner, tilsvarende 11-12 ukelønner. Samme dag kom alltid en svart Skoda 50-modell med representanten for Lager og Transport for å innkassere kontingenten. Jeg ble vel ansett som et fremmedlegeme i slik sammenheng, og aldri spurt om medlemskap. Og selvfølgelig var det dagen for lønning: Sedler og mynter i cellefonpose med lang strimmel for lønnsberegning, personlig overrakt av kasserer Bjørnstad.

Vi ansatte fikk kjøpe varer med en viss rabatt. Ekstra rabatt var det på en populær vare som hermetisk frukt, hvis det var bulk i boksen. Det hendte nok at en og annen boks fikk seg en ekstra kakk. Senhøsten 1962 var det stor firmafest i Handelsstanden. Det var nok for å markere nybygget og at driften var vel i gjenge etter flyttinga. Jeg fikk ha med kjæresten.

Uhell som sjåfør

Noen ganger var uhellene selvforskyldte. Som da jeg skvettet søle på kåpa til FIGRO-dame og måtte erstatte rens. En gang presterte jeg å kolliderer med en personbil som kom fra høyre i en ellers bilfri Asbjørnsens gate. Så var det da jeg dundret inn i politiradaren med gammel-Bedford ved Wist i Innherredsveien, 55 km/t – da var generell fartsgrense fortsatt 40 i tettbygd strøk.

Men en gang var lykken bedre enn forstanden: En stille formiddag på senhøsten hadde jeg fått kjøre den store Chevroleten, og skulle ned bakken til Innherredsveien mot Blindeskolen. Det hadde lagt seg et tynt islag på asfalten. Jeg visste at da skulle det bremses meget forsiktig, men mistet likevel kontrollen. Heldigvis foretok bilen av seg selv en perfekt U-sving i bakken, uten å treffe noen, og kjørte

problemfritt opp igjen, som om ingenting var skjedd.

Avslutning

Fra starten av høstsemesteret begynte, fikk jeg lov til å gå litt tidligere én dag i uka. Da kunne jeg hive meg på sykkelen og rekke ettermiddagsundervisningen til forberedende prøve i filosofi på Lærerhøgskolen, Rosenborg.

Jeg sluttet et par uker før jul. Jeg ser tilbake på tiden på KØFF med glede. Det var den første voksenjobben, og ga ansvar. Og tiltrengt mengdetrening som bilfører. Dessuten respekt for yngre kjøretøy og mennene

bak rattet. Med senere akademiske studier og jobber i offentlig forvaltning – også innen samferdselssektoren – var det sunt å ha med seg dette halvåret som ballast. Og endelig: Erfaring med rasjonell pakking og transport har senere kommet godt med ved utallige flyttinger gjennom livet.

Ivar Erlend Støv (f. 1944).

*Utdannet jurist og kunsthistoriker,
med historie mellomfag.*

*Pensjonert konservator. Artikler om
arkitektur-, bil- og samferdsels historie.
Bor i Asker.*

Takk til

Direktør Iversensens døtre, Else Nordskog og Turid Hønnås, for hyggelig ettermiddagskaffe, utveksling av minner, foto og skriftlige kilder.

Årbokredaktør Knut L. Vik for å ha funnet et stort materiale i historielagets arkiv.

Arkivalia

Byggesaksarkivet, Trondheim kommune.

FIGRO og KØFF-arkivet, Strinda historielag.

Leif Iversens etterlatte papirer, fra datteren Turid Hønnås.

Digitalt

St. Svithuns forlis: https://no.wikipedia.org/wiki/Sanct_Svithun-forliset_wikipedia (besøkt 23.09.2019).

Erik Stenstadvold: https://nmh.no/om_musikkhogskolen/ansatte/erik-stenstadvold (besøkt 24.06.2019).

Litteratur

Aviser (Adresseavisen og Arbeider-Avisa. Detaljer i tekst/noter).

Byggekunst, nr. 11 1952. T.A.F. 50 år 17.12.1952.

Bratberg, Terje T.V.: *Trondheim byleksikon*. Oslo 1996.

Danielsen, Rolf: «Det nye bysamfunnet 1880-1914». *Trondheim bys historie bind 4*. Trondheim 1958.

Kirkhusmo, Anders: «Vekst gjennom krise og krig 1920-1964». *Trondheims historie bind 5*. Oslo 1997.

KØFF Engros A/S Nord 25 år 1950 -1975. (Brosjyre).

Norske Arkitekters Landsforbund. *Årbok 1973*.

Moe, Hans G.: *Trondheim adressebok*. Trondheim 1947 og 1953.

Olsen, Roar: «Leif Iversen». (Minneord).

Sætherskar, Johs. (red.): *Det norske næringsliv. Sør-Trøndelag fylkesleksikon*. Bergen 1949.

Sæther, Stein Arne: «Da arkitektene tok bølgen». *Adresseavisen* 8.4.2006.

Digital versjon: <http://www.adressa.no/tema/villeveier/article648719.ece>

Strinda i Schrøderarkivet

Av Knut L. Vik

I denne årboka har vi i flere artikler brukt bilder fra Schrøderarkivet ved Sverresborg Trøndelag folkemuseum. I 2003 fikk Sverresborg en stor gave - alle negativene (ca. 800.000) fra det historiske arkivet og pressearkivet etter fotograf Schrøder. Schrøder var fram til 1960-tallet fotograf for avisene i byen. Schrøder hadde også fotograferingsoppdrag for firmaer. Dette arkivet er en utrolig flott kilde for bilder som viser hvordan det så ut før, og hva som skjedde. Det er blitt laget bøker og kalendere med bilder fra arkivet, og vi har brukt bilder derfra i mange av våre årbøker. Det er meget fint at Sverresborg fortløpende digitaliserer bilder fra arkivet og legger disse ut på Digitalt museum (www.digitaltmuseum.no). Arkivet inneholder bl. a. mange bilder fra steder og av aktivitet i historielagets område. I denne artikkelen viser vi noen slike bilder hentet fra Digitalt museum.

I tillegg fikk museet i 2008 fotograf Schrøders Portrettarkiv fram til 1959, og i 2019 kom resten av dette arkivet fra og med 1960. Dette arkivet inneholder mellom 3 og 4 millioner negativer.

Alf Schrøder, grunnleggeren av firmaet, var født i 1880 i Mosjøen. Han drev som apotekerlærling, men i 1896 brøt han opp og flyttet til Trondheim for å bli fotograf. Han kom i lære hos Ludvig Bach. Bach hadde overtatt firmaet etter Hans Krum i 1892. Hans Krum kom fra Bergen til Trondheim på 1850-tallet og drev fotografisk virksomhet fra siste halvdel av 1850-årene. Alf Schrøder tok over Ludvig Bachs forretning i 1907 og dannet Fotograf Schrøder. Han startet med 2 ansatte i et lokale i bakgården i Nordre gate 6. I 1982, da firmaet feiret 75-årsjubileum, hadde det 200 ansatte. Foto Schrøder ble lagt ned i 2015 - det markerte slutten på over 150 år med fotografisk virksomhet i Nordre gate 6.

Takk til Arnstein Lund, Sverresborg Trøndelag folkemuseum, for informasjon og hjelp.

Knut L. Vik, f. 1943.

Sivilingeniør fra NTH, fysikk.

Har arbeidet ved SINTEF RUNIT og

IT-avdelingen, NTNU. Leder i

Strinda historielag 2000 – 2006 og redaktør for historielagets årbok siden 2001.

I bildeteksten er det nummer ved noe av det som er fortalt. De henviser til følgende liste over artikler om samme emne i tidligere årbøker. Det er også mye i WikiStrinda om det vi ser på bildene.

1. Ragnhild Lande: Reitgjerdet – institusjonen og arbeidsplassen. Årbok 2006.
Randi Moxness: Barndomsminner fra området ved Brøset og Reitgjerdet i 1940-årene. Årbok 2006.
Jan P. Breida: Reitgjerdet pleiestiftelse for spedalske - et 150-årsminne. Årbok 2011.
2. Sverre Haugdal: Tungen gård og Hans Wingaard Finne. Årbok 2007.
Knut O. Kristiansen: Grasmjølpproduksjon på Tungen gård. Minner fra 1961 – 62. Årbok 2007.
3. Arnold Sjøund: Strindheim skoles historie. Skoleutvikling i Strinda og Trondheim. Årbok 2005.
4. Agnar Auran: Strinda bygdeungdomslag og Lohove. Årbok 2002.
5. Ole Øverland Gjerde: Strinda kyrkje 100 år. Årbok 2001.

Den 11. april 1944 kl. 1630 gikk det et leirras ned mot Ladalen. Senere gikk det nye ras den 26. juli og 30. juli. Omkring 20 mål av terrenget på begge sider av Lade allé hadde rast ut. Nederst demmet rasmassene opp Ladebekken. Raset startet i vestre hjørne av området hvor tyskerne hadde gravet seg inn i bakken. Ved det første raset forsvant noen mindre hus – ingen bolighus. De som kunne ha blitt tatt, brant under bombeangrepet på Nyhavnå 24. juli 1943. I et hus hvor halvdelen forsvant, arbeidet det 2 kvinner, og disse omkom. Det øverste bildet er fotografert for Adresseavisen 3. august 1944. Det nederste viser rasstedet og området rundt i 1947. Nedenfor rasområdet ser vi Dampvaskeriet – og Gassverket nærmest i bildet.

Flere bilder fra raset i Ladalen i 1944. Ved det første raset ble 4 bolighus stående ved raskanten. Tre av disse forsvant ved raset den 26. juli, og ved neste ras forsvant bolighuset på eiendommen Grønnlia – bare stabburet sto igjen. Senere ble flere hus revet. Disse 2 bildene ble også tatt for Adresseavisen den 3. august.

Kilde: Adresseavisen 1944 og Strinda bygdebok 3, 1948.

Badeliv i Devlebukta 12. juni 1953. Fotografering for Arbeider-Avisa. Dette var en mye brukt badeplass den gang. Ladestien går nå forbi bukta.

Strinda sykehus i 1935. Strinda kommune bygde dette bygget i 1924, og opprettet Strinda sykehjem der. Fra 1934 var det et regulært sykehus for 68 pasienter og 4 leger. Sykehuset ble nedlagt i 1991, og bygningen ble tatt i bruk av Persaunet bo- og servicesenter.

Østmarkneset i 1947. Kaianlegget ble bygget av Vestlandske Petroleumscompagnie ca. 1917 som mottaksanlegg for bensin og olje. De flyttet senere sitt anlegg med oljetanker til Høvringen. Området ble tatt i bruk og bygget ut av tyskerne under krigen. Etter krigen ble området brukt av Norsk Kisforedling fram til 1947. Da ble stedet kjøpt av Trondheim kommune og leid ut til Geofysisk Malmleting, senere til NGU i 1961. Nå er området friareal. Ladestien går forbi, og på kaia er serveringstedet Ladekaia.

Fra Reitgjerdet asyl (1). Øverst: Kirkerommet julen 1939. Nederst: Tobakkplanter i gartneriet i 1941.

I det øverste bildet ser vi sørøver i 1959. Leangen travbane vises i forgrunnen. Bak travbanen ligger Tungen gård (2) som vi ser i forgrunnen i det underste bildet. Bak til høyre er Strindheim hageby under bygging. Tungen gård var eid av A/S Tungen gård, som lagde grasmel til dyrefor og vitamintilskuddet Vrvita for mennesker.

Strindheim skole (3) i 1933. Fotografering av nytt bygg. Bildet på side 99 er fra samme bildeserie.

Øverst: Strinda bygdeungdomslags (4) forsamlingshus Lobøve fotografert i januar 1938 da det var nytt. Bildet er fotografert samtidig som bildet på s. 53. Nederst: Berg skole i 1945 sett fra nord. Den nye skolen på Berg ble innviet 9. september 1931. Arkitekt var Johan Osness. I 1939 ble skolen forlenget mot sør med flere undervisningsrom, og den lave bygningen i forgrunnen ble bygget. I den var det gymnastikksal, leilighet for vaktmester i 2. etasje og sløydosal og fysikkrom i kjelleren.

Strinda (Mobolt) kirke (5) i 1936. Kirka er nylig blitt malt brun. Fargen var ikke populær, og kirka ble malt lys igjen i forbindelse med oppussing i 1949.

Flyfoto 1934 av Nedre Charlottenlund øverst og Grilstadområdet nederst. Jernbanen og Rv. 50 (nå Ranheimsveien) vises på bildene. Vi ser Charlottenlund jernbanestasjon øverst til venstre i det øverste bildet.